İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TAKSİM TOPÇU KIŞLASI VE YAKIN ÇEVRESİNİN TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tuba ÜZÜMKESİCİ

Anabilim Dalı : Mimarlık

Programı : Mimarlık Tarihi

EKİM 2010

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TAKSİM TOPÇU KIŞLASI VE YAKIN ÇEVRESİNİN TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tuba ÜZÜMKESİCİ
502971506

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 13 Eylül 2010
Tezin Savunulduğu Tarih : 15 Ekim 2010

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Turgut SANER (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Deniz Mazlum (İTÜ)
Doç. Dr. Nadide Seçkin (YTÜ)

EKİM 2010

Aileme ve dostlarıma,

ÖNSÖZ

Taksim Topçu Kışlası'nın ve yakın çevresinin tarihsel dönüşümünü Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi'ni kapsayan yaklaşık yüz elli yıllık bir süreçteki sosyal ve politik koşullar çerçevesinde incelenmesini hedef alan bu çalışmada beni yönlendiren, araştırmanın tüm aşamalarında bana güvenerek her türlü desteği ve yardımı sağlayan tez danışmanım Prof. Dr. Turgut Saner'e teşekkür ederim.

Tez araştırması sırasında Osmanlıca belgelerin çevrilmesindeki titiz çalışmalarıyla bana yardımcı olan Fuat Recep'e, juri esnasındaki değerli fikirleri ve önerileriyle araştırmanın derinleşmesine katkıları bulunan Doç. Dr. Deniz Mazlum ve Doç. Dr. Nadide Seçkin'e, kışla ve çevresiyle ilgili sorumlu olduğu kaynakları benimle paylaşan İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu yetkilisi Ahmet Hamdi Bülbül'e katkılarından dolayı ayrı ayrı teşekkür ederim.

Ayrıca bu çalışma süresince desteklerini benden esirgemeyen ve hep yanımda olan arkadaşlarım Berrak Yüce, Berrin Yüce, Burcu Altın ve Banu Batalay'a, gösterdikleri sabır ve anlayışla emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim başta dedem Hasan Sonat, annem Saime Üzümkesici ve babam Yılmaz Üzümkesici olmak üzere tüm aileme teşekkürlerimi sunarım.

Eylül 2010 Tuba Üzümkesici

Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
KISALTMALAR ..... **ix**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xi**
ÖZET ..... **xv**
SUMMARY ..... **xvii**
1. GİRİŞ **1**
2. KIŞLANIN TARİHÇESİ VE MİMARİ ÖZELLİKLERİ **5**
2.1 Tarihçe 5
2.2 Mimari Özellikler 6
3. KIŞLA OLARAK KULLANILDIĞI DÖNEMDEKİ FAALİYETLER **13**
3.1 Esas İşlevler-Askeri Kullanım 13
3.2 Yan İşlevler 16
3.3 Mekanlar-Yapısal Düzenlemeler ve Onarımlar 20
4. KIŞLANIN SATILMASI VE YENİ İŞLEVLERLE KULLANILMASI **31**
4.1 Osmanlı Dönemi 31
4.2 Cumhuriyet Dönemi 38
5. YIKIM SÜRECİ **45**
5.1 Henri Prost, Lütfi Kırdar ve İstanbul'un İlk İmar Planı'nda Kışlanın Durumu 45
5.2 Yıkım Hazırlıkları ve Yıkım Süreci 51
6. GEZİ PARKI **63**
6.1 Kışlanın Yerine Yapılması Planlanan Binalar ve Düzenlemeler 63
6.2 Gezi Parkı'nın Düzenlenmesi 70
6.3 İnönü Heykeli ve Cumhuriyet Anıtı'yla İlişkisi 78
7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ **83**
KAYNAKLAR **87**
EKLER **93**
ÖZGEÇMİŞ **155**

KISALTMALAR

AKM : Atatürk Kültür Merkezi
BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi
TMMOB : Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı haritası. 6
Şekil 2.2 : Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı'nın satış sözleşmesindeki haritası 8
Şekil 2.3 : Taksim Kışlası'nın Talimhane Meydanı'na bakan ana giriş cephesi 9
Şekil 2.4 : Taksim Kışlası'nın Talimhane Meydanı ile günümüzdeki Taksim Meydanı'na bakan köşe kulesi. 10
Şekil 2.5 : Taksim Kışlası'nınTalimhane Meydanı'na bakan cephesi için öneri..... 11
Şekil 3.1 : Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı krokisi 14
Şekil 3.2 : Taksim Kışlası ana giriş cephesi, yapılan değişiklik ve eklemelerden sonra 23
Şekil 3.3 : Alman Mavileri'nde Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı haritası 28
Şekil 3.4 : Kışlanın 19. yüzyılın ilk çeyreğinde yapılmış bir resmi 30
Şekil 4.1 : İstanbul Emlak Şirketi'ne ait Taksim Kışlası yol istikametleri haritası. . 36
Şekil 4.2 : 1925 tarihli J. Pervititch Haritası'nda kışla. 39
Şekil 4.3 : Taksim Stadyumu'nda oynanan futbol maçlarından kareler. 40
Şekil 4.4 : Cumhuriyet Anıtı'na yer açılması için kışlanın ahır kısımlarında yıkılması planlanan alanı gösteren çizim 41
Şekil 4.5 : Cumhuriyet Anıtı'nın yerleştirilip kışlanın ahır kısımlarının bir bölümünün yıkıldığı gösteren fotoğraf..... 42
Şekil 5.1 : 2 No'lu parkın Henri Prost tarafından Nisan 1938'de yapılan 1/2000 ölçekli planı 47
Şekil 5.2 : Aron Angel, Lütfi Kırdar ve Henri Prost İnönü Stadyumu şantiyesinde 50
Şekil 5.3 : 2 No'lu parkın 1940'larda yapılan 1/2000 ölçekli planı..... 51
Şekil 5.4 : Taksim Stadyumu'ndan bir maç fotoğrafı, arkada harap haldeki kışla görüntüye giriyor..... 52
Şekil 5.5 : İmar müdürlüğünün hazırladığı Taksim Meydanı'nın maketinin fotoğrafı..... 55
Şekil 5.6 : Kışlanın ahır kısımlarının tamamen yıkıldığını ve kışlanın yıkımının Mete Caddesi'ne bakan bölümünden başladığını gösteren fotoğraf..... 57
Şekil 5.7 : Kışlanın yıkılan üç cephesinin görüldüğü fotoğraf 58
Şekil 5.8 : Kışlanın yerine yapılması planlanan binaların şematik çizimi 59
Şekil 5.9 : Taksim Meydanı'nda kışlanın köşe kulelerinin görüldüğü bir resmi geçit töreni..... 60
Şekil 5.10 : Kışlanın fotoğraflarda görüldüğü 19 Mayıs 1919'daki son resmi geçit töreni 60
Şekil 5.11 : Taksim Meydanı'nda 30 Ağustos 1941'de askerlerin geçit töreni 61
Şekil 5.12 : Taksim Meydanı'nda 30 Ağustos 1941'de tankların geçit töreni 61
Şekil 6.1 : Taksim İnönü Gezisi düzenlemesi, Henri Prost, 17 Kasım 1938 65
Şekil 6.2 : Taksim İnönü Gezisi düzenlemesi. Parkın simetri aksından kesit ve öneri yapı blokları için Henri Prost'un yaptığı şematik cephe etüdü, 20 Kasım 1939 67

Şekil 6.3 : Taksim İnönü Gezisi düzenlemesi için Germain Grange'ın hazırladığı aksonometrik çizim, 22 ocak 1942 69
Şekil 6.4 : Taksim İnönü Gezisi düzenlemesi için aksonometrik çizim, Henri Prost, Aralık 1939 71
Şekil 6.5 : Kışlanın yerine yapılması planlanan binaların perspektif çizimleri,İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması Sergisi'nden bir fotoğraf 72
Şekil 6.6 : Paris'teki Palais Royal kompleksinden bir fotoğraf 73
Şekil 6.7 : Kışlanın tamamen yıkılıp parkın düzenlenmeye başlandığını gösteren fotoğraf 74
Şekil 6.8 : 1943 tarihli J. Pervititich planı 75
Şekil 6.9 : Taksim İnönü Gezisi ve arka planda Surp Agop Mezarlığı ile Taksim Belediye Gazinosu 75
Şekil 6.10 : Lütfi Kırdar'ın Gezi Parkı'nın açılış konuşmasından bir fotoğraf 77
Şekil 6.11 : Taksim İnönü Gezisi'nden Henri Prost'un çektiği bir fotoğraf, 12 Kasım 1944 a 77
Şekil 6.12 : Taksim İnönü Gezisi'nden Henri Prost'un çektiği bir fotoğraf, 12 Kasım 1944 b 78
Şekil 6.13 : 2 Aralık 1943 tarihli Taksim Meydanı planı 78
Şekil 6.14 : Taksim Meydanı'nda Cumhuriyet Anıtı'nın nakledilmesi düşünülen yerin gösterildiği fotoğraf 79
Şekil B.1 : Taksim Kışlası ana giriş kapısının önünde topçu askerleri ve subayları 140
Şekil B.2 : Taksim Kışlası ana giriş kapısının önünde askerler 140
Şekil B.3 : 31 Mart Vak'ası olaylarında Taksim Kışlası'nın köşe kulesinde meydana gelen hasar 141
Şekil B.4 : Taksim Stadyumu'nın giriş kapısı 141
Şekil B.5 : Taksim Cumhuriyet Anıtı ve çevresinin düzenlenmesi sonucunda Topçu Kışlası ve ahırları 142
Şekil B.6 : Kışlanın ahır kısımları Cumhuriyet Anıtı için yer açıldıktan sonraki haliyle 143
Şekil B.7 : Kışlanın ahırlarında gece yıkımı 143
Şekil B.8 : Kışlanın ahırlarının molozları 143
Şekil B.9 : Kışlanın yıkımı a 144
Şekil B.10 : Kışlanın yıkımı b 144
Şekil B.11 : Kışlanın yıkımı c 145
Şekil B.12 : Kışlanın kulelerinden birinin yıkımı 145
Şekil B.13 : Kışlanın yıkımı ve Taksim Meydanı'nın düzenlenmesi 146
Şekil B.14 : Kışlanın Tramvay Caddesi'ne bakan kuleleri ve meydan 146
Şekil B.15 : İnönü Gezisi düzenlemesi ve kışlanın yerinde yapılması planlanan yapılar 147
Şekil B.16 : İnönü Gezisi çizimleri a 147
Şekil B.17 : İnönü Gezisi çizimleri b 148
Şekil B.18 : İnönü Gezisi çizimleri c 148
Şekil B.19 : İnönü Gezisi çizimleri d 149
Şekil B.20 : İnönü Gezisi çizimleri e 149
Şekil B.21 : İnönü Gezisi 150
Şekil B.22 : 1960'lı yıllarda İnönü Gezisi 150
Şekil B.23 : Cumhuriyet Anıtı ve yıkım sonrası Taksim Meydanı 151
Şekil B.24 : Günümüzde Gezi Parkı'nın Taksim Meydanı'na bakan cephesi 151

Şekil B.25 : Günümüzde Gezi Parkı'nın Taksim Meydanı'na bakan tribünleri 152
Şekil B.26 : Günümüzde Gezi Parkı'nda kurulan çadırlardan bir örnek 152
Şekil B.27 : Günümüzde Gezi Parkı'nın içindeki evlendirme dairesi ve otopark .. 153
Şekil B.28 : Günümüzde Gezi Parkı'nın süs havuzu 153

TAKSİM TOPÇU KIŞLASI VE YAKIN ÇEVRESİNİN TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜ

ÖZET

Taksim Topçu Kışlası, Taksim'de günümüzde "Gezi Parkı" olarak kullanılan alanda 1806 yılında inşa edilip 1940 yılında yıkılan kışladır. Bu tez, kışlayı tek yapı niteliğinde ele alarak irdelemekten ziyade, çevresi ve var olduğu dönemdeki şehir hayatındaki yeriyle etkileşimlerini araştırmaktadır. Kışlanın yer aldığı Beyoğlu bölgesi, kışlanın yaklaşık yüz elli yıllık hayatı boyunca oldukça değişmiş ve gelişmiş, İstanbul'un önemli bir tarihi merkezi haline gelmiştir. Bu dönüşümde, Taksim Kışlası'nın ve Talimhane Meydanı'nın fiziki boyutları ve kışlanın mimarisinin farklı işlevlere elverişli olmasının etkisi büyüktür. Araştırmada geniş yer tutan kışladaki işlev değişiklikleri, şehrin bu bölgesinin halkın toplandığı bir sosyal merkez haline gelmesinin ipuçlarını taşımaktadır. Kışlanın hayatı Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi'ne yayıldığından, çalışma her iki dönemin sosyal ve politik koşullarını incelemiştir. Özellikle Cumhuriyet Döneminde kışlanın tamamen işlevinin değiştirilerek stadyum olarak kullanılmasıyla başlayıp yıkımına kadar giden süreçteki planlama ve kararlar önemli görülmüştür. 1936'da Henri Prost'un hazırladığı İstanbul Nazım Planı'nda kışlanın yıkılması öngörülerek, kışlanın arazisi imar planındaki temel kararlardan birisini teşkil eden 2 No'lu parkın başlangıç noktası olarak seçilmiştir. İmar planının uygulamasını başlatan dönemin İstanbul valisi ve belediye başkanı Lütfi Kırdar ve gerekli izinlerin seri halde çıkmasını sağlayan dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü, İstanbul'daki büyük yıkımların ilk adımlarını atmışlardır. Kışlanın yıkımından sonra yerine yapılan o zamanki adıyla İnönü Gezisi ve Taksim Meydanı düzenlemesi, askeri geçit törenlerinin tertiplenmesi amacıyla hızlı bir şekilde oluşturulmuştur. II.Dünya Savaşı koşullarında Avrupa'daki askeri güçlerin baskın rolü, savaşa katılmamasına rağmen Türkiye'ye de yansımış,koruma bilinci ve şehircilik kültürünün tartışılmasına olanak vermemiştir.

THE HISTORICAL TRANSFORMATION OF TAKSİM ARTILLARY BARRACKS AND ITS CLOSE ENVIRONMENT

SUMMARY

Taksim Artillary Barracks was built in 1806 and demolished in 1940 at the place as we know today "Gezi Park". More than examining the building as an individual fact, this study researches mostly the interactions between its daily life and surroundings. Beyoğlu district where the barracks was built in, had changed and developed widely during the whole life of the barracks that means one hundred and fifty years. Beyoğlu became one of the most important historical centers of Istanbul. The influences of this transformation can be traced on the dimensions and architectural characteristics of the Taksim Artillary Barracks and Talimhane Fields (this area was used for military trainings) besides being conformable for different functions. The variations on usage of the barracks that had been analyzed deeply, show the clues about this district's innovation to be one of the social centers of the city. As the life of the barracks had spreaded through Ottoman and Republic Period, this study examined both of these two period's social and politic conditions. Especially in Republic Period, while changing the whole basic function of the building and transforming the barracks' into a stadium, these decisions occured as the major steps to destruction. In 1936, according to the first Site Plan for Istanbul which Henri Prost had prepared, Taksim Artillary Barracks was planned to be demolished and the big parcel of the building was thought to be the starting point of Park Number 2, which was one of the basic decisions on the plan. In this period Lütfi Kırdar was the president of the municipality/governor and the president of the republic was İsmet İnönü. They both had the first steps together about the important and massive destructions in Istanbul, according to Prost's plan. After destruction of the barracks, Taksim Square and Gezi Park (İnönü Gezisi was the former name) were arranged very quickly to organize military ceremonies. The dominant role of military forces during the II. World War reflected to Türkiye although the country has not attended the war, thus there were no possibilities to discuss town planning culture and an awarness for preservation.

1. GİRİŞ

Taksim Topçu Kışlası, Taksim Meydanı'nın günümüzde Gezi Parkı olarak kullanılan kısmında 19.yüzyıl başlarında inşa edilen ve II. Dünya Savaşı sırasında yıkılan, önemli bir yapıdır. Bu araştırma, İstanbul'un önemli merkezinde yaklaşık yüz elli yıl var olan bu büyük yapının 1930'lu yıllarda hazırlanan İstanbul İmar Planı kapsamında yıkımına kadar giden tarihsel sürecini irdelemektedir.

Taksim Topçu Kışlası'nın barındırdığı askeri etkinliklerin olduğu esas işlevi belirlediği dönemi, çeşitli yan işlevlerin yüklendiği geçiş dönemi ve I. Dünya Savaşı'yla birlikte tamamen boşaltılarak stadyuma dönüştürülmesi ayrı bölümler halinde ele alınmaktadır. Burada geçiş dönemi olarak bahsedilen, kışlanın yan işlevlerle kullanılması, daha sonra gerçekleşecek olan dönüştürmeye dair pek çok ipucunu barındırmaktadır. Taksim Meydanı düzenlenmeden önce, Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı'nın halkın ilgisini çekecek farklı etkinlikler için kullanılmasıyla gerçekleşen dönüşüm, kentin kışlanın var olduğu dönemdeki tarihsel sürecini aydınlatması açısından önemli görülmüştür.

Yıkım sürecinin anlatıldığı bölümde, Henri Prost tarafından hazırlanan İstanbul Nazım Planı'nın açıklamaları ve dönemin politik koşullarına özellikle yer verilmiştir. 1938 sonunda gerçekleşen, Ankara'daki ülke yönetimiyle İstanbul'daki yerel yönetimin görev değişiklikleri ve imar planının hızlı bir şekilde uygulamaya geçirilmesi konularının arasındaki bağlantılar araştırılmıştır. Bu politik değişiklikler sonucunda göreve gelen yeni yöneticilerin İstanbul'un imar planının uygulama safhasındaki çabalarına ve önceliklerine dikkat çekilmiştir. Bu sayede, İstanbul için hazırlanan imar planı doğrultusunda yapılacak olan ilk büyük yıkımların başlangıcına ışık tutulmaya çalışılmış, kışlanın yıkımıyla ilgili olabildiğince detaylı veriler toplanmasına özen gösterilmiştir.

Henri Prost'un hazırladığı imar planında, Taksim Kışlası'nın yıkımından sonra, bu yapının yer aldığı bölge sergi sarayı, konser salonu, otel ve konut gibi çeşitli işlevleri içeren yeni binalarla çevrili yeşil bir park olarak düşünülmüş, ancak savaş

koşullarının neden olduğu ekonomik zorluklar sonucunda bu yeni binaların yapımı gerçekleştirilememiştir. Kışlanın yıkılmasıyla ortaya çıkan büyük alanda düzenlenen İnönü Gezisi, günümüzdeki adıyla Gezi Parkı'nın oluşum süreci ayrıca önemli görülmüş, kışlanın yerinde düzenlenen bu parkın tasarlanma ve yapım detaylarına son bölümde değinilmiştir.

Bu tez, İstanbul'un geç dönem tarihi kent merkezindeki Taksim Topçu Kışlası ve yakın çevresinin geçirdiği evreler ve imar hareketleri sonucundaki yıkımını aydınlatarak, günümüzde hala önemini koruyan bu kentsel mekanın yüzyılı aşkın bir süre içinde yaşadıklarını ele almaktadır.

Taksim Kışlası'nın tarihçesi, mimari özellikleri ve yapım süreciyle ilgili konular fazla kapsamlı bilgiler içermemektedir, bu konu derleme niteliğinde işlenmiştir. Esas olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden elde edilen belgelerle, Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı'nın kullanımı ve geçirdiği onarımlarla tadilatlar önemli görülmüş, olabildiğince detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu belgeler ışığında kışlada yaşanan askeri etkinlikler ve yapısal ilavelerle değişiklikler aydınlatılmaya çalışılmıştır. Kışlanın askeri etkinlikler yanında yan işlevlerle kullanıldığı dönem ayrıca irdelenmiş, esas işlevini tamamen kaybettiği dönem ise, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak ikiye ayrılarak ele alınmıştır.

Kışlanın yıkımına giden süreçte, İstanbul'un Henri Prost tarafından hazırlanan imar planında, kışlanın konumu nedeniyle içinde yer aldığı Taksim Meydanı ve 2 No'lu parkla ilgili açıklamalara yer verilmiş, imar planının uygulama safhasındaki aktörler ve politikalar aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Yıkım safhası ve kışla yıkıldıktan sonra yapılması planlanan binalarla çevre düzenlemeleri ayrıca önemli görülmüş, bu konular oldukça detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Esas konu Taksim Topçu Kışlası olmakla beraber yakın çevresi de çalışma kapsamında görülmüş, kışla yıkıldıktan sonra çevresinde yaşanan dönüşüm açıklanmaya çalışılmıştır. Vurgu, belgelere dayalı biçimde dönüşümün kavranmasındadır.

Taksim Topçu Kışlası'nın mimari özellikleri, plan kurgusu ve çizimleriyle ilgili pek fazla yazılı kaynak bulunmamaktadır. Kışla ve Talimhane Meydanı'nın ilk yapıldığı dönemden erken cumhuriyet dönemine kadar geçirdiği süreç, özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden tespit ve talep edilen belgeler ve çizimlerle aydınlatılmaya

çalışılmıştır. Taksim Kışlası'nın yıkımı ve Gezi Parkı'na dönüşüm süreciyle ilgili de pek fazla yazılı kaynak bulunmamaktadır. Bu nedenle araştırmanın büyük bir bölümünü, bahsedilen süreci kapsayan 1936-1944 arası yayınlanmış önemli gazetelerden konuyla ilgili haber, röportaj ve köşe yazılarının tespiti ve taranması sonucunda elde edilen veriler oluşturmaktadır. Çizim, harita ve fotoğraflar için ayrıca İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu ve Atatürk Kitaplığı'nda araştırma yapılmış, bulunan kaynakların dijital kopyaları kullanılmıştır. Araştırmada özellikle somut belgeler ve bu konuda yapılmış birincil çalışmalara bakılmış, bunun yanı sıra güncel kaynaklardan da faydalanılmıştır. Çalışma tek yapı ölçeği ile kentsel ölçek arasında gerçekleştirilmiştir.

2. KIŞLANIN TARİHÇESİ VE MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde ele alınan konu, çeşitli güncel kaynaklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda derlenmiştir. Çalışmanın asıl vurgusu bu konu olmamakla beraber, kışla ve çevresinin dönüşümü araştırmasına giriş niteliğinde ele alınmıştır.

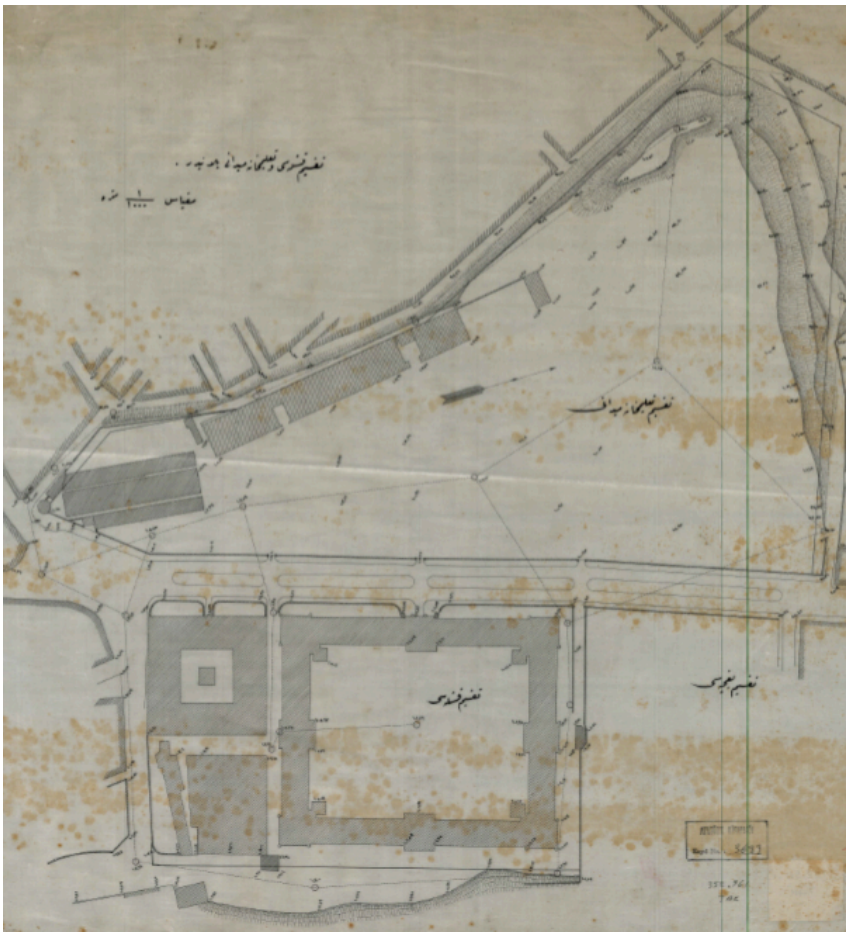
2.1 Tarihçe

Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda giriştiği ilk reformlar askeri alanda görülmüş, bu reformlar çerçevesinde büyük çaplı devlet inşaatları da askeri alanda yapılmıştır. Reformların öncesinde, Osmanlı askeri sistemi sadece Kapıkulu askerleri için kışla yapılmasını gerektirdiğinden fazla sayıda kışla binası bulunmamaktadır (Cezar, 1991, 55). Reformlar neticesinde, Kapıkulu askerleri dışında modern bir askeri sınıfın yetiştirilmesi amaçlandığından bu sebeple kullanılacak yeni binalara ihtiyaç duyulmuştur. Yapılması planlanan bu büyük askeri binalar için uygun yerler, İstanbul surları içinde kalan tarihi yarımadanın dışındaki alanlardan seçilmiştir. Surların dışındaki alanların arasında yer alan Beyoğlu, bu yeni kışlaların en yoğunluklu yapıldığı yer olarak göze çarpmaktadır.

Askeri reformlar döneminin büyük çaplı ve çok sayıdaki kışla yapıları Sultan III. Selim döneminde (1789-1808) yaptırılmıştır. Bu kışlaların en önemlileri, Nizam-ı Cedid askerleri için inşa ettirilen Üsküdar'daki Selimiye Kışlası ve Levend Çiftliği'ndeki Levend Çiftliği Kışlası'dır. III. Selim Nizam-ı Cedid askerlerinin yanı sıra Kapıkulu askerlerinin teknik sınıfını oluşturan topçu ve top arabacıları için de büyük kışlalar yaptırmıştır (Cezar, 1991, 57). III. Selim askeri reformlar nedeniyle topçu sınıfını da modernize etme eğiliminde olduğundan, Taksim'deki Topçu Kışlası'nı bu amaçla inşa ettirmiştir. Taksim Kışlası'nın yapım nedenlerinden birisi olarak, Topçu ocağı ve nakliye birlikleri için daha önce inşa edilen Taksim'de, Talimhane Meydanı'ndaki ilk kışlanın 1794 yılında yanarak ortadan kalkması gösterilmektedir (Tuğlacı, 1993, 65).

2.2 Mimari Özellikler

Taksim Topçu Kışlası, Beyoğlu'nun en yüksek yerinde, kuzeyde eski Taksim Bahçesi, doğuda günümüzdeki Mete Caddesi, güneyde günümüzdeki Taksim Meydanı ve batıda Tramvay Caddesi ve Talimhane Meydanı ile sınırlanmış alanda inşa edilmiştir (Şekil2.1). 1803-1804 tarihleri arasında yapımına başlanmış, 1806'da tamamlanmıştır (Cezar, 1991, 58).

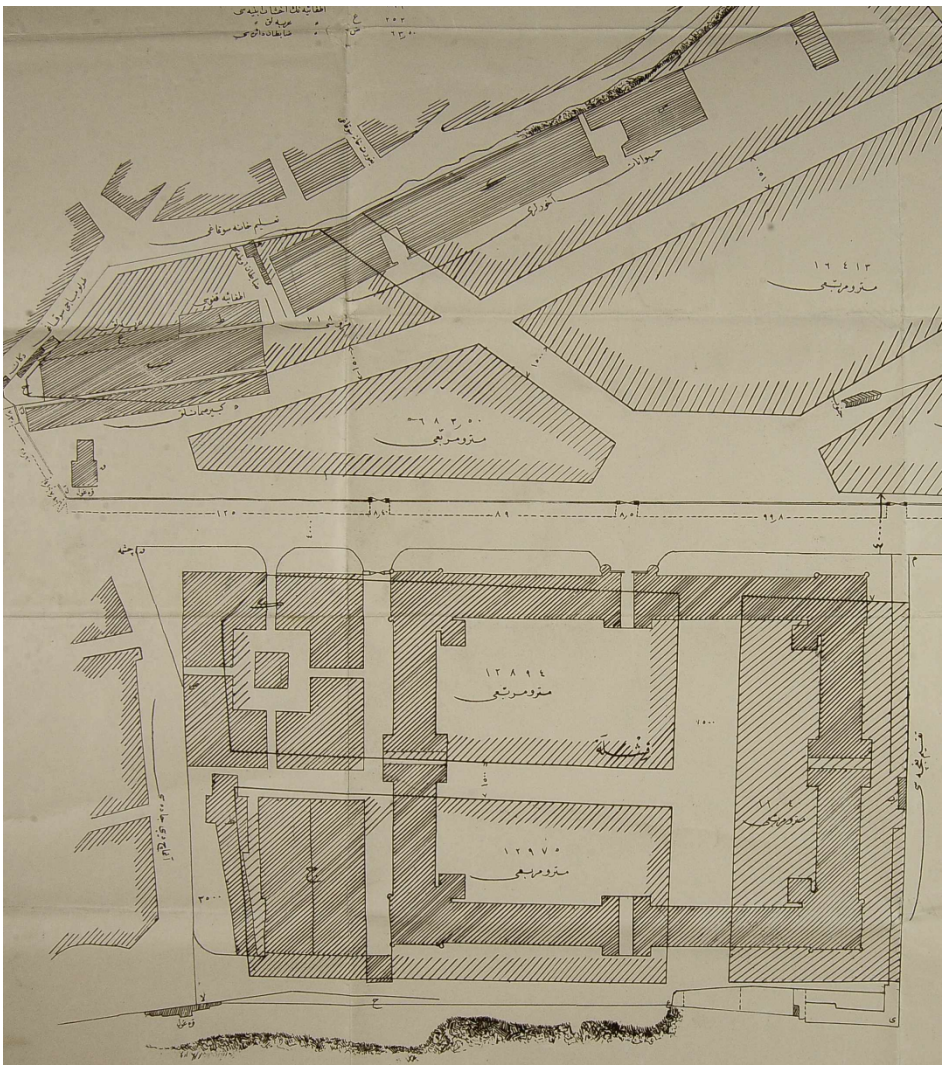

Şekil 2.1: Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı haritası (Atatürk Kitaplığı, tarihsiz, harita no: HRT003689).

Yapının mimarıyla ilgili farklı bilgiler mevcuttur. Kışlanın inşaatının gerçekleştiği yıllarda İbrahim Kamil Ağa'nın baş mimar olduğu ve binanın onun eseri olabileceği bilgisi bulunmaktadır (Cezar, 2002, 480). Tuğlacı'ya göreyse, yapının mimarı Kirkor Balyan olup, Hacı Mıgırdiç Kalfa (Çarkyan) ikinci kalfa ve resimcibaşı olarak çalışmış, yapının sıva işlerini ise Nişan Kalfa yapmıştır (Tuğlacı, 1993, 65).

Kışlanın plan kurgusu dikdörtgen şeklinde ve ortasında büyük bir avlu yer alacak şekilde oluşturulmuştur. Bu büyük avlu, kışlanın işlevinin değiştiği yıllarda stadyum olarak kullanılmasına izin verecek ölçülerdedir. Bina, 1925 tarihli J. Pervititch Haritası'na göre yaklaşık 146 mt x 176 mt ölçülerinde olup, orta avlusu ise 110 mt x 140 mt boyutlarındadır (Çiftçi, 2004, 134). Bu ölçülere göre kışlanın ana kütlesi 25.700 m²'lik bir alan kaplamaktadır. 1913 tarihli, Taksim Kışlası'nın satış sözleşmesinin ekinde yer alan haritaya göre kışlanın esas binası, güneyde inşa edilen ahır ve cephanelik kısımlarıyla beraber 27.000 m²'lik bir alana sahiptir. Bu haritaya göre, kışlanın Talimhane Meydanı'nıyla birlikte yüzölçümü 103.430 m² olarak belirtilmiştir.

Kışlanın dört yanındaki kanatlar iki katlı, dört köşedeki kuleler ise üç katlı olarak inşa edilmiştir. Talimhane Meydanı'na bakan batı cephesinde, orta akstaki bölümün üst katı hünkâr dairesi olarak düzenlenmiştir. Diğer üç cephedeki orta aksta yer alan giriş bölümleri de dışarı taşırılmıştır. Bütün giriş bölümlerinin avluya bakan kısımlarında kolonlar yer almaktadır. Taksim Kışlası'nın ilk yapıldığı yıllarda, kışla binasının yanı sıra, Mihrişah Valide Sultan Vakfı'nın geliriyle yapılmış bir cami, sarnıç, ahırlar ve fişekhane bölümü bulunduğu belirtilmektedir (Çiftçi, 2004, 133). Kışlanın 1913 tarihli satış sözleşmesindeki haritada bu binalar şu şekilde gösterilmektedir: Kışlanın güneyinde, Taksim Meydanı cephesinde, ahırlar, veteriner ve cephanelik, Taksim Bahçesi'ne bakan tarafta ahşap barakalar, Talimhane Meydanı'nda ise, karakol, çeşme, itfaiye koğuşu, itfaiyenin zabitan dairesi, arpalıklar, büyük ve küçük ahırlarla büyük ve küçük samanlıklar bulunmaktadır. Talimhane Meydanı olarak adlandırılan kışlanın batısındaki geniş ve düz alan, askeri eğitim amaçlı kullanılmıştır (Şekil 2.2). Kışlanın güney cephesindeki ahırlar (günümüzde Taksim Meydanı'ndaki metro istasyonu ve havuzun olduğu orta alan), "L" şeklinde dört dikdörtgen kütlenin bir araya gelerek ortada küçük bir avlu oluşturacak biçimde bir araya gelmesinden oluşmuştur. Talimhane Meydanı cephesindeki ahırlar ise, meydanın dış sınırını oluşturacak şekilde ince, uzun, dikdörtgen kütleli tek bina olarak düzenlenmiştir.

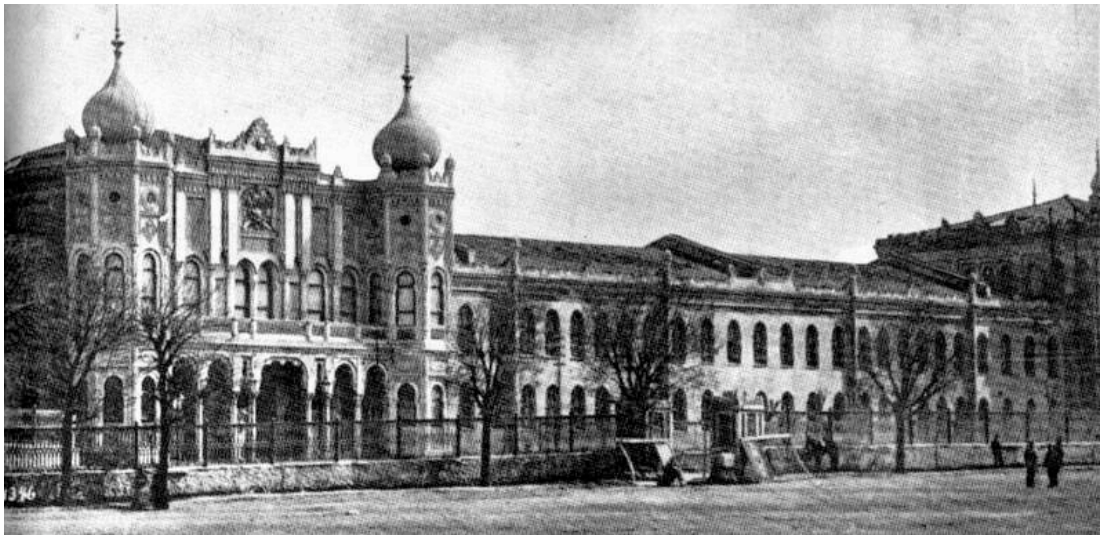

Şekil 2.2: Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı'nın satış sözleşmesindeki haritası (BOA, 1913, İ.MMS:47)

Taksim Kışlası'nın cephe düzeni, 19.yüzyılın ilk çeyreği ile son çeyreği arasında geçen sürede büyük değişikliklere uğramıştır. Kışlanın Préault gravüründe resmedilen hali ile yıkımı esnasında çekilen fotoğraflardaki görünümü arasında büyük farklılıklar olduğu ve kışlanın bazı yerlerinin tamamen yıkılarak yeniden yapıldığı yazılmaktadır (Cezar, 2002, 481). Son dönem fotoğraflarından kışlanın, dört kanadındaki orta aksta yer alan girişlere göre simetrik olarak düzenlendiği görülmektedir.

Talimhane Meydanı'na bakan asıl giriş bölümü, iki yanda çokgen planlı, üç katlı üstü soğan kubbeyle örtülü kulelerle vurgulanmıştır (Şekil 2.3). Bu gösterişli giriş bölümünde, alt ve üst katta at nalı kemerli pencereler, yandaki kulelerde ise dairesel pencereler yapılmış, cephede süslü silmeler, söveler, geometrik desenli korkuluklar,

bitkisel desenli bezemeler kullanılmıştır. Giriş aksında çatı parapetinin altına Osmanlı arması ve kitabe yerleştirilmiştir, çatı parapetinde de geometrik bezemeler ve topuzlar bulunmaktadır (Çiftçi, 2004, 134). Taksim Kışlası'nın esas giriş kapısının Agop ve Serkis Balyan tarafından yapılan Aksaray Valide Camisi ile büyük benzerlikler taşıdığı, bu nedenle kışlanın bu bölümünün adı geçen bu mimarlar tarafından tasarlanmış olabileceği belirtilmektedir (Cezar, 2002, 481).

Şekil 2.3: Taksim Kışlası'nın ana giriş cephesi (İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu fotoğraf arşivi, tarihsiz).

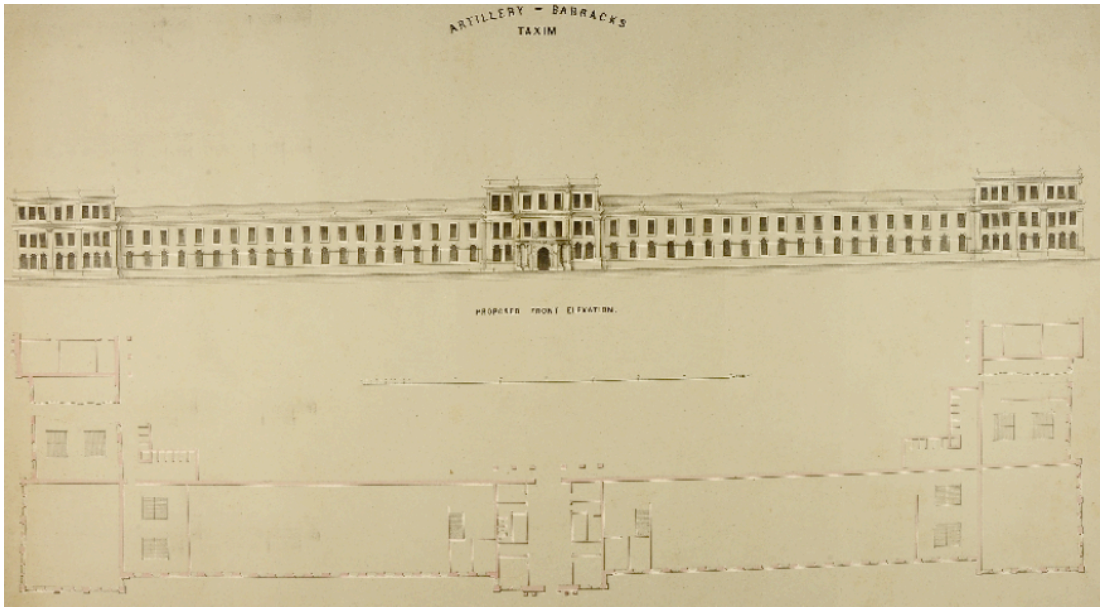
Esas giriş cephesi ve diğer üç cephedeki orta aksta yer alan giriş bölümleri ile köşe kulelerindeki pencereler sivri kemerli, orta avluya bakan pencereler ise yarım daire kemerlidir. Binanın köşelerinde ve cephelerde belirli aralıklarla pilastırlar, kat aralarında ve saçaklarda profilli silmeler yapılmıştır (Şekil2.4). Yapının köşe kulelerindeki dört kenarda yer alan çokgen pilastırlar çatı parapetinde devam etmekte, ve yükselerek bir topuzla sonlanmaktadır (Çiftçi, 2004, 134). Son dönem fotoğraflarından, kışlanın üstünün kiremit kaplı beşik çatıyla örtülü olduğu, cephenin ise sıvalı ve boyalı olduğu görülmektedir.

Şekil 2.4: Kışlanın günümüzdeki Taksim Meydanı'na bakan kulesi (İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu fotoğraf arşivi, tarihsiz).

Taksim Kışlası'nın Talimhane Meydanı'na bakan esas giriş cephesi için yapılan bir cephe önerisi paftasındaki kısmi plana göre, girişin sağında ve solunda küçük odacıklar bulunmaktadır. Hünkâr dairesine çıkış iki yanlardaki merdivenlerden düşünülmüş olmalıdır. Kışlanın köşe kulelerine yakın noktalarda yan kanatlar üzerinde karşılıklı merdivenler bulunmaktadır. Orta avlunun köşelerinde binaya yapışık olarak inşa edilen iki katlı kısımlarda tuvaletler yer almaktadır (Şekil2.5).

Taksim Kışlası'nın yapım tekniği ve kullanılan malzeme özellikleriyle ilgili belge bulunmamakla birlikte, binanın beden duvarlarının yığma kagir olduğu belirtilmektedir (Çiftçi, 2004, 134).

Şekil 2.5: Taksim Kışlası'nın Talimhane Meydanı'na bakan cephesi için öneri (BOA, tarihsiz, Plan Proje Kataloğu no: 86).

Taksim Kışlası'ndaki cami ve sarnıçla ilgili detaylı veriler ve resim bulunmadığından her iki mekanın konumu ve mimari özellikleriyle ilgili bir bilgi yoktur. Kışla yıkılırken çekilmiş fotoğraflardan, kışlanın güneyindeki ahır kısımlarının, tek katlı, üzeri kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüş binalar olduğu anlaşılmaktadır.

3. KIŞLA OLARAK KULLANILDIĞI DÖNEMDEKİ FAALİYETLER

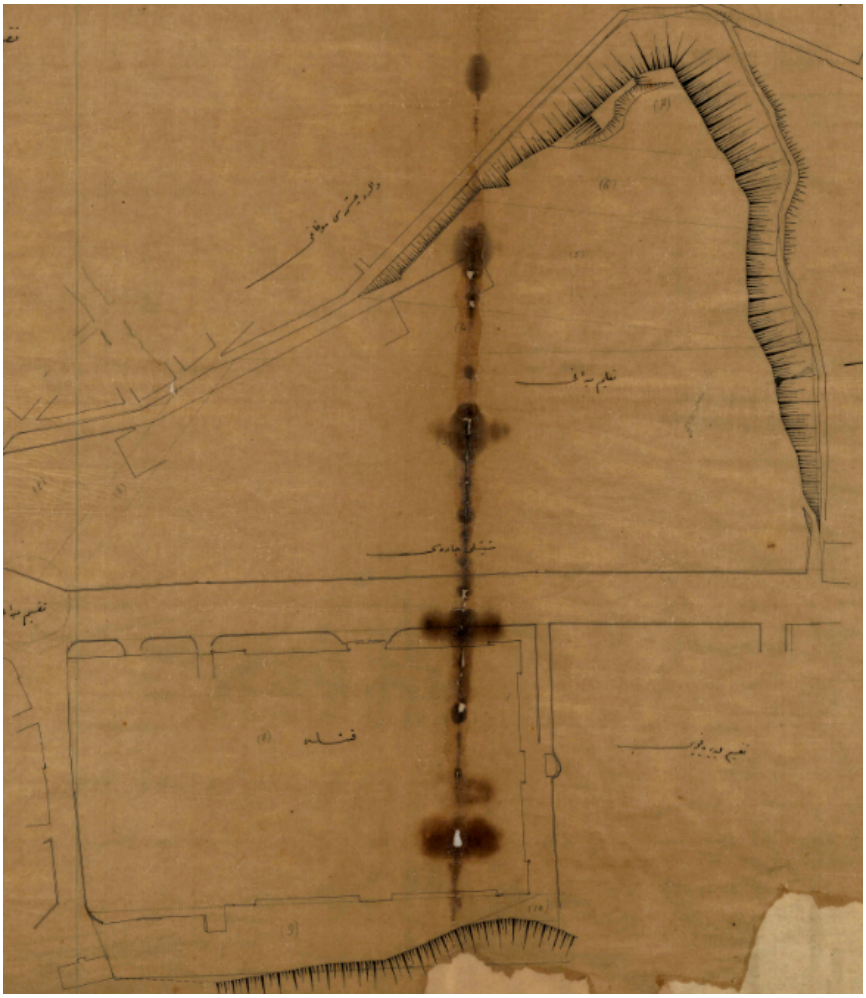
Taksim Topçu Kışlası'nın kışla olarak kullanıldığı dönemde barındırdığı faaliyetler ve gerçekleşen yapısal müdahaleler, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri belgelerindeki bilgiler doğrultusunda üç alt başlıkla ele alınmaktadır. Bu bölümdeki tartışmanın omurgasını oluşturan BOA belgeleri yanında, diğer bazı kaynaklara da başvurulmuştur. Bazı durumlarda yeni belgeler değerlendirilmiş, yeni bilgiler sağlanmış, bazen de mevcut yayınlardan, karşılığı arşivlerde tespit edilemeyen bilgiler derlenmiştir.

3.1 Esas İşlevler - Askeri Kullanım

Taksim Kışlası'nın Osmanlı ordusunun modernleştirilmesi amacıyla kullanılmak üzere yapılmış, döneminin önemli ve büyük bir kışlası olduğu bilinmektedir. Bu kışla, Osmanlı ordusunda kapıkulu askerlerinin teknik sınıfını oluşturan topçular ve top arabacılarının yetiştirilmesi ve barınması için yapılan iki büyük topçu kışlasından biridir. Diğeri ise Tophane Topçu Kışlası'dır. Sultan III. Selim, bir takım yenilik hareketleriyle ordudaki topçuları da modernize etme çabası içinde olduğundan, Taksim'deki kışlayı yeni topçular için inşa ettirmiştir (Cezar, 1991, 58). Kışlaya ilk olarak 1807-1808 yıllarında 11 orta topçu yerleştirilmiştir (Tuğlacı, 1993, 65). Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876), 9000 kişilik topçu kuvvetinin büyük bir bölümünün Taksim Kışlası'nda ikamet ettiği belirtilmektedir (Cezar, 2002, 483). Kışlanın en kalabalık olduğu dönemin bu yıllar arası olduğu görülmektedir. Oldukça kalabalık olan bu askerler yaz mevsimini Levend Çiftliği'nde kurulan çadırlı ordugâhta geçirmektedir. Abdülaziz'in Mısır gezisinden döndüğü ilk gün Bab-ı Ali, ikinci gün Bab-ı Seraskeri, üçüncü gün ise Taksim Topçu Kışlası'na yemeğe gitmesi, bu kışlalara ve askeriyeye ne kadar önem verdiğini göstermektedir (Cezar, 2002, 481).

Yapıldığı yıllarda şehrin sınırında ve mezarlıkların arasında inşa edilen kışlanın, ilk dönemlerinde çevresinde yerleşim alanlarının oluşmasına izin verilmediği

anlaşılmaktadır (Şekil 3.1). Padişahla kaymakam paşa arasında yapılan 1812 tarihli yazışmalar, kışla yakınında konut binalarının olamayacağı, mevcut evlerin boşaltılarak yıkılması ve o tarihten itibaren aynı alanda arsa satılmaması hususlarındaki kararları içermektedir [EkA.1].

Şekil 3.1: Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı krokisi (Atatürk Kitaplığı, tarihsiz, harita no: HRT004314).

Osmanlı ordusunun Avrupa'da eğitim görmüş subaylarıyla çeşitli ülkelerden getirilen yabancı uzmanların kışladaki askerlere ders verdikleri bilinmektedir. Kışlanın büyük avlusunda askeri eğitimler ve denemeler yapılırken yüksek makamlar tarafından da kışlaya önemli teftişler düzenlenmektedir (Gülersoy, 1986, 78).

Kışla çeşitli dönemlerde yabancı devletlerin askerlerinin misafir edildiği bir mekan olmuştur. Buna en erken örnek olarak 1854 yılında Dersaadet'e gelen Sardunyalı subayların hayvanları için Topçu Kışlası'nın ahırlarının kullanılmasına izin verildiğine dair belge gösterilebilir (BOA, HR.MKT. 16/104). Yine aynı yıla ait

başka bir belge, Topçu Kışlası yanında olup Fransız ordusuna verilen arsaya Taksim'den su getirilmesi bilgisini içermektedir (BOA, HR.MKT. 47/116).

1893 yılında eski Sırp sefiri General Groviç'e Topçu Kışlası'nın gezdirilmesine dair bir belge bulunmaktadır (BOA, Y.MTV. 66/76). Bu belgenin varlığı, kışlanın 19. yüzyıl sonunda askeri önemini koruduğunu göstermektedir.

1895 yılında Hassa Ordu-yu Hümayun'un Yemen'den gelen seyyar topçu beşinci alayının üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı bölüklerinin Beyoğlu Kışlası'na misafir olarak verildiğine dair bir belge bulunmaktadır. Belgede ayrıca, bölüklerin Selimiye Kışlası'na aldırılmasına karar verildiğinden, ancak altıncı bölükte ortaya çıkan hastalık neticesinde nakil işleminin gerçekleşemeyeceğinden bahsedilmektedir [EkA.2].

1902 yılına ait bir belgeden, Edirne'den getirilip Beyoğlu Kışlası'nda ikamet ettirilen askerlere dair bir bilgi edinilmektedir [EkA.3]. Aynı yıla ait başka bir belgede seyyar topçu alaylarının hayvanlarının tımar edildiği sırada üzerlerindeki toz ve çamurun etrafa yayılmasının önlenerek kışlanın gezinti mahalleriyle mutfak ve ahırlarının temizliği için süpürgeler hazırlanmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Belge bu süpürgeler için gereken fundaların Ayas Ağa (bugünkü Ayazağa olmalı) Çiftlik-i Hümayun'undan sevk edilmesi talimatının yer aldığı Tophane-i Amire Meclisi mazbatasını içermektedir [EkA.4]. 1906 yılına ait bir belgede ise kışlada halen topçu ve itfaiye alaylarının bulunduğuna dair bilgiler bulunmaktadır [EkA.5] (ŞekilB.1, Şekil B.2) .

13 Nisan 1909'daki "31 Mart Vak'ası" olarak bilinen isyanda[1] Taksim Kışlası'ndaki askerlerin de ayaklandırıldığı belirtilmektedir (Tuğlacı, 1993, 67). Ayaklanmayı bastırmak amacıyla İstanbul'a gönderilen Hareket Ordusu'nun Taksim Kışlası'nı topa tuttuğu (ŞekilB.3) ve binada hasara neden olduğu bilinmektedir (Atilhan, 1972, 195).

[1] II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'da yönetime karşı askerler tarafından yapılmış büyük ayaklanmadır. Rumi takvimle 31 Mart 1325'te yapıldığı için bu isimle anılmaktadır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidarı esnasında yaşanan politik istikrarsızlık nedeniyle yaşanan çatışmalar, muhalif gazetecilerin öldürülmesiyle başlamış, kısa bir süre içinde şeriat isteğiyle ayaklandırılan askerler hükümet üyelerinin teker teker istifasına neden olmuştur. Ayaklandırmanın bastırılması amacıyla Selanik'te kurulan Hareket Ordusu, 24 Nisan 1909'da İstanbul'a geldikten sonra olayların çoğunlukla yaşandığı Taksim Kışlası ve Taşkışla'yı topa tutmuştur. İsyanın bastırılmasından sonra sıkıyönetim ilan edilmiş, hükümet muhalifleri çok sayıda kayıp vermiş ve ayaklanma sonrasında II. Abdülhamid güvenlik gerekçesiyle Selanik'e gönderilmiştir (Sakaoğlu, 1995, s:185,186).

I. Dünya Savaşı yıllarında kışlalarda neredeyse hiç asker bulundurulmadığı ve bu kuralın Topçu Kışlası için de geçerli olduğu belirtilmektedir (Karakaya, 2004, 563). 13 Kasım 1918'de başlayan İstanbul'un işgalinden sonra kışla Fransızlar tarafından denetim altında tutulmuştur. Bu dönemde Fransız işgal kuvvetlerine mensup Senegalli askerler burada kalmıştır. Fransızlar, ordularındaki Senegalli askerlerin barınağı haline getirdikleri kışlaya "Makmahon Kışlası" adını vermiştir (Tuğlacı, 1993, 67). 10 Ağustos 1920 tarihli bir BOA belgesinde, kışlada tutulan Senegal asıllı iki Fransız askerinin kaçmaya teşebbüs ettiği bilgisi bu konudaki genel bilgileri tamamlayıcı niteliktedir (BOA, DH.EUM.AYŞ. 84/44).

Bu bölümde bahsedilen belgeler ışığında kışlayı çoğunlukla, seyyar ve numune topçu alaylarının, istihkâm alaylarının, itfaiye taburlarının ve süvari alaylarının kullandığı ortaya çıkmaktadır. III. Selim döneminde kışlaya yerleştirilmeye başlanan topçu alayları uzun bir süre burada kalmıştır. Özellikle Abdülaziz döneminde kışla,içindeki asker sayısının en yoğun olduğu yılları yaşamıştır. Taksim Kışlası diğer illerden gelen seyyar alaylar için bir konaklama ve dağıtım noktası olmuştur. Aynı zamanda çeşitli nedenlerle İstanbul'da bulunan yabancı ülkelerin alaylarının ve kumandanlarının da kışlada misafir edildiği görülmektedir. İşgal döneminde boşaltılan kışlaya Fransız işgal kuvvetlerinin el koyması nedeniyle burada barınan son askerlerin Fransız ordusuna mensup Senegalli askerler olduğu anlaşılmaktadır. İşgal yıllarında kışla ve çevresi işgal kuvvetlerinin varlığıyla farklı amaçlarla kullanılmıştır.

3.2 Yan İşlevler

Taksim Kışlası'nın, esas işlevi olan askeri etkinlikleri barındırdığı yıllardan itibaren çok farklı amaçlarla farklı kesimlerden kullanım talepleri aldığı görülmektedir. Bu bölüm kışlanın, önündeki meydanın ve yakın çevresinin el değiştirip satıldığı döneme kadar geçen zamanda söz konusu olan bu tür uygulamaları aktarmaktadır.

Taksim Kışlası'nın esas işlevinin bir kenara bırakılarak tamamen farklı amaçlar için kullanılmasının söz konusu olduğu dönemde (1913 yılındaki satış işleminden sonra), kışlaya yüklenen yeni işlevlerin neler olduğu bir sonraki bölümün konusudur. Burada ise kronolojik bir sıra takip edilerek, kışlada askeri etkinlikler devam ederken aynı zamanda kışla ve çevresi için gerçekleşen talepler ve gelişmelerden bahsedilmektedir.

Kışlanın İstanbul halkının toplanıp çeşitli aktivitelere katılmasına zemin oluşturan önemli bir meydanda yer aldığını 19. yüzyılın ikinci yarısına ait belgeler açıkça göstermektedir. Cumhuriyet döneminde hazırlanacak imar planı doğrultusunda Taksim'deki meydan düzenlemesi yapılmadan çok önce, kışlanın önündeki Talimhane Meydanı'nda halkın ilgisini çekecek çeşitli gösteriler ve spor aktiviteleri organize edilmektedir. Taksim Meydanı'nın oluşumunu hatırlatan uygulamalar, kışlanın ve Talimhane Meydanı'nın farklı amaçlar için kullanıldığı bu dönemlerde başlamıştır. Bu aktivitelere erken bir örnek olarak, 1860 tarihli bir belgede yer alan Cambaz Sölye'nin Taksim Kışlası'na ait olan mahalde sanatını icra etmesine izin verilmesi bilgisi gösterilebilir (BOA, MKT.NZD. 67/35). Takip eden yıllarda bunun gibi daha pek çok farklı etkinlik için kışla ve meydan kullanılmak istenecektir.

Halkın ilgisini çekecek türde aktivitelerin düzenlendiği bir meydanın oluşumuna dair ipuçlarının yanı sıra, bölgede yeşil alanlar kurulmasına dair de 19.yüzyılın ikinci yarısında hazırlanan belgeler bulunmaktadır. Beyoğlu Kışlası yöresinde bahçeler oluşturulmasıyla ilgili olarak 1870 yılına ait bir padişah iradesi bulunmaktadır (BOA, İ.D. 42291). Belge bahçelerin nerede ve ne şekilde oluşturulacağına dair bir bilgi içermemektedir. Aynı yıl içinde kışlanın kuzeyindeki alan (günümüzdeki InterContinental Hotel'in olduğu alan) VI. Daire Belediyesi (Beyoğlu Belediyesi) tarafından Taksim Bahçesi ismiyle umumi park haline getirilmiştir (Karakaya, 2004, 563). Bu park ve bahçe düzenlemelerinin İstanbul'daki ilk kamusal park alanı olduğu belirtilmektedir (Cezar, 2002, 481,482). Daha sonraki bölümlerde yer aldığı gibi, bu parklar ve bahçelerin 1930'lu yıllarda hazırlanan İstanbul İmar Planı'nda kısmen muhafaza edilerek genişletilmesinin önerildiği görülmektedir.

Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı ile civarındaki araziler farklı devlet ve kurumlar tarafından önemli görülüp çeşitli kullanımlar için uygun bulunmuştur. 1871 yılında sadrazam tarafından padişaha yazılan yazıda, "Beyoğlu Kışla-i Hümayun'u arazisine dahil olup Taksim'in karşısında bulunan arsanın İtalya Devleti tarafından sefarethane inşa edilmek üzere Osmanlı Devleti'nden talep edildiği" bilgisiyle karşılaşılmaktadır [EkA.6]. Bu talep üzerine padişah iradesi çıkmış ve talep onaylanmıştır. Ancak günümüzde böyle bir sefarethane Taksim Meydanı civarında bulunmamaktadır. Padişah iradesi çıkmış olduğu halde, kışla arazisi olarak bahsedilen bu alanda İtalya Devleti'ne ait bir yapının olmaması dikkat çekicidir. Bu sebeple "Beyoğlu Kışlası arazisi" olarak talep edilen arsanın sadece Taksim

Meydanı'nda değil başka bir alanda daha olması muhtemeldir. Diğer bir ihtimal olarak, o dönemde ismi yine Beyoğlu Kışlası olan bir başka kışlanın var olabileceği akla gelse de, kaynaklarda bununla ilgili herhangi bir somut veriye rastlanmamıştır.

Yine 1871 yılı içinde, Rum Ortodoks Patrikliği'nin Topçu Kışlası karşısındaki Talimhane Meydanı hakkında, bu arsanın Patriklik'e ait olduğuna dair bir iddiada bulunduğu belirtilmektedir (Tuğlacı, 1993, 66). Bu iddianın varlığı, bahsi geçen arsanın günümüzdeki Aya Triada Kilisesi'nin yer aldığı alan olabileceğini akla getirmektedir. 1800'lerin son çeyreğinde, kışlada yoğun askeri etkinlikler sürerken, çevresindeki arsaların değerlenmeye başladığı ve el değiştirdiği görülmektedir.

Bu dönemde gerçekleşen farklı aktivitelerden birisi de kışlada düzenlenen at yarışlarıdır. 1886 yılı Eylül ayının yirmisinden sonra kışlada düzenlenmesi planlanan at yarışları nedeniyle Eskişehir'deki Çifteler At Ahırı'ndan ve diğer illerden getirilen çok miktarda beygir ve katırın Topçu Kışlası'nın ahırlarına yerleştirildiğinden bahsedilmektedir. Bu bilgiyi içeren belgede ayrıca at yarışları nedeniyle çeşitli vilayetlerden getirilen bazı hayvanların, yarışlardan sonra kışladaki süvari ve topçu alaylarının kullanımına elverişli olabileceği de belirtilmektedir [EkA.7].

Avrupa'da üretilen ve yangın söndürmekte kullanılan eczanın, Taksim Kışlası karşısındaki Talimhane Meydanı'nda test edilmesine izin verildiğine dair 1887 tarihli bir belge de bölgenin farklı amaçlarla kullanımına örnektir (BOA, DH.MKT. 65/1422).

Taksim Kışlası'nın önündeki Talimhane Meydanı'nda balon uçurulması nedeniyle binlerce kişinin alanda biriktiğine dair 1907 tarihli bir belge bulunmaktadır. Bu belge balon uçurulması esnasında çıkan tartışma nedeniyle Beyoğlu Mutasarrıfı'nın Zabtiye Nezareti'ne yazdığı bir telgraftır [EkA.8].

1910 yılının Ocak ayında, Fransız pilot Bleirot'nun kışlanın avlusundan gösteri uçağı ile havalanarak Talimhane Meydanı'na doğru uçuş denemeleri yaptığı belirtilmektedir (Tuğlacı, 1993, 66, Cezar, 1991, 60).

1900 yılında Taksim Kışlası'nın avlusunda Osmanlı Devleti'nin ilk futbol stadının kurulduğu belirtilmektedir (Tuğlacı, 1993, 66). 1900 tarihi kışlanın avlusundaki stadyumun varlığı ile ilgili en erken tarih olsa da, bu bilgiye başka bir kaynakta rastlanmamıştır. Kışladaki askerlerin beden hareketleri yaptığı bu stadyum kışlanın yıkıldığı zamana kadar işlevini koruyacak ve özellikle milli maçlar ve lig maçları

nedeniyle hep gündemde kalacaktır. 1909–1914 yılları arasında kışladaki askerlerin avluda sabahları talimden önce subayların gözetiminde beden eğitimi hareketleri yaptığından bahsedilmekte, aynı dönemde kışlanın avlusundaki stadyumda haftanın Cuma ve Pazar günleri "heyecanlı futbol karşılaşmalarının da yapıldığı" belirtilmektedir (Tuğlacı, 1993, 67).

I. Dünya Savaşı yıllarında askeri güvenlik nedenleriyle boşaltılan kışla, bir kaç sene boş kalmış, bu dönemde tezin izleyen bölümünde bahsedilen satış işlemi gerçekleşmiştir. Ancak satıştan sonra, İstanbul'un işgal edildiği dönemde Fransız işgal kuvvetlerinin kışlaya el koymasıyla birlikte kışla tekrar askeri amaçla kullanılmaya başlanmıştır. 1918 yılıyla başlayan İstanbul'un işgali döneminde, işgal kuvveti askerleri ve onlarla beraber gelen yabancı halkın pek çok mekanda gerçekleştirmeye başladıkları farklı spor aktivitelerinden bahsedilmektedir (Ar, 2006, 83). İşgal yıllarında Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı daha önce İstanbul'da yaygın olmayan ya da hiç uygulanmayan farklı spor aktiviteleri için elverişli bir mekan olmuştur. Taksim Meydanı bu dönemde henüz düzenlenmemiş olsa da, kışla ve boş kalan Talimhane Meydanı'nın yakın çevresinde kahvehaneler, meyhaneler, kumar salonları gibi ticari eğlence mekanları bulunmaktadır. Aynı zamanda alanda, kiralanmak üzere at, eşek, bisiklet ve motosiklet sunulmaktadır. Amerikan Denizcileri Kulübü'nün (American Sailor's Club) Taksim'deki bu boş alanda beyzbol müsabakaları düzenlediği bilinmektedir (Ar, 2006, 83). En çok Pazar günleri müsabakalar için kullanılan bu alanda, zaman zaman arabaların geçmesiyle oyunlar bozulmakta, bu nedenle ara verilerek oyunlara yeniden başlanmaktadır. Boks, müttefik kuvvetlerden İngiliz askerleri arasında oldukça yaygındır ve Taksim Kışlası'nın avlusu tamamen stadyuma dönüştürülmeden önce ilk resmi boks karşılaşması bu alanda yapılmıştır (Atabeyoğlu, 1994, 41). Kışla ve çevresinin yoğun spor aktivitelerine ev sahipliği yapmaya başladığı işgal yılları, işgal sonrasında kışlanın işlevinin tamamen değişmesine ivme veren önemli nedenlerden biridir.

Taksim Kışlası'nın gerek yoğun olarak askeri amaçla kullanıldığı dönemde, gerekse I. Dünya Savaşı dolayısıyla İstanbul'un işgali döneminde boşaltıldığı ve işgal kuvvetlerinin askerleri tarafından kullanıldığı yıllarda, farklı aktiviteler için kullanılmak istenen "popüler" bir mekan olduğu açıktır. Kışlanın avlusunun büyüklüğü, Talimhane Meydanı'nın boyutları ve sınırlarıyla birlikte, kışla yapısının yer aldığı şehrin bu bölümünün halkın kolaylıkla ulaşabildiği bir sosyal merkeze

dönüşmesi işlev değişikliklerinin temel nedenleridir. Kışlanın ilk yapıldığı dönem olan 1800'lerin başında şehrin dışında kalan Beyoğlu, 1900'lü yıllara gelindiğinde şehrin sınırlarının genişlemesiyle çeşitli etkinlikler için aktif ve cazip bir nokta haline gelmiştir.

3.3 Mekanlar-Yapısal Düzenlemeler ve Onarımlar

Taksim Kışlası'nın, inşaatının tamamlanmasından hemen sonraki yıllardan başlayarak çok sayıda tamirat ve tadilata uğradığı anlaşılmaktadır. Kışla olarak kullanıldığı yıllar içinde (1807–1913), askerlerin barındığı koğuşların hacim olarak yetersiz gelmesi, at ve eşeklerin barındığı ahırların kapasitesinin yetersizliği ve konfor koşullarının iyileştirilmek istenmesi gibi nedenlerden ötürü binada çeşitli tadilat ve eklerin yapıldığı görülmektedir. Onarımların nedeni ise çoğunlukla kullanım sonucu yıpranma, iklim koşulları ve doğal afetler nedeniyle oluşan hasarlar ile çeşitli askeri olaylar ve ayaklanmalar sonucunda meydana gelen tahribatlar olarak gösterilmektedir. Bu bölümde çoğunlukla Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerine dayanılarak ve kronolojik bir sıra takip edilerek kışlanın geçirdiği onarımlar ve yapısal düzenlemeler ele alınmaktadır. Bu belgeler aynı zamanda kışlanın mimarisini ve mekanlarını tanımlamada da yardımcı olmaktadır.

Yazar ve gezgin Charles Pertusier'nin yayınlanmış gezi notlarına göre, 1807 yılında yaşanan Kabakçı Ayaklanması'nda[2] kışla tahribata uğramıştır (Cezar, 1991, 58). Dolayısıyla onarımlar, kışlanın yapımının tamamlanmasından hemen sonraki yıllarda başlamış olmaktadır. Kabakçı Ayaklanması'ndan dört sene sonra, 1811 yılında kışlanın planında hassa mimarı Hafız Mehmed Emin tarafından ufak tefek değişiklikler yapıldığından bahsedilmektedir (Cezar, 1991, 58). 1812 yılında hassa mimarı Hafız Mehmed Emin tarafından defterdara hitaben yazılan yazıya göre padişah, Taksim Kışlası'nın sıvalarının döküldüğünü ve bazı kısımlarını harap vaziyette gördüğünü belirtmiş ve gereken tamiratlar için keşif yapılmasını buyurmuştur [EkA.9]. Padişah talimatıyla hassa mimarı Hafız Mehmed Emin ve

[2] Kabakçı Mustafa İsyanı olarak da bilinen ayaklanma, 1807 yılının Mayıs ayında gerçekleşmiştir. III. Selim'in askeri alandaki reformları sonucunda oluşturulan Nizam-ı Cedid askerlerini istemeyen yeniçeriler ile reform karşıtı muhalif gruplar tarafından padişah ve modern orduya karşı düzenlenmiştir. Kastamonulu Kabakçı Mustafa isyanın lideri olarak seçildiği için bu isimle anılmaktadır. İsyancılar İstanbul'da, aralarında Nizam-ı Cedid yanlısı devlet adamlarının da olduğu askerleri öldürdükten sonra ayaklanma, III. Selim'in tahttan indirilmesiyle son bulmuştur (Sakaoğlu, 1995, s:323).

Nikoli Kalfa kışlada detaylı bir keşif yaparak tamire ihtiyaç duyan kısımların metrajlı listesini oluşturmuştur. Bu keşif belgesinde kışlanın mimari özellikleri ve yapım sistemine dair ayrıntılardan bahsedilmektedir.[3] Ana kapıların üstündeki üçgen yapılı yeni saçakların iptal edilerek bunların eski haline dönüştürülmesi istenmektedir. Kışlanın Talimhane Meydanı'na bakan taht-ı hümayun odasının çıkmasının mermer döşemelerinin parçalandığı ve yıkılmaya yüz tuttuğu belirtilmiştir. Bu bölümün, keresteler kullanılarak, üzerindeki kalkanlı çatısı kaldırıldıktan sonra üç tarafına kalın çift sütunla birlikte tabanlı dokuz parmak kalınlığında tuğladan dolma duvar inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Çıkmanın pencerelerinin iç kısmına "celali" mermer denizlik ve çift kanallı doğrama takılmasını takiben, içine ve dışına nakışlı ve "elvan" boyalı beyaz Horasan sıvası yaptırılacaktır. Çıkmanın altında Bağdadi tekne tavanındaki yaldızlı oyma şişeler yerinden çıkarılarak, bu bölüm desen işlemeli beyaz Horasan sıvasıyla yenilenecek ve bitince oyma şişeleri tekrar yerine konulacaktır. Aynı mekandaki mermer sütunların üzerindeki tek parça mermerden tavanda ve kafa tahtasında kırılma olduğundan, bu kısmın dayanıklılığını artırmak için başları kurşun ile bağlı demir kirişlerle bağlanarak mermer pervaz kaplamaları ve kafa tahtalarının taşçılara ağartılması istenmiştir. Kasr-ı hümayun altındaki büyük kapının yanlarındaki mermer söve ve kaplama üzerindeki kemer ile kitabenin tarih kısmının taşçılar tarafından ağartılmasına ve tarihin zeminine "elvan" boya yapılmasına, tarih kısmı ile avadanlık işleme kısmına süsleme yapılmasına, doğrama kanadına yağlı cevizi boya uygulanmasına ve dökme pirinç halkalarının silinmesine karar verilmiştir. Daire-i hümayunun arka tarafındaki odanın çatısının tamiri, eksik kiremitlerin tamamlanması ve tavana tarak işlemeli "elvan" boya ile duvarlarına nakış işlemeli mermer sıva yapılması, ayrıca bu mekanın üç odasına ve ocaklığının eskiyen kısımlarına da nakışlı mermer sıva yapılması istenmiştir. Kışlanın üç kanadındaki kapıların çıkmaları üzerinde kalkanlı çatıları çıkarılarak bozulan kısımların tamir edilmesi ve eksik kiremitlerin tamamlanmasından sonra tavanlara beyaz sıva üzeri "elvan" boya yapılması da tespit edilen işler arasındadır. Kapıların üzerineki kurşun telli Bağdadi saçakların tavanında beyaz sıva üzerine nakışlı "elvan" boya yapılacaktır. Saçakları, çatıdaki kiremitleri, iç ve dış sıvaları, sütun başlıkları, dış kapıları, cami duvarları, cami minaresi, ahırın kapısı ve duvar sıvaları

[3] Bu belge burada mümkün olduğunca yorumsuz ve kısa biçimde tanıtılmaktadır. Belgenin içerdiği mimari ayrıntılara ve mekanlara ilişkin değerli bilgilerin yetkin bir analizle ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

da tamirata ihtiyaç duyan yerler arasında sayılmaktadır [EkA.10]. 1812 yılındaki bu detaylı keşiften yalnızca iki yıl sonra hazırlanan 1814 tarihli bir keşif dosyası, kışlada yapılması gereken tamiratlarla ilgili birçok başka ayrıntıyı içermektedir. Bu keşif dosyasında bozulan kiremitlerin onarılması ve yenilenmesi, kırılan camların değişmesi, dökülen beyaz sıvaların yenilenmesi ile birlikte mutfakların içindeki tuğla ve taş malzemeden inşa edilmiş ocakların tamiratlarından bahsedilmektedir. Bu tamiratların yanı sıra, kışlanın avlusuna kaldırım döşenmesi ve bazı mutfakların içinde ilave ahşap dolap yaptırılmasıyla bazılarının içine merdivenli kamara inşa edilmesi gibi yapısal düzenlemelere de ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır [EkA.11].

1818 yılında kışlada inşaat ve tamiratla birlikte su yollarının da yapıldığı belirtilmekte (Tuğlacı, 1993, 66), bu inşaatlar esnasında kışlanın bir miktar büyütülmüş olabileceğinden bahsedilmektedir (Cezar, 1991, 58). 1819 yılına kadar aralıklarla hassa mimarı Hafız Mehmed Emin ve Divan-ı Hümayun memurlarından Edhem Efendi'nin gözetiminde kışlanın çeşitli onarımlar geçirdiği belirtilmektedir. Bu onarımlara ve yapılan keşiflere, yetkili kişilerden Komyanos, Nikola ve Marki kalfaların katıldığı bilgisi bulunmaktadır (Tuğlacı, 1993, 66).

1837 yılında kışlanın bir onarım daha görmüş olduğu belirtilmektedir. Bu onarım, kışlanın sıva altlarında görülen hasarların tamir edilmesi nedeniyle çıkarılan padişah iradesi sonucunda yapılmıştır (Tuğlacı, 1993, 66). 1847'de kışlanın bir yangıngeçirdiğinden söz edilmektedir (Kubilay, 1995, 274). Aynı yıl içinde kışlanın tuğladan inşa edilmiş olan camisi fırtınada hasar gördüğünden, bu yapının taş ve tuğla kullanılarak kagir olarak yeniden yaptırılması hususunda bir belge bulunduğundan bahsedilmektedir[4]. 1847'de geçirdiği yangından sonra kışlanın çatısının da dahil olduğu bir dizi onarımın 1849–1862 yılları arasında Kalust Kalfa tarafından yapıldığı belirtilmektedir (Tuğlacı, 1993, 66). Kışlanın ana giriş kapısında cepheyi daha hareketli kılan profilli kornişler, kırlangıç kuyruğu şeklinde mazgallar ve soğan kubbeler eklenmesi de (Şekil 3.2) bu tadilatların kapsamı içinde gösteriliyor olsa da (Barillari ve Godoli, 1997, 40), bu değişiklikler ve eklemeler üslup yönünden daha çok 1880-1890'lı yılların mimari özelliklerini yansıtmaktadır (Saner, 1998).

[4] Tuğlacı'nın bahsettiği bu belgeye Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılan araştırmalarda rastlanmamıştır.

Şekil 3.2: Taksim Kışlası ana giriş cephesi, yapılan değişiklik ve eklemelerden sonra (İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu fotoğraf arşivi, tarihsiz).

1848 yılında yapılan diğer bir tamiratta kışlanın fişekhanesinin onarıldığı belirtilmektedir (Tuğlacı, 1993, 66).

1861 yılına ait bir belge, "Beyoğlu Kışlası'nın yapımı tamamlanmak üzere olduğundan kapısının üzerinde Devletlu Reis Paşa Hazretleri'nin yazmış olduğu tarihin konulması" için çıkarılan padişah iradesini içermektedir (BOA, İ.D. 33105). Bu belgenin konu açıklama kısmında yer alan "yapımı tamamlanmak üzere olduğundan" ifadesi, bazı kaynaklarda "Beyoğlu Kışlası" olarak da anılan Taksim Kışlası'nın yapımının çok daha önce tamamlanmış olmasından dolayı, bu belgede "Beyoğlu Kışlası" olarak bahsedilen aynı isimli başka bir kışlanın daha var olma ihtimalini akla getirmektedir. Bu ihtimal, tezin bir önceki "Yan İşlevler" başlığında tartışılan aynı isimli iki farklı kışla bulunması konusunu yinelemektedir. Diğer taraftan yukarıda bahsedilen, 1849–1862 yılları arasında kışlada yapılan onarımlar sırasında kışlanın boş tutularak kullanılmadığı, tamamlanması uzun süren tamirat ve tadilatlar sonucunda yeniden hizmete açıldığı şeklinde bir yorum yapmak da mümkün görünmektedir.

Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan Rum vatandaşların her sene Kudüs'e yaptıkları ziyaret sırasında İstanbul'da konaklamalarının konu edildiği 1858 tarihli bir belge mevcuttur. Belge, "Rum vatandaşların konaklaması için bir süredir boş bulunan Topçu Kışlası'nın kullanılması" talebini içermektedir [EkA12]. Yazıda kışlanın bu tarihlerde boş bulunduğunun belirtilmesiyle, tadilatlar sonunda binanın inşaatı yeni bitmişçesine yeniden hizmete açılmış olma ihtimali güçlenmektedir.

Beyoğlu Kışlası içinde Tophane-i Amire Meclisi tarafından bir sarnıcın inşa edilmesine dair 1864 yılına ait bir belge bulunmaktadır (BOA, MKT.MHM. 97/288). 1866 yılından bir belge ise kışlanın tavanıyla arpa ve saman ambarlarının tamir edilmesine ilişkindir (BOA, MKT.MHM. 13/369). 1867 tarihini taşıyan bir belge Beyoğlu Kışlası ve Gümüşsuyu Hastanesi'nin tamir edilmesine yönelik olarak düzenlenmiştir, ancak bu belgenin içeriğinde tamiratların niteliğiyle ilgili detaylı bir bilgi bulunmamaktadır (BOA, MKT.MHM. 55/382). 1869'da kışlanın sekiz adet koğuşu ile köşelerindeki dört kulenin, tuvaletlerinin, mutfak ve çamaşırhanesinin Hacı Dimitri Kalfa tarafından onarım gördüğü belirtilmektedir (BOA, İ.D. 41461). Bu belgelerden, 1864-1869 yılları arasında kışlada yine oldukça yoğun tamirat ve tadilatların yapılmış olduğu ortaya çıkmaktadır.

1873 yılına ait bir belgeden, Taksim Kışlası'nın civarındaki arsaların satılarak elde edilecek gelirle kışlanın tamiratlarının yapılmasının planlandığı, ancak satış gerçekleşemediği için Tophane-i Amire hazinesinden belirlenen tutarda bir ödeneğin bu amaç için ayrılarak söz konusu tamiratların yapılmasının talep edildiği anlaşılmaktadır. Aynı belgede bu tamiratın yanı sıra sekiz yüz eşek alabilecek kapasitede bir ahırın inşasının gerekliliğinden de bahsedilmektedir [EkA.13]. Bu bilgiler 19. yüzyıl sonunda kışlanın aktif bir şekilde kullanıldığı ve kapasitesinin artırılmak istendiği yorumunu beraberinde getirmektedir.

Kışladaki itfaiye taburlarıyla ilgili 1880 tarihli bir belgede,"kışlanın içindeki caminin harap vaziyette olduğundan ve eğer ansızın yıkılırsa iki tarafının kışla ve ortasının kışlanın arka kapısının üzeri olması nedeniyle can ve mal kaybına neden olabileceğinden" bahsedilmektedir. Belgede ayrıca, cami için daha önce de bir tamirat keşfi yapıldığı ancak bu tamiratın üç ay süreyle ertelendiği belirtilmektedir. Ertelenen tamiratın bir an evvel yapılmasının şart olduğu ve caminin bu durumda bırakılmasının tehlike yaratabileceği keşif komisyonu tarafından padişaha bildirilmektedir [EkA.14].

1884 yılında ise kışladaki istihkam ile topçu alaylarının ikamet ettiği koğuşların onarıldığı belirtilmektedir (Tuğlacı, 1993, 66). 1892 tarihli bir belge, kışladaki numune topçu alaylarına ait koğuşlarla kışlanın köşe kulelerinde tamiratlar yapılması gerekliliğinden bahsetmektedir. Belgede ayrıca konuyla ilgili keşif defterlerinin de gönderildiği belirtildiğine göre tamirat büyük olasılıkla yapılmış olmalıdır [EkA.15]. Bahsi geçen bu koğuşların oldukça fazla sayıda olduğu ve gerçekleşen tamiratların farklı topçu alayı koğuşlarına ait olduğunu düşünmek mümkündür. 1892 yılında kışladaki topçu alaylarına ait olan koğuşların mevcut asker nüfusunu barındırmaya yeterli gelmemesi nedeniyle kışla içindeki ambarlarda tadilata gidilerek iki oda ve bir koğuş inşa edilmesi, askeri okullar nazırı tarafından talep edilmektedir [EkA.16].

1893 senesinde kışlanın içindeki caminin onarıldığı belirtilmektedir (Tuğlacı, 1993, 66).

1894 tarihli bir belgede, aynı sene 10 Temmuz'da yaşanan İstanbul'daki büyük deprem sonucunda, padişah fermanıyla büyük askeri mekanların keşfine başlanması emredilmektedir. Padişahın isteği üzerine ordu kumandanı, mimarlar Kara, Raimondo D'Aronco ve Alexandre Vallaury'nin katılımıyla Topçu Kışlası ve Taşkışla'da incelemelerde bulunulduğu belirtilmektedir. Yapılan keşifte, Topçu Kışlası'nın bazı mahallerinde deprem nedeniyle yarıkların oluştuğu bildirilmektedir. Keşif komisyonu, bu yarıkların demir malzemeyle güçlendirilmesiyöntemiyle yapılacak olan tamiratın bina için uygun olduğunu belirtmektedir. Keşif esnasında aynı zamanda kışlanın önceden beri tamirata ihtiyaç duyan kısımları da tespit edilmiştir. Bahsedilen güçlendirme işiyle birlikte bu küçük çaplı yenileme işlerinin de yapılması önerilmiştir [EkA.17].

Mihrişah Valide Sultan Vakfı tarafından Beyoğlu Kışlası'nın içinde inşa edilmiş olan camide, 1895 yılında bir tadilat yapılması talebi üzerine çıkarılan bir padişah iradesi bulunmaktadır [EkA.18]. 1893 senesinde Tuğlacı'nın yapıldığını belirttiği tamirattan iki sene sonra kışlanın camisinde yeni bir tamirat daha istendiği görülmektedir. Belgenin içeriğinde yapılması istenilen tamiratla ilgili herhangi bir detay bulunmamaktadır, ancak bu konuda padişah iradesi çıktığına göre tamirat büyük ihtimalleyapılmış olmalıdır.

Kışlada seyyar topçu alaylarının kaldığı koğuşların çatısında, daire-i hümayunda ve kumandan dairesindeki bazı mahallerde ayrıca koğuş ve koridorları badanalama

gereğinin olduğu, 1898 yılında Tophane müşiri ve askeri okullar nazırı tarafından düzenlenmiş bir belgeden anlaşılmaktadır [EkA.19].

1901'de kışlayı teftiş eden sağlık müfettişi Bonfofski Paşa, Birinci ve İkinci Topçu Alayları'nın ikamet ettiği koğuşlardaki abdesthane ve mutfaklarda tamiratların gerektiğini belirtmiştir. Müfettiş aynı zamanda süvari taburuna ait ahırlarda uygun şekilde menfezler açılmasının ve hava sirkülasyonunun sağlanmasının lazım geldiğini de rapor etmiştir. Bu belgede bahsi geçen raporun ardından yapılan keşifler Sadaret'e bildirilmiştir [EkA.20].

Kışladaki itfaiye ve nakliye taburları bölümündeki kulelere altı adet paratoner takılmasına karar verildiği askeri okullar nazırı tarafından hazırlanan 1905 tarihli bir belgede yer almaktadır [EkA.21].

Kışlanın avlusunda Mihrişah Valide Sultan Vakfı'nın geliriyle yapılan mescidin 1910'lu yıllarda yıkıldığına dair bir bilgi mevcuttur[5] (Cezar, 2002, 482).

Taksim Kışlası'nın gördüğü çok sayıdaki tadilat ve onarımlar, yapının önemli bir ihtiyacı karşıladığını ve kent içinde öncelikli bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Kışlanın yapımından itibaren yaklaşık yüz yıllık bir süreç içinde yapılan genel hacim tadilatlarının yanı sıra, kapasitesinin ve konfor koşullarının artırılması amacıyla pek çok tadilat istendiği dikkati çekmektedir.

Yüz yılı aşkın bir süre Taksim'de büyük bir yer işgal eden kışlanın boyutları ve mimari kurgusu, bulunduğu kent alanının özellikleri ve şeklinin gelişip oluşmasında belirleyici bir etken olmuştur. Yapıldığı ilk dönemde etrafında konut yerleşimleri oluşmasına izin verilmemiştir. 1870'te kışla civarında bahçe ve parklar oluşturulmuş, ilk kez kent içinde tanımlı büyük bir park düzenlemesi öngörülmüştür. Talimhane Meydanı kışladaki askerlerin çeşitli amaçlar için faydalandığı büyük bir açık alan olarak uzun süre kullanılmıştır. Bu meydan kışlanın yıkımının planlandığı son dönemde parsellere ayrılmış, içinde konutlar inşa edilmeye başlanmıştır.

Taksim Kışlası'nda binanın içinde yapılan ilavelerin yanı sıra kışlanın arsasına da, askeri amaçla kullanıldığı zaman içinde ihtiyaçların artması ve çeşitlenmesi nedeniyle farklı mekanlar eklenmiştir. Bu mekanlar 1913 tarihli plan krokisinde,

[5] Ancak sonraki bölümde bahsi geçecek olan kışlanın satışıyla ilgili 1922 tarihli belgeden, caminin bu tarihte hala kışlanın içinde yer aldığı anlaşılmaktadır.

karakol, su haznesi, çeşme, büyük samanlık, küçük samanlık, büyük ahır, küçük ahır, ahşap itfaiye binası, itfaiyenin arpalık binası, itfaiyenin zabitan dairesi, cephanelik, baytarhane, ahşap barakalar, arabalık ve dükkanlar olarak belirtilmiştir. Bahsedilen plan, kışlanın devir işlemi esnasında hazırlanan sözleşme ekinde bulunmaktadır. Bu plana göre; jandarma karakolu, kışlanın cephaneliğinin günümüzdeki AKM binasına bakan tarafında, Gümüşsuyu'na doğru inen bir noktada yer almaktadır.

Kışlanın Taksim Bahçesi'yle sınırı kesin bir hatla ayrılmış, bahçenin hemen yanında yalnızca küçük ahşap barakalar yer almış, bu yöne doğru bir genişleme gerçekleşmemiştir (Şekil 3.3). Günümüzdeki Mete Caddesi'ne bakan cephede ise herhangi bir ilave mekan yapılmamıştır. Bunun nedeni kışlayla aynı dönemde bu yönde yer alan mezarlıkların varlığı olarak gösterilebilir.

Şekil 3.3: Alman Mavileri'nde Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı haritası (Atatürk Kitaplığı, 1913-1914, harita no: HRT002839-HRT002973).

Kışlanın Taksim Meydanı cephesinde sonradan genişletilerek büyütülen ahırlar, baytarhane ve cephanelik bölümleri kışla binasının neredeyse yarısı kadar bir hacme ulaşmıştır. Talimhane Meydanı'nda ise asker talim alanının yanı sıra ahırlar, itfaiye koğuşları, zabitlerin odası, samanlıklar ve arabalık bölümlerinin yer aldığı arsaların büyüklüğü, kışlanın bu bölgede de oldukça geniş yer kapladığı bilgisini vermektedir.

Kışlanın kapasitesinin artması nedeniyle yapılan bu ek yapıların yanında, kışlanın esas binasının içinde yapılan tadilatlar büyük yapısal değişikliklere yol açmamamıştır. Koğuşlarda, mutfaklarda, koridorlarda yapılan tadilatlar genellikle kullanımla eskiyen kısımlarda gerçekleşmiş, bozulan ya da kırılan yapı elemanları, çeşitli hava koşullarından etkilenen dış yüzeyler onarım görmüştür.

Kışlanın içinde bulunduğu ve 1848 yılında onarıldığı belirtilen fişekhane bölümünün konumu ve mimari özellikleriyle ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Kışlanın içindeki, Mihrişah Valide Sultan Vakfı tarafından inşa edilen camiyle ilgili de çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla caminin, kışlanın Talimhane Meydanı'na bakan esas giriş kapısının aksındaki arka kapının üzerinde yer alma ihtimali yüksektir. Caminin geçirdiği tadilatlarla ilgili elimizde belgeler bulunsa da, çizimlerde cami olarak gösterilen ayrı bir mekan, gerek resimlerde gerekse çizimlerde yer almamaktadır. Bu bölümde bahsedilen 1880 tarihli belgedeki "kışlanın içindeki caminin harap vaziyette olduğu ve eğer ansızın yıkılırsa iki tarafının kışla ve ortasının kışlanın arka kapısının üzeri olması nedeniyle can ve mal kaybına neden olabileceği" ifadesi, BOA belgelerinde caminin yeriyle ilgili sahip olduğumuz tek somut ipucudur. Caminin, kışlanın hünkar dairesinin bulunduğu Talimhane Meydanı'na bakan ana giriş kapısının olduğu kanattaolmadığı açıktır. Benzer şekilde, kışlanın Taksim Meydanı'na bakan cephesini de net olarak gösteren oldukça çok sayıda fotoğraf bulunmaktadır. Taksim Bahçesi cephesi ve bugünkü Mete Caddesi cephelerini detaylı gösteren fotoğraflar bulunmamakla birlikte caminin, kışlayla ilgili çok fazla bilgi edinemediğimiz bu iki kanattan birinde, bahsedilen belgedeki tarife göre arka giriş kapılardan birinin üzerinde yer aldığı düşünülebilir. Kışlanın Mete Caddesi'ne bakan cephesi aynı zamanda doğu cephesi olduğundan, caminin bu cephede yer alma ihtimali daha kuvvetlidir. Fotoğraflarda, caminin tadilatlar sonucu kagir olarak inşa edildiği belirtilen minaresi net olarak seçilememektedir. Sadece bir resimde, belli belirsiz bir siluet halinde kışlanın günümüzdeki Mete Caddesi'ne bakan cephesinde minareye benzeyen bir yapı elemanı ayırt edilebilmektedir (Şekil 3.4).

Şekil 3.4: Kışlanın 19. yüzyılın ilk çeyreğinde yapılmış bir resmi (Anonim, 2003:41).

(Sonraki bölümde bahsedilen) Taksim Kışlası'nın satışından sonra, camisinin başka bir yere nakledilmesi talep edilmiştir, ancak bu nakil işinin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda da herhangi bir belge yoktur. Caminin başka bir yere nakli sözkonusu olduğuna göre, bu mekanın yapıya sonradan ek şeklinde tasarlandığı, binadan ayrı bir şekilde sökülüp taşınıp yeniden yapılabilen bir kurgusu olabileceği akla gelmektedir. Taşınma işinin gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmediğine göre, küçük bir ihtimal de olsa caminin şehrin başka bir yerinde hala var olabileceği düşünülebilir. Ancak taşıma işleminin bazı iç donanım elemanlarıyla (örneğin mihrap, minber) ilgili olabileceği de göz ardı edilmemelidir[6].

[6] Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'nde kışla ve camisiyle ilgili herhangi bir yapı parçası bulunup bulunmadığına dair bir araştırma yapmak istenmiş ancak müze restorasyonda olduğu için bu mümkün olmamıştır.

4. KIŞLANIN SATILMASI VE YENİ İŞLEVLERLE KULLANILMASI

4.1 Osmanlı Dönemi

Taksim Kışlası fiziksel yapısı, konumu ve yıkıldığı tarihe kadar olan süreçteki toplum yaşantısının ve devlet politikalarının etkisiyle zaman zaman çeşitli yan işlevler yüklenmiştir. Kışla ve karşısındaki Talimhane Meydanı, askeri işlevlerin dışında pek çok farklı amaçlar için de kullanılmıştır. Yan işlevler yüklemenin ötesinde köklü işlev değişikliklerini tarihsel olarak ikiye ayırmak mümkün gözükmektedir. İlk dönem, kışlanın Osmanlı Devleti tarafından Sanayi ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniyesi'ne devredilmesinden (1913), Cumhuriyet'in ilanına (1923) kadar olan dönemi kapsamaktadır. 1913 öncesinden de işlev değişikliklerinin ipuçlarına rastladığımız süreçte, bina ve meydan askeri işlevlerin yanı sıra, Kudüs'e gitmek üzere yola çıkan Rum vatandaşların gecelemeleri, canbaz gösterilerinin icra edilmesi, at yarışları düzenlenmesi, talimhanede yangın söndürme gereçlerinin test edilmesi ve balon uçurulması gibi çeşitli sebeplerle de kullanılmıştır.

İşlev değişikliklerinin ikinci dönemi ise, Cumhuriyet'in ilanından sonra başlayıp, kışlanın yıkımına (1940-1941) kadar geçen süreci kapsamaktadır. İşlev değişikliklerinin bu ikinci dönemine dair ipuçlarını da, binanın kışla olarak kullanıldığı dönemden itibaren gözlemek mümkündür. Bu ipuçlarının neler olduğu önceki bölümde bahsedilen Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerine dayandırılarak aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Kışlanın elden çıkarılması yönündeki ilk somut veri, 1909 yılının Mart ayına ait Meclis-i Vükela yazısının içerdiği, Taksim'deki Topçu Kışlası ve karşısındaki Talimhane Meydanı'nın satılmasına ilişkindir. Aynı yazıyla, kışla ve arsasının ölçümü yapılarak güvenilir bir heyet tarafından bedelinin belirlenmesi karara bağlanmıştır. Kışla ve arsası satıldıktan sonra aynı amaçla kullanılmak üzere başka bir yerde yeni bir kışla yapılması Cihet-i Askeriye tarafından uygun görülüp onaylanmıştır. Bu arsalarda yeni inşa edilecek binaların "memleketin imarına

sağlayacağı faydanın" yanı sıra, bu binalardan elde edilecek vergilerin Hazine-i Maliye ve Belediye için de fayda getireceği belirtilmektedir. Kararda, yeni yapılması planlanan kışlanın nerede ve ne şekilde inşa edilmesi gerektiğine dair fikirlerin de tartışılarak bildirilmesi sonucuna varılmıştır [EkA.22]. Bu ilk satış kararını takiben, Şehbal Dergisi'nin 28 Şubat 1911 tarihli 35 numaralı sayısında şu ifadeler yer almaktadır:

"Taksim Kışlası'yla meydanının Hazine-i Maliye'ce bir şirkete satılması keyfiyeti alem-i matbuatta ve Meclis-i Mebusan'da epeyce münakaşalara sebebiyet verdi. Satış işine muhalif olan taraf, kışla ve arsa için alınan 400.000 lira bedeli az görmekle beraber, kışlanın kıymet-i tarihiyesine nazaran haddi zatında satılmasının münasip olmayacağını serd ediyor; diğer taraf ise, masarif-i fevkalade karşılığı olarak emlak-i müvedderenin fürühtunun evvelce karar-ı Mebusan'a iktiran etmiş olduğu için bey-i vaktin buna müstenit bulunduğunu ve şerait-i mukarrerenin menafi-i hazineyi kafi olduğunu iddia ediyor."

Bu ifadeler, kışlanın devredilmesinin gündeme geldiği ilk günlerden itibaren ciddi tartışmaların ortaya çıktığını göstermektedir. Kışlanın bir şirkete devredilerek satışıyla başlayan ve yıkımına kadar giden süreçte, Bakanlık ve Belediye'nin kışlayla ilgili alınan kararlarına karşı olan bir kesim bulunmaktadır. Ancak, tezin yıkımla ilgili bölümünde detaylı değinildiği üzere bu konuda yapılan muhalefet etkili olmamış, bir taraftan tartışmalar yaşanırken adım adım yıkım sürecine gidilmiştir.

1909 yılının Ekim ayı tarihini taşıyan, İstanbul'da bir Osmanlı-İngiliz Şirketi açılmasına izin verilmesine dair bir belge bulunmaktadır. Belgede Taksim Kışlası ve karşısındaki Talimhane Meydanı ile Taksim Bahçesi'nin, iki sene müddetle bedelsiz olarak yeni kurulması planlanan Osmanlı-İngiliz Şirketi'nin kullanımına bırakılması talep edilmiştir. Bu belgede ilk kez kışla işlevi bir kenara bırakılarak kışla ile meydan ve bahçenin tamamen farklı bir amaçla kullanılmasının resmi olarak talep edildiği dikkati çekmektedir. Yeni kurulacak olan şirket, bu mekanları kullanarak bir Osmanlı-İngiliz Sergisi düzenleyecektir. Sergide teşhir edilecek eşyaların gümrük resminden muaf tutulması şartıyla serginin tüm masraflarının İngiltere ileri gelenlerinin koruması altında teşekkül edecek bir komisyon tarafından karşılanacağı bildirilmiştir. Açılması planlanan serginin Osmanlı sanayi ve malumatının itibarıyla birlikte kıymetini de artırması için fayda sağlayacağı belirtilmiştir [EkA.23].

1911 tarihli başka bir belgede, Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı'nın elden çıkarılmayarak meydanın gezinti yeri ve kışlanın da şehir müzesi olarak kullanılmasının talep edildiğini görülmektedir. Aynı belgede, kışla ve arsasının Şehremaneti tarafından satın alınmasının uygun olacağından da bahsedildiğine göre, 1913 yılında gerçekleşen devir işleminden iki sene önce kışlanın satışıyla ilgili fikirlerin yeniden oluştuğu anlaşılmaktadır. Aynı belgeye ek olarak, İstanbul Vilayeti Meclis-i Umumisi'nden alınan konuyla ilgili mazbatanın bulunduğu belirtilmektedir. Bu mazbatada kışla ve arsasının bedelinin bir kerede ya da taksitle hazineye verilmek üzere Şehremaneti tarafından satın alınmasının uygun görüldüğünden bahsedilmektedir [EkA.24].

Taksim Topçu Kışlası'nın elden çıkarılması konusunda çıkarılan 18 Şubat 1913 tarihli Meclis-i Vükela kararıyla, İstanbul'da kurulmuş olan Sanayi ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniye ile imzalanmak üzere Maliye Nezareti tarafından bir sözleşme hazırlanmıştır. Bu sözleşme gereğince Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı ile Galata'daki Borsa Hanı bir sene müddetle adı geçen şirkete beşyüzbin lira bedelle devredilmiştir. Kararda kışlanın, meydanın ve hanın öncelikle Belçika'da bulunan Banque Indo-Suez'a beş yüz bin lira karşılığında ipotek edilmesine karar verildiyse de adı geçen bankanın kışlanın ipoteği konusunda her hangi bir girişimde bulunmadığı ve bu işten vazgeçtiğinin anlaşıldığı belirtilmektedir. Alınan yeni karar gereğince, kışla ile meydan Sanayi ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniyesi'ne devredilmiştir. Düzenlenen sözleşmeye göre, eğer hükümet bir sene içinde bu devir işleminden vazgeçerse, beşyüz bin lirayı yüzde on faiziyle şirkete geri ödemesi gerekmektedir [EkA.25].

1914 yılında Maliye Nezareti'nden Sadaret'e yazılan bir belgede, önceki yıl gerçekleşen devir işlemi sonunda hükümetin Taksim'deki arsa ile binaları ve Galata'daki hanı, devrettiği şirketten geri almak istememe hakkının bulunduğu hatırlatılmaktadır. 20 Şubat 1913 tarihli mukavelede, bir senelik devir müddetinin bitiminden hemen önce hükümetin bu konudaki kararını şirkete bildirmesi gerektiğini belirten bir maddenin bulunduğu da yazmaktadır. Maliye Nezareti, bir senelik devir süresinin dolmak üzere olduğunu ve hükümetin bu yerleri geri almak için herhangi bir talepte bulunmadığını belirtmektedir. Bu belgeye göre 20 Şubat 1913 tarihli sözleşme, hükümetin bu yerleri geri almak istememesi durumunda sermayesi sekiz yüz bin liradan fazla olmamak şartıyla teşekkül edecek emlak şirketi

hisselerinden yüz bin liralık bir pay alma hakkına sahip olduğu maddesini de içermektedir. Belgede ayrıca "Hükümet bu hakkını kullanmak isterse durumu şirkete bildirecek ve yüz bin lirayı nakit olarak şirkete ödeyecektir" denilmektedir. Maliye Nezareti 1914 tarihli bu belgede ilgili mukavele hükümlerini Sadaret'e yeniden anımsatarak, hükümetin bahsedilen bu hakkını kullanmasının uygun olacağını belirtmektedir [EkA.26]. Bu yazışmadan yaklaşık iki hafta sonraya denk gelen diğer bir belge ise hükümetle satın alan şirket arasındaki sözleşmeyi içermektedir [EkA.27]. Bu belgeye dayanarak 1914 senesinde Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı'nın satışının resmen gerçekleştiği görülmektedir. 1915 tarihinde ise hükümetle şirket arasında imzalanan satış sözleşmesine göre Sanayi ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniyesi tarafından düzenlenmiş olan, içinde kışla ile meydanın da bulunduğu arsanın haritasının ebniye kanunuyla uyuşmadığına dikkat çeken bir belge bulunmaktadır. Bu belgede haritada lazım gelen düzeltmeler yapılmadığı takdirde Şehremaneti'nin bu haritaya onay vermeyeceği bildirilmektedir [EkA.28].

Kışlanın ve meydanın satışının gerçekleştiği I. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında, kışlalarda asker bulundurulmamasına karar verilmiş olması, hükümetin kışlayı elden çıkararak satmasının önündeki engellerin kalktığını göstermektedir. Bu karar sonucunda kışlalar boşaltılınca, Taksim Kışlası'nın önündeki askerlerin kullandığı Talimhane Meydanı'nın da boş kaldığı anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda, şehrin önemli bir semtinde, boş ve kullanılmayan bu büyük bina ile alanların farklı amaçlarla değerlendirilmek istendiği sonucu çıkarılabilir. Bu sebeple kışla ve meydan, fiziksel özelliklerinden dolayı spor faaliyetlerine ev sahipliği yapmaya başlamıştır.

I. Dünya Savaşı sonunda, İstanbul'un işgal yıllarındaki kentteki işgal kuvvetlerinin varlığı, farklı dallardaki spor faaliyetlerinin yoğunlaşmasındaki en önemli nedendir. İşgal kuvvetlerine mensup İngiliz ve Fransız askerleri tarafından gerçekleştirilen yoğun spor faaliyetlerinin arasında, futbol, voleybol, basketbol, tenis, beyzbol, binicilik, boks, kriket, polo, hokey, avcılık ve golf sayılmaktadır (Ar, 2006,78). Bu spor dallarının arasında futbol önemli bir yer tutmakta, işgal devletlerinin kendi aralarında "Mütareke Futbol Kupası" düzenledikleri bilinmektedir. Bu kupaya işgal devletlerinin askerlerinin yanı sıra İstanbul'daki İngiliz sivil halkından da katılım olmuş, karşılaşmalar Taksim Kışlası'nın avlusunda kurulan stadyumda yapılmıştır. Futbol merakı kısa bir süre sonra, yerel halk arasında da oldukça yaygınlaşmış,

özellikle Türk takımlarıyla işgal kuvvetlerine mensup İngiliz ve Fransız asker takımları arasında yapılan maçlar yoğun ilgi görmüştür. Kışla, Fransız işgal kuvvetleri tarafından boşaltıldıktan sonra, avlusunda bu kez Beyaz Ruslar at yarışları düzenlemişlerdir (Ar, 2006, 83).

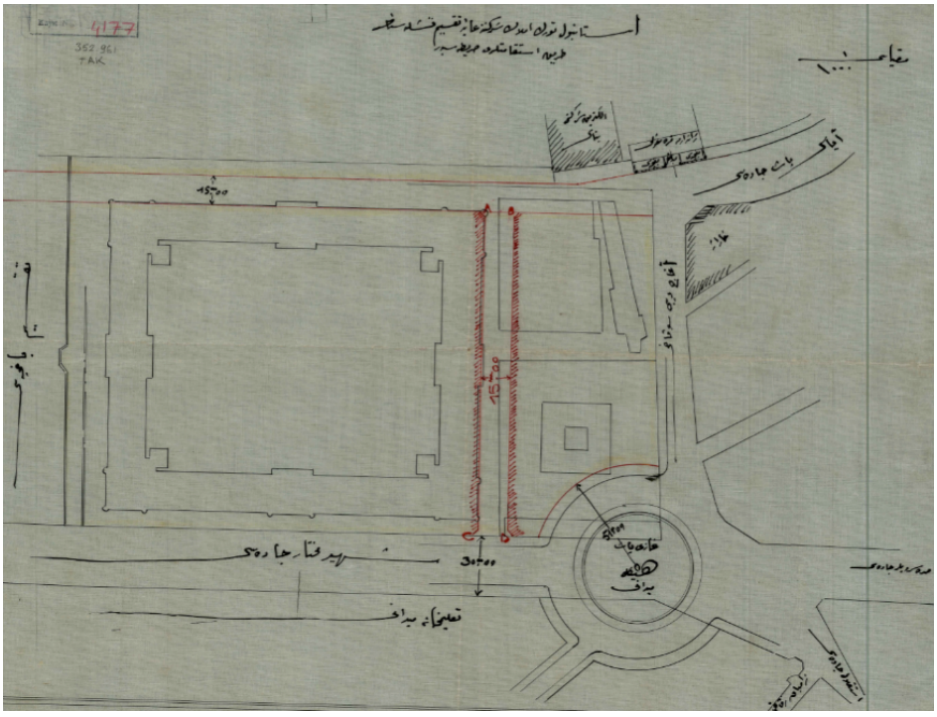
Kışlanın satışından sonra, arsasının ve civarının değerlendiği ve çeşitli kesimlerin ilgisini çektiği görülmektedir. Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Dahiliye Nezareti'ne yazılan 1919 tarihli bir belge buna bir örnek olarak gösterilebilir. Bu belgeye göre Maliye Nezareti tarafından satılan Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı arazilerinden, ilgili kanuna göre "Taksim Polis Merkezi için uygun ve büyükçe bir yerin ayrılması önemli ve gereklidir" ifadesi yer almaktadır. Nezaret bu talebe, Şehremaneti'ne polis merkezi için gerekli bu yerin ayrılmasına izin verildiğine dair bir yazıyla cevap vermiştir [EkA.29].

Hükümet, belediye ve kışla ile meydanı satın alan şirket arasında zamanla pek çok konuda anlaşmazlıkların çıktığı görülmektedir. 26 Haziran 1922 tarihli Meclis-i Vükela kararını içeren belgede, Maliye Nezareti tarafından Sanayi ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniyesi'ne devredilen Talimhane Meydanı'ndaki su haznesiyle (Taksim Maksemi olmalı) Taksim Kışlası içindeki cami ile ilgili olarak anlaşmazlığa düşüldüğü belirtilmektedir. Belge bu ihtilafı gidermek amacıyla haznenin işgal ettiği alan ve etrafının şirkete satılan yerler arasında olduğu bilgisini içermektedir. Ayrıca bazı şartlarla bu yerlerin Evkaf Nezareti'ne bırakılması ve kışla içindeki caminin başka bir yere nakli kararı da verilmiştir. Bu değişikliklerin 28 Mart 1922 tarihli 210/4 numaralı Maliye Nezareti tezkiresinin ekindeki revize edilmiş sözleşme ve haritada yer aldığı belirtilmektedir [EkA.30]. Bahsi geçen sözleşme ve harita belgenin içeriğinde bulunmamaktadır.

26 Haziran 1922 tarihli Meclis-i Vükela kararı ve bu kararı takiben çıkarılan padişah iradesini içeren diğer bir belge ise, "Hükümet-i Osmaniye tarafından Taksim Kışlası ile Talimhane Meydanı ve Galata'daki Borsa Hanı'nın, Sanayi ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Umumiyesi'ne bir sene müddetle beş yüz bin lira karşılığında devredildiği" bilgisini içermektedir. Anlaşmada ayrıca hükümetin bir sene içinde bu devir işleminden vazgeçmesi durumunda, adı geçen şirkete beşyüz bin lirayı yüzde on faiziyle geri ödemek durumunda olduğu belirtilmektedir [EkA.31]. Kışla ve meydanla ilgili, dokuz yıl arayla birbirine çok benzer maddeler içeren iki satış sözleşmesinin bulunması, anlaşmaların yenilendiği yönünde yorumlanabilir. İlk

sözleşmede bahsedilen kurulması öngörülen emlak şirketinin, 1922 yılındaki belgelerde kurulduğunu ve kışla ile meydanı satın alan şirketle ilgili yazışmalarda artık şirketin adının "Sanayi ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniyesi" veya "Sanayi ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Umumiyesi" değil "İstanbul Emlak Şirket-i Osmaniyesi" olarak geçtiği görülmektedir.

28 Ağustos 1922'de Şehremaneti'nin Dahiliye Nezareti'ne hitaben yazdığı yazıda, "İstanbul Emlak Şirket-i Osmaniyesi satın almış olduğu arsaların haritalarını ve parsellerin ayrılma durumunu belediyeye tasdik ettirmeyip, hala orada yer yer geçici barakalar oluşturuyor" denilmektedir. Bu barakalardan bazıları Şehremaneti tarafından hazırlanan haritalardaki sokak istikametlerine denk gelmekle birlikte, bahsi geçen yollar açılacağı zaman bu parseller üzerinde belediyenin hakkı olacağı ileri sürülmektedir (Şekil 4.1). Haritanın kesinlik kazanmasına kadar geçecek süre içinde, satın alan şirketin yapacağı binaların projesini Şehremaneti'ne onaylatmak kaydıyla arsalarda dilediği şekilde binalar inşa edeceği yönünde Meclis-i Vükela kararı bulunsa da, bu yerlerin kullanımıyla ilgili devletin ve belediyenin çıkarlarının ne şekilde gözetileceğine dair bir kez de Şurâ-yı Devlet'e başvurulması istenilmektedir [EkA.32]. Bu belgenin ardından aynı sorunun Dahiliye Nezareti tarafından Sadaret'e iletildiği görülmektedir [EkA.33].

Şekil 4.1: Taksim Kışlası yol istikametleri haritası (Atatürk Kitaplığı, tarihsiz, harita no: HRT004177).

Bu belgelerin ışığında, kışlayı satın alan şirketle pek çok kez anlaşmazlığa düşüldüğü, bina ve çevresinin kullanım haklarıyla ilgili sorunların uzun süre gündemde kaldığı anlaşılmaktadır.

Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı'nındaki spor faaliyetleri nedeniyle toplanan büyük kalabalıklar, işgal sonrasında tekrar boşalan kışlanın bir sonraki dönemde nasıl kullanılacağına dair ipuçları vermiştir. 1920 yılında "Spor Alemi" adındaki ilk spor dergisini çıkaran Çelebizade Said, özellikle futbol karşılaşmalarının halk tarafından yoğun ilgi gördüğünü fark ederek kışlayı kiralamaya karar vermiştir. 1921 yılında o zamanlar büyük sayılabilecek bir yatırımla Taksim Kışlası'nın avlusunu büyük bir stadyuma dönüştürmüştür. Ancak bazı Türk kulüplerinin idarecilerinin Said Bey'e karşı giriştikleri boykot olumsuz sonuç vermiştir. Said Bey stadyumu maçlar için kiraya verememiş, sonunda mekanı Bork adında bir Maltalı'ya devretmek zorunda kalmıştır (Atabeyoğlu, 1994, 199). Stadyumun kapısına büyük bir Yunan bayrağı asan Bork, burada çeşitli sportif etkinlikler düzenlemiştir.

1900 yılında askerlerin beden hareketleri yaptığı ve hafta sonlarında bazı spor karşılaşmalarının gerçekleştirildiği kışla avlusu (Tuğlacı, 1993, 66),yirmi yıl sonra aktif bir şekilde müsabakaların düzenlendiği önemli bir stadyum olarak kullanılmaya başlamıştır.

Stadyumun varlığıyla ilgili BOA'daki 13 Ağustos 1922 tarihli bir belgede, "Taksim Kışlası'ndaki stadyumun kapısına asılı Osmanlı sancağını yırtıp yere atan iki İngiliz askerinin Divan-ı Harbe sevk edildiği" bilgisi bulunduğuna göre 1922 yılında stadyumun varlığı netlik kazanmaktadır (BOA, DH.EUM.AYŞ. 77/62). Dönemin gazete haberlerinde bu stadyumun adı "Taksim Stadyumu" olarak geçmektedir. Yine aynı dönemde kışlanın avlusunun bisiklet egzersiz yeri olarak kullanıldığı bilgisi de bulunmaktadır (Gülersoy, 1986,62).

1920'li yıllara ait bir fotoğrafta kışlanın ana giriş kapısı üzerindeki panoda "Stadium Taxim" yazısı görülmektedir. Bu yazının altında golf sopası, kayak takımları ve tenis raketi, solunda futbol kalesi ve futbol topu resimleri ile oyuncu figürleri yer almaktadır. Aynı fotoğrafta, ana giriş kapısının solundaki pencerelerden birinin üzerindeki panoda İngilizce "The Premier Bar. Hot-Cold Meals At Any Time" (Premier Bar. İstenilen Saatte Sıcak-Soğuk Yemekler) yazısı bulunmaktadır

(ŞekilB.4). Giriş kapısının sağındaki pencerelerin üzerindeki panolarda ise Ermenice olduğu anlaşılan ancak okunaksız bir dizi yazı bulunmaktadır (Giz, 1991,58).

Türk milli futbol takımının 26 Ekim 1923 tarihinde ilk maçını Romanya'ya karşı bu stadyumda yaptığı belirtilmektedir (Tuğlacı, 1993, 67). 1923 tarihli Fransızca hazırlanmış olan "Grande Fête Sportive. 17 Juin 1923 au Stadium Taxim." (Taksim Stadyumu'nda Büyük Spor Şenliği. 17 Haziran 1923) başlıklı bir atletizm programı ilanı bulunmaktadır (Tuğlacı, 1993, 73). Taksim Stadyumu'nda futbol maçlarının yanı sıra hokey maçları oynanmış, boks, profesyonel yağlı güreş ve alafranga güreş karşılaşmaları düzenlenmiştir. Bu yoğun spor karşılaşmalarıyla birlikte İstanbul'a gelen dev sirkler de çadırlarını Talimhane Meydanı'nda kurmaya başlamıştır (Tuğlacı, 1993, 67). Ayrıca 1920 yılında Talimhane Meydanı'nın imara açılarak konutların inşa edilmesine karar verildiği belirtilmektedir (Kubilay, 1994, 274).

Taksim Kışlası'nın köklü işlev değişikliğine dair ilk ipuçlarının görüldüğü 1909 yılından 1923 yılına kadar olan sürecin tartışıldığı bu dönemde iki önemli gelişme mevcuttur. Bunlardan ilki, Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı'nın 1913 yılında Sanayi ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniyesi'ne devri ve ertesi sene gerçekleşen satış işlemidir. Satış işlemi sonucunda, kışlanın yıkımına kadar olan süreçte kışla ve meydanı farklı şirket ve sahıslar arasında defalarca el değiştirecek, ancak 1940 senesinde devlet binaya yıkmak üzere el koyacaktır.

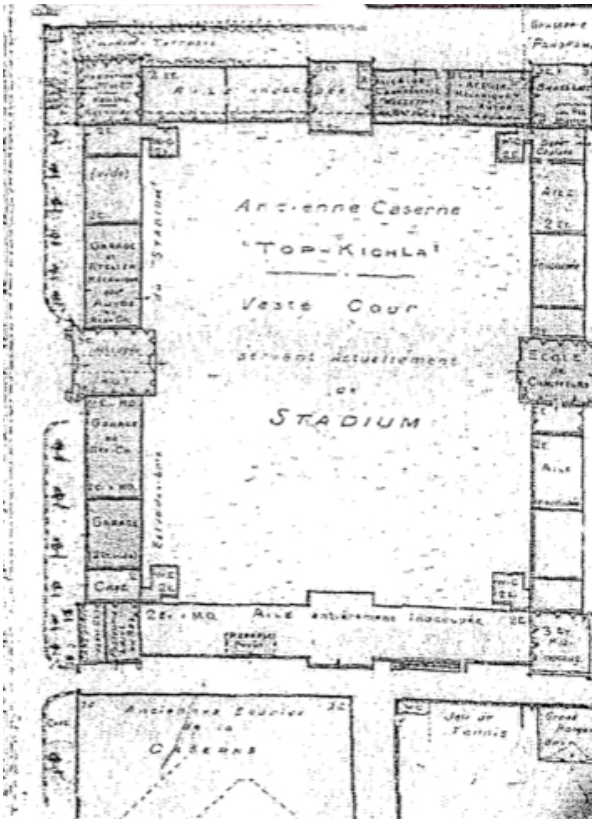
Diğer önemli gelişme ise, I.Dünya Savaşı nedeniyle kışla ve meydanının boşaltılmasıdır. Savaşın sonunda müttefik kuvvetlerin İstanbul'u işgal etmesiyle birlikte Fransızlar tarafından el konulan kışla ve Talimhane Meydanı'nın özellikle işgal kuvvetleri tarafından sportif faaliyetler için uygun bir mekan olarak seçilmesi ve burada büyük kalabalıkların toplandığının görülmesi, kışlanın işgal sonrasında da aynı yöndeki sportif faaliyetler için kullanılması sonucunu beraberinde getirmiştir.

4.2 Cumhuriyet Dönemi

Taksim Kışlası'nın askeriye tarafından kullanımının I. Dünya Savaşı yıllarında sona erdiği ve boş kalan kışla ile Talimhane Meydanı'nın çeşitli spor karşılaşmaları ve başka amaçlar için kullanıldığı bilinmektedir. Osmanlı döneminde gerçekleşen işlev değişikliği ve dönüştürme süreci cumhuriyetin ilanından sonra da sürmüş, hatta kışlanın avlusunda kurulan stadyum daha yerleşmiş bir şekilde kullanılmaya devam

etmiştir. 1920 ve 1930'lu yıllara ait olduğu belirtilen fotoğraflarda görüldüğü gibi stadyumda gerek milli maçlar gerek yerli futbol takımları arasındaki maçlar olmak üzere pek çok futbol karşılaşması yapılmıştır (Tuğlacı, 1993, 74). Kışladaki stadyumda 1930'lu yıllarda futbol maçlarının yanı sıra milli boks maçları ve yağlı güreş karşılaşmaları da yapılmaktadır (Tuğlacı, 1993, 76).

Taksim Kışlası'nın avlusundaki stadyum aktif bir şekilde kullanılırken, binanın bugünkü Taksim Meydanı ve Talimhane Meydanı'na bakan kanatlarında yer alan zemin kat mekanları da farklı amaçlar için kullanılmıştır. 1925 tarihli J. Pervititch Haritası'ndan kışlanın bu mekanlarının kullanımına dair bilgiler edinilmektedir (Şekil 4.2). Haritaya göre kışlanın orta avlusu stadyum olarak kullanılmaktadır. Kuzey, güney ve doğu kanatlarının üzerinde yer alan "Aile inoccupée" (kullanılmayan kanat) yazısı bu yıllarda kışlanın bir bölümünün kullanılmadığını göstermektedir. Kışlanın zemin katında ise "Atelier de Carroserie Mazett" (karoser atölyesi), "Atelier Mécanique pour Autos" (oto atölyesi), "Brasserie" (birahane), "Depôt Chaises" (sandalye deposu), "Café" (kahvehane), "Garage" (otopark) bulunmaktadır (Çiftçi, 2004, 133).

Şekil 4.2: 1925 tarihli J. Pervititch Haritası'nda kışla (Çiftçi, 2004, 485)

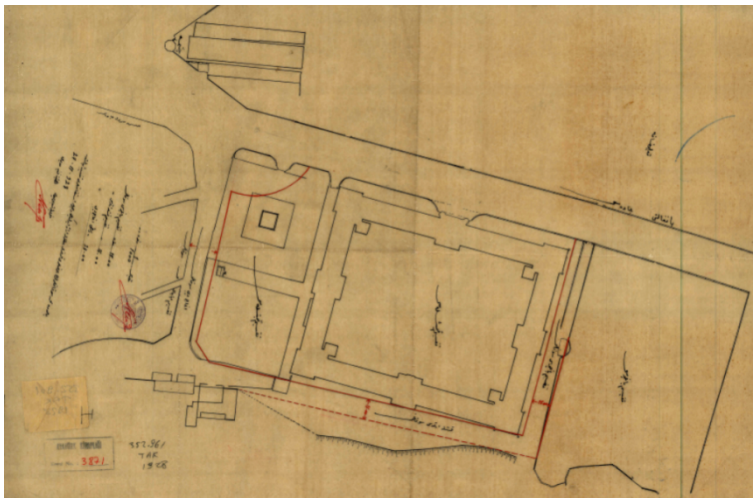
1931 yılına ait olduğu belirtilen bir fotoğrafta kışlanın giriş kapısının yanına asılı bir tabeladaki yazıdan kışlanın içinde bir "Milli Zirai Şoför Makinist Mektebi" bulunduğu da anlaşılmaktadır (Tuğlacı, 1993, 75). 1938 yılında İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı olan Lütfi Kırdar'ın belediye icraatlarıyla ilgili olarak kışlanın yıkımından sonra verdiği açıklamalara göre de Taksim Kışlası'ndaki mekanlar, atölye, garaj, kahvehane, gazino ve ev olarak kullanılmaktadır (Gülersoy, 1986, 40). Kırdar'ın açıklamaları işlev çeşitliliğini doğrular niteliktedir.

Taksim Stadyumu'nun kışlanın yıkımına kadar olan süreçte özellikle lig maçları için oldukça aktif kullanıldığı, dönemin gazetelerinden takip edilmektedir. Kışladaki stadyum, lig maçlarının detaylı bir şekilde anlatılıp maçlardan fotoğrafların verildiği spor haberlerinden anlaşıldığı üzere, özellikle hafta sonlarında kimi zaman aynı gün içinde birden fazla futbol karşılaşmasının yapıldığı, İstanbul'un önemli bir spor etkinliği alanına dönüşmüştür (Şekil 4.3). Gazeteciler, futbolcular ve taraftarların doldurduğu stadyumda futbol dışında profesyonel boks ve güreş karşılaşmaları da devam etmektedir. Gazete haberlerinden, bu dönemde en etkin kullanılan stadyumun Taksim Stadyumu olduğu, Beşiktaş'taki Şeref Stadı ile Kadıköy'deki Fenerbahçe Stadı'nın önem sırasında Taksim Stadyumu'ndan sonra geldiği anlaşılmaktadır.

Şekil 4.3: Taksim Stadyumu'nda oynanan futbol maçlarından kareler (Akşam Gazetesi, 1939).

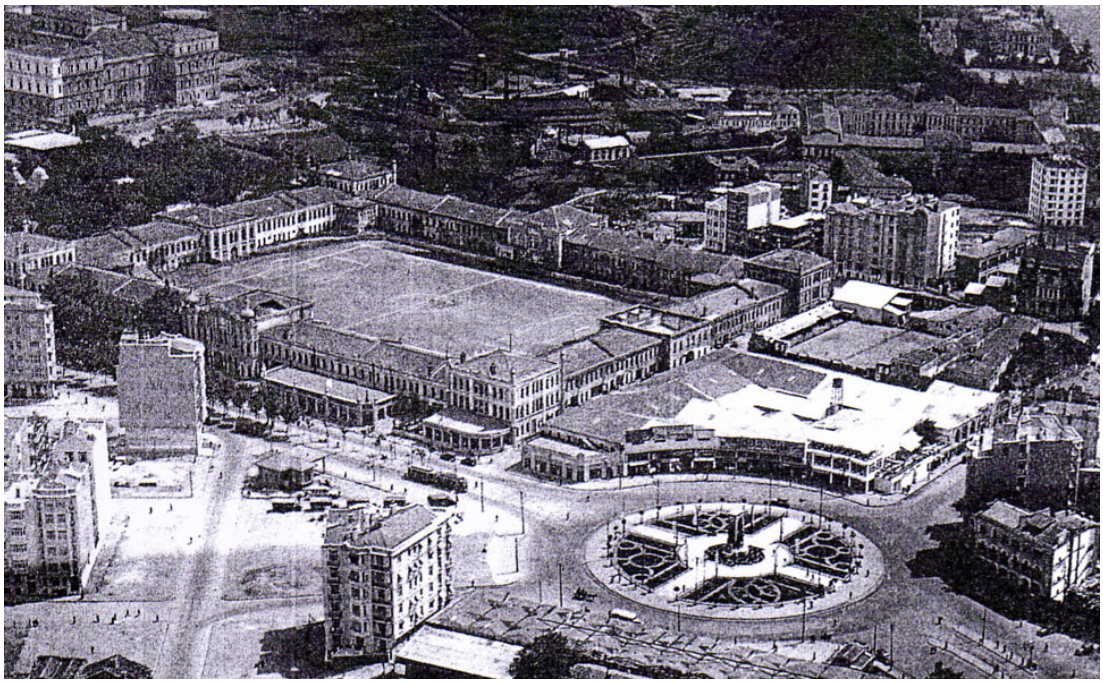
1928'de Taksim Meydanı'na Cumhuriyet Anıtı'nın yerleştirilmesi nedeniyle kışlanın ahırlarının bir bölümü yıkılmıştır (Şekil 4.4, Şekil 4.5). Anıtın kurulmasıyla beraber kışlanın olduğu alan ve Talimhane Meydanı çeşitli kutlama, anma ve törenler için de kullanılmaya başlanmıştır.

Şekil 4.4: Cumhuriyet Anıtı'na yer açılması için kışlanın ahır kısımlarında yıkılması planlanan alanı gösteren çizim (Atatürk Kitaplığı, 1928, harita no: HRT003871).

Cumhuriyet dönemiyle beraber kutlanmaya başlanan Cumhuriyet Bayramı, Gençlik ve Spor Bayramı ile Zafer Bayramı törenleri için İstanbul'da Beyazıt Meydanı ve Taksim Meydanı öne çıkan iki önemli mekandır (Şekil B.5). Bu amaçla kullanılan Taksim Meydanı büyük askeri merasimlere ev sahipliği yaparken, aynı zamanda kalabalık kitlelerin bu törenleri izlemesi için daha geniş alanlara ihtiyaç duyulmuştur. Cumhuriyet dönemi gazetelerinin resmi bayramlar ertesindeki sayılarında, Taksim Kışlası'ndaki stadyumda geçit törenleri yapılırken halkın stadyumun tribünlerinde toplandığı belirtilmektedir. Aynı zamanda bu coşkulu geçit törenlerinden fotoğraflar da verilmektedir.

Talimhane Meydanı ise 1920'li yıllarda imara açılıp konutların inşa edilmesinden önce bisiklet kiralanıp gezilebilen, çocukların oyun oynadığı, sirklerin dev çadırlarının kurulduğu bir alan olarak kullanılmıştır (Alus, 1938, 8).

Şekil 4.5: Cumhuriyet Anıtı'nın yerleştirilip kışlanın ahır kısımlarının bir bölümünün yıkıldığı gösteren fotoğraf (İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Fotoğraf Arşivi).

Taksim Kışlası'nın ahır kısımlarının yıkılarak Taksim Meydanı'nın düzenlenmesine başlandığı 1939 yılına kadar, asıl kutlamalar Beyazıt Meydanı'nda yapılırken, Taksim'deki kutlamalar daha küçük çapta tertiplenmektedir. Tezin sonraki bölümünde İstanbul'da büyük bir "Cumhuriyet Meydanı" ihtiyacı ile fikrinin oluşması ve yer olarak Taksim'in seçilmesi konusuna ayrıca değinilecektir.

II. Dünya Savaşı koşullarında Avrupa'da egemen olan totaliter rejimlerin etkisi ve askeri güçlerin baskın rolü, savaşa katılmamasına rağmen Türkiye'nin de politik ve sosyal hayatında belirleyici olmuştur. Bu koşullarda düzenlenen tüm askeri geçit törenleri ve gösteriler toplum için coşkulu birer övünç kaynağı olarak gösterilmiş, bu törenlerin yapıldığı alanların sembolik önemi artmıştır.

Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı Cumhuriyet döneminde devlete ait değildir. Önceki bölümde bahsedilen devir ve satış işlemleri sonucunda kışla İstanbul Taksim Emlak Şirketi'nin malı olmuştur. Bu şirketten bir bedel karşılığı kiralanarak stadyum olarak kullanılmaktadır.

25 Mart 1940'taki son lig maçının oynandığı tarihe kadar oldukça yoğun bir şekilde kullanılan Taksim Stadyumu, lig maçlarının sona ermesiyle birlikte yıkılmaya

başlanmıştır (Akşam Gazetesi, 25.03.1940). Uzun süren bir planlama sürecinden sonra yıkımın başlangıcını, o tarihlerde de oldukça önem verilen lig maçlarının bitimi belirlemiştir.

5. YIKIM SÜRECİ

5.1 Henri Prost, Lütfi Kırdar ve İstanbul'un İlk İmar Planı'nda Kışlanın Durumu

Türkiye'de imar yasalarının değiştiği 1930-1935 yılları arasında çıkarılan 1580 ve 1593 sayılı kanunlara göre, belli bir büyüklüğün üzerindeki belediyelerin kentsel plan yapması veya yaptırması zorunluluğu getirilmiştir. Bu yasalar çıkarıldıktan sonra İstanbul Belediyesi tanınmış şehirciler arasında sınırlı bir yarışma açmaya karar vermiştir. Şehir plancısı ve mimar Henri Prost, Paris metropolünün planlaması üzerinde çalıştığı sırada bu yarışmaya davet edilmiştir. Ancak Prost işlerinin yoğunluğu dolayısıyla yarışmaya katılamamıştır (Tapan, 1998, 78). Yarışma diğer davetli plancılar arasında yapılıp sonuçlanmış, jüri Hermann Elgötz'ün çalışmasını birinci olarak seçtiyse de planın uygulamasına geçilememiştir. 1935 yılında Henri Prost, doğrudan İstanbul'un planlamasını tasarlayıp yürütmek üzere ikinci kez davet edilmiştir. İstanbul Belediyesi'yle 1936 yılında sözleşme imzalayan şehirci, 1950 yılının sonuna kadar bu görevde kalmıştır (Bilsel, 2010, 101). Prost, vali ve İstanbul belediye başkanı Muhittin Üstündağ döneminde İstanbul için ilk plan önerisini geliştirmiştir. Atatürk'ün ölümünden sonra Üstündağ'ın yerine atanan Lütfi Kırdar döneminde ise Prost'un hazırladığı imar planının kapsamı genişletilmiş ve uygulama safhasına geçilmiştir. Prost'un İstanbul ile ilgili yazı ve notlarının büyük bir bölümünün Lütfi Kırdar'a hitaben yazılmış olması o dönemde İstanbul'un planlamasında vali ve belediye başkanının önemli yetkisinin olduğunu göstermektedir (Bilsel, 2010, 111).

Henri Prost 1937 yılında Avrupa Ciheti Nazım Planı'nı tamamlayıp belediye ve hükümetin onayına sunar, ancak Atatürk'ün vefat ettiği 1938 yılı sonuna kadar plan hala onaylanmamıştır. İsmet İnönü cumhurbaşkanı olarak göreve başlar başlamaz Muhittin Üstündağ istifa etmiş ve Aralık 1938'de yerine Lütfi Kırdar göreve atanmıştır. Prost bu dönemde planın geleceği ile ilgili umutsuzluğa kapıldığını

yazmış olsa da (Bilsel, 2010, 111), Kırdar nazım plan çalışmalarını hızlandırıp benimseyecek ve uygulamaya geçilmesi için uğraşacaktır. İstanbul'la ilgili imar hareketlerinin özellikle Atatürk'ün ölümünden sonra hız kazanarak pek çok adımın atılmış olması, İnönü döneminde İstanbul'un Ankara'ya adeta rakip olacak şekilde gelişmesinin önündeki engellerin kalkmış olduğu düşüncesini uyandırmaktadır (Pinon, 2010, 74).

Tek parti iktidarı döneminde İstanbul valisi ve belediye başkanlığı görevine atanan Lütfi Kırdar'ın Ankara'dan geniş yetkilerle donatılarak bu görevinin yanı sıra parti başkanlığını da üstlenmiş olması özellikle İstanbul'la ilgili imar hareketleri kararlarının hızlı ve seri bir şekilde alınmasını sağlamıştır. Kırdar'ın İnönü'ye olan yakınlığı pek çok kesim tarafından bilinmektedir (Tapan, 1998, 79). Kırdar, pek çok açılış konuşması ve açıklamasında Ankara'daki hükümetten ve doğrudan İsmet İnönü'den aldığı bu destek konusunda teşekkürlerini dile getirmiştir.1933 yılında 15 milyon lira sermayeyle kurulan Belediye Bankası aracılığı ile hükümetin sağladığı olağanüstü bir kaynakla Prost'un hazırladığı imar planının uygulaması aksatılmamaya çalışılmıştır (Tapan, 1998, 79).

İsmet İnönü 5 Haziran 1939'da, Refik Saydam, Fethi Okyar ve Hasan Ali Yücel ile birlikte Ali Fuat Cebesoy'a Henri Prost'un İstanbul için hazırladığı imar planının onaylanmasını ve uygulanmaya başlanması talimatını vermiştir (Anonim, 1949, 2). 1923'te cumhuriyetin kurulmasından sonra 1930'lu yılların sosyal ve politik koşulları nedeniyle İstanbul'da askeri geçit merasimlerine ev sahipliği yapacak büyük bir meydana ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir. Yöneticilerin bu büyük tören alanı talebine karşılık Henri Prost, anıtsal bir kent meydanı tasarımı fikrini ortaya atmış ve bu meydan için uygun yerin Sultanahmet'teki At Meydanı olduğunu belirtmiştir (Bilsel, 2010, 354). At Meydanı'nı Cumhuriyet Meydanı'na dönüştürme fikri, 1937 tarihli İstanbul Nazım Planı'nda yer almaktadır. Bu dönüşüm için gereken, At Meydanı'ndaki iki okul binasının kaldırılması işi kısa vadede gerçekleştirilemeyeceğinden, proje ertelenmiştir. Cumhuriyet Bayramı gibi vesilelerle düzenlenecek törenlerin yapılması için tasarlanacak büyük anıtsal kent meydanının Taksim'de olabileceği fikrinin ise 1930'ların sonunda ortaya çıktığını Prost'un İstanbul'la ilgili notlarında görmek mümkündür:

"Yeni Vali Lütfi Kırdar, 29 Ekim'de, Beyazıt Meydanı'ndan daha büyük törenlerin yapılabileceği bir yeri gecikmeksizin yaratmak için ne yapılması gerektiğini bana

sorduğunda, Taksim Meydanı'nı, kalabalık bir halk kitlesinin birliklerin geçişini izleyebileceği ve alkışlayabileceği bir tribün ve teras ile yeniden düzenlemeyi ve bunu mevcut İstiklal Abidesi'nin bulunduğu daire şeklindeki meydanı hiç bir şekilde değiştirmeden yapmayı önerdim. Bu alanda eski bir mezarlığın kalıntıları, derme çatma bazı garaj yapıları, harabe halinde bir kışla ve anıtın bulunduğu meydanın çevresinde bazı mağazalar ve kafeler bulunuyordu. Tasarlanacak [yeni] meydanın düzenlenmesi çok az bir masraf gerektiriyordu ve en önemlisi yapımı hızla gerçekleştirilebilecekti."(Bilsel, 2010, 356).

Prost'un 1937 tarihli Yarımada ve Galata-Beyoğlu planlama notlarında şehrin bu bölgeleri için iki büyük yeşil alan önerdiği görülmektedir. 1 No'lu park Bayrampaşa Deresi çevresinde, 2 No'lu park ise Taksim-Harbiye arasında düzenlenecektir (Şekil 5.1).

Şekil 5.1: 2 No'lu parkın Henri Prost tarafından Nisan 1938'de yapılan 1/2000 ölçekli planı (Bilsel ve Pinon, 2010, 379)

Taksim Gezisi ile başlayıp Maçka'ya doğru uzanan ve alt kotta Dolmabahçe ile sınırlanan 2 No'lu park içinde büyük bir konferans vadisi oluşturulacaktır. 2 No'lu parkın çevresinde yeni konut alanları düzenlenerek, içinde bu konut alanlarına hizmet edecek spor tesisleri yer alacaktır (Prost, 1937, 107).

Prost, "Taksim'in Boulogne Ormanı" olarak tanımladığı bu parkı, aynı zamanda bu yeni yerleşim alanlarının ana "rekreasyon merkezi" ve "akciğer"i olarak betimlemektedir (Bilsel, 2010, 361). 2 No'lu parkın Taksim Meydanı'ndaki başlangıç noktası Taksim Kışlası'nın yıkılmasıyla ortaya çıkacak sahada düzenlenecek olan yeşil alandır.

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi tarafından yayınlanan 1934-1995 yılları arasındaki Cumhuriyet Dönemi İstanbul Planlama Raporları'nda yer alan Prost'un 27 numaralı planlama notunda, nazım planın kışlanın karşısında bulunan Talimhane Meydanı'nın ifrazı ve kışla ile meydan üzerinde hak sahibi olan emlak şirketine bir miktar tazminat verilerek bu yerlerin belediyeye devredilmesinin gerekliliğinden bahsetmektedir:

"Taksim Meydanı'nın imarı, Haliç sol sahilinin yüksek bölgelerinin imarının anahtarıdır. Nazım planda bu meydanın geniş ölçekte büyütülmesi ve genel amaçlara hizmet edecek binaların bu meydan etrafında mantıklı bir surette oluşturulması ve bunların modern mimarinin büyük bir göstergesi olarak birbirine bağlanması tespit edilmektedir. Bu projenin uygulanması ise aşağıdaki zorunlulukların gerçekleşmesine bağlıdır:

Cumhuriyet Caddesi – Kilyos yolunun doğusunda kalan Taksim Kışlası, Stadyum, çoğunlukla kahve, garaj ve mağaza gibi kullanılan daha az önemli binaların bulunduğu ve Takı Zafer Caddesi'ne kadar olan kısım Talimhane Meydanı gibi ifraz edilmeyecektir. Bu yerler tamamıyla belediyeye mal edilmelidir. Eski Talimhane Meydanı artık tamamen inşa edilmiş demektir. Bu yeni İstanbul parçası savaştanönce tasarlanmış olup sonraları buradaki modern binaların inşaası ile bu tasarımın hatalı olduğu meydana çıkmıştır. 1936'da imar servisi özellikle iç avluların ölçülerini değiştirerek inşaat kurallarını revize etmişse de tecrübe ile bunun da yeterli olmadığı ortaya çıkıyor. 1937'de yine imar servisi, imar nazım planı gereği ifraz edilen kısmın şimdiden ufak bir parçasının gezinti yeri olarak kalması için tekrar müracaat etmiştir. Anlaşma hükümleri ve ifrazı yapan şirketin hukuku ne olursa olsun burada bir şehir planlama hatası mevcuttur ve bu planın arsa tüccarlarınca uygun görüldüğü anlaşılıyorsa da modern bir belediye için kabul edilebilir bir durum değildir. Yukardaki sebepler dolayısıyle emlak şirketine icap eden tazminat verilerek bu yerlerle alakasının kesilmesi gereklidir. Çünkü bu ifraz

planı onaylandığı zaman İstanbul'un bir nazım planı mevcut değildi." (Prost, 1937, s:128-129)

İstanbul'daki imar hareketlerinin diğer önemli aktörü vali ve belediye başkanı Lütfi Kırdar ise 1949 yılında İstanbul Belediyesi'nin yayınladığı "Cumhuriyet Devrinde İstanbul" isimli kitabın ilk sayfalarında kendi kaleminden İstanbul'un imarı meselesinin taşıdığı önemin altının çizildiği ve döneminin icraatlarının değerlendirildiği şu sözlere yer vermektedir:

"Memlekette teşebbüs edilmiş bir çok işlerin, imar hareketlerinin, ilerleme ve yükselme hamlelerinin harbler ve gaileler yüzünden geri bırakılmış olduğunu biliyordum. İkinci Dünya Harbi yüzünden İstanbul'un imarı işinin ne kadar süreceği meçhul bir zaman için geri kalmasına vicdanım razı olmuyordu... Harb genişleyip de yurdumuzun kapılarına dayandığı zamanbir taraftan maddi güçlükler, diğer taraftan daiki zihniyetle mücadele etmek zorunda kaldım. Bu zihniyetin biri <harb tehlikesi varken imar lüzumsuzdur, ne yaparsak yıkılmaya mahkumdur> düşüncesinden doğuyordu. Bu düşünce yanlıştı. Çünkü eğer harbe girmezsekyıllarca hiçbir şey yapmamış olacaktık. Harbe girersek memlekette ve İstanbul'da harap olacak o kadar kıymetli tarihi abideler ve medeni eserler arasında, bizim yapabildiğimiz mahdut imar işlerinin ne ehemmiyeti vardı?...Karşılaştığım ikinci zihniyet de, her imar hareketinin etrafında şahsi menfaatleri bozulanlar tarafından ortaya atılan itirazların yarattığı demogoji havasıdır ki bunu -yıkmadan yapmak- iddiası diye hülasaedebilirim. -Önce yapınız, sonra yıkınız- diyorlardı. İlk bakışta doğru gibi görünen bu demagojik zihniyete uysaydık Eminönü Meydanı'nı nasıl açabilirdik?" (Anonim, 1949, 9). Aynı kitapta, 1939 yılından 1948 sonuna kadar İstanbul'da yıkılan bina sayısının 1148 olduğu belirtilmektedir.

Henri Prost'un İstanbul'da uzun yıllar kalarak çalışabilmiş olmasının önemli nedenlerinden biri, 1938-1949 yılları arasında İstanbul'da vali ve belediye başkanlığı yapan Lütfi Kırdar'ın imar hareketleri konusundaki aktif tutumu ve imar planının tatbiki konusunda şehir plancısını desteklemesi olarak gösterilebilir (Şekil 5.2). 1943-1951 yılları arasında İstanbul Nazım Planı üzerine Henri Prost'la çalışan şehir plancısı Aron Angel ile yapılan bir söyleşide, Angel şunları söylemektedir:

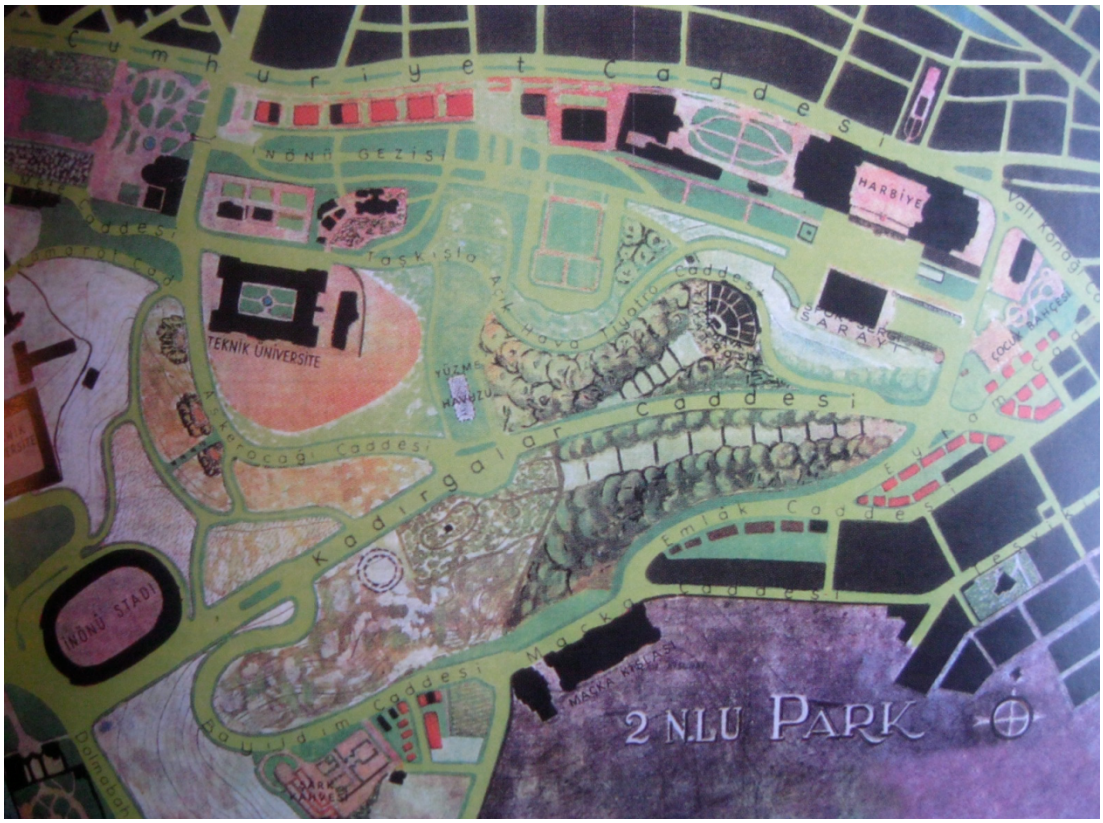
"Henri Prost çok çiziyordu. Ben onun yanında çizmeye başladım...Ondan sonra biliyorsunuz, Lütfi Kırdar hem vali hem de belediye başkanıydı. Fevkalade ilişkimiz

vardı. Ben, Prost ve Kırdar bir kişi gibiydik. Ayrıca Lütfi Kırdar'ın oğulları benim talebemdi." (Pinon-Demirçivi, 2010, 219).

Şekil 5.2: Aron Angel, Lütfi Kırdar ve Henri Prost İnönü Stadyumu şantiyesinde (Bilsel ve Pinon, 2010, 231).

1938 yılında İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı olması, sonrasında İstanbul'daki belediye ve il yönetimi görev değişimiyle başlayan gelişmeler, İstanbul'un imarı konusunda hızlı ve seri bir dizi kararların alınıp derhal uygulamaya geçildiği bir süreci başlatmıştır. Henri Prost'un İstanbul'a geldikten üç sene sonra hazırladığı imar planları onaylanmakta ve gerek İstanbul'daki yerel yönetim, gerekse Ankara'daki hükümet imar hareketlerinin bir an evvel uygulanması için tüm engelleri teker teker ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Taksim Kışlası ile ilgili yıkım kararı ve gelişmeler, kentin bu bölümündeki imar hareketlerinin, İstanbul'da yapılacak olan büyük Cumhuriyet Meydanı'na kavuşma arzusuyla beslenip, bu konuya öncelik verildiğini göstermektedir. 2 No'lu parkın başlangıcını oluşturacak olan kışlanın yıkılmasıyla yerinde yapılacak olan park düzenlemesinin "İnönü Gezgisi" adıyla, cumhurbaşkanına bir övgü ve teşekkür niteliğinde sembolik bir anlamla kurulacağı, Taksim Kışlası'nın yıkım tartışmalarının başladığı anda gündemdeki yerini almıştır (Şekil 5.3).

Şekil 5.3: 2 No'lu parkın 1940'larda yapılan 1/2000 ölçekli planı (Bilsel ve Pinon, 2010, 231)

5.2 Yıkım Hazırlıkları ve Yıkım Süreci

Taksim Kışlası'nın yıkım hazırlıkları ve yıkımına giden süreçteki gelişmeler ve yaşanan olaylarla ilgili çok sayıda yazılı kaynak bulunmamaktadır. Atatürk'ün vefatından hemen sonra İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı ve Lütfi Kırdar'ın İstanbul valisi ve belediye başkanı olduğu Aralık 1938'den itibaren, Prost'un hazırladığı imar planının hızla onaylandığı ve imar hareketlerinin başladığı görülmektedir. 1938 Kasım ayından yıkımın gerçekleştiği 1940 yılına kadar olan bu hazırlık dönemi çoğunlukla dönemin gazeteleri taranarak aydınlatılmaya çalışılmıştır. Gazetelerin spor sayfalarında her hafta düzenli olarak oynanan lig maçlarıyla ilgili haberlerin yanı sıra (Şekil 5.4), şehir haberlerinin olduğu sayfalarda imar hareketleriyle ilgili olarak detaylı haberler yer almaktadır. Özellikle Akşam ve Cumhuriyet gazeteleri imar hareketleriyle beraber devam eden inşaat ve yıkım işlerini önemli görmüş, detaylı yazılar, maket fotoğrafları ve yapılan işlerin fotoğraflarının dahil olduğu haberlere yer vermiştir.

Şekil 5.4: Taksim Stadyumu'ndan bir maç fotoğrafı, arkada harap haldeki kışla görüntüye girmektedir (Akşam Gazetesi, 19.02.1940).

Taksim Kışlası'nın yıkımının konu edildiği ilk haberler 1938 yılındandır. Bu haberlerde Henri Prost'un imar planı üzerine yaptığı açıklamalar ve kışlanın yerine yeni yapılması planlanan sergi ve festival sarayı kapsamında inşa edilecek olan sergi salonları, konferans salonu, tiyatro ve konser salonu, komisyon salonları, muhtelif kulüplerin büroları ve açık hava sergileriyle panayırlar için düzenlenecek olan bahçelerin özellikleri duyurulmuştur.

Lütfi Kırdar göreve geldikten hemen sonra kapsamlı bir belediye bütçesi hazırlayarak öncelikle yapılması gereken işleri Ankara'da hükümetin onayına sunmuştur. Onaydan hemen sonra, Kırdar'ın belirlediği öncelikli işler arasında Taksim Meydanı'nın tanziminin olduğu görülmektedir. Vali bu meydana özel bir önem atfetmiş, işe Taksim Bahçesi'ni düzenlemekle başlamayı uygun görmüştür. Selami Sedes, Mimar Rükneddin ve Fransız dekoratör Gautier tarafından yerinde bir tetkik yapıldıktan sonra Taksim Bahçesi için bir proje hazırlanıp Kırdar'a sunulmuştur (Akşam Gazetesi, 17.12.1938). Bir taraftan Taksim Bahçesi'nin düzenlenmesi işlerinin başlayacağı duyurulurken, diğer taraftan da Taksim-Harbiye arasını Prost'un imar planına göre düzenlemek için yirmi milyon lira gerektiği ve bu büyük meblağı karşılamak için İstanbul Belediyesi'nin Ankara'dan mali yardım talep ettiği görülmektedir. Aynı günlerde Taksim Kışlası'nın Maliye Bakanlığı tarafından, ait olduğu Taksim Emlak Şirketi'nden geri alınması ve Belediye'ye devredilmesi

konusunun aciliyeti belirtilmektedir (Akşam Gazetesi, 28.01.1939). Kırdar bu sebeple aynı tarihlerde pek çok kez Ankara'ya ziyaretlerde bulunmuştur. Taksim Kışlası'nın yerinde yapılması öngörülen tiyatro, gazino ve kulüp binaları için hazırlıkların devam ettiğine dair haberler yine bu tarihlerde sık sık göze çarpmaktadır. Bu haberlerden bir kaç ay sonra Taksim Kışlası ve müştemilatının belediyeye devrine dair esas itibariyle hükümet tarafından bir karara varıldığı yazılmaktadır (Akşam Gazetesi, 13.05.1939). Aynı habere göre belediye hükümetten borç aldığı paradan bir buçuk milyon lira ayırarak bu alanda büyük bir şehir tiyatrosu, şehir gazinosu ve kulüp binaları yaptıracaktır.

Henri Prost'un kışla ve müştemilatı için nazım plandaki esaslara göre tafsilat planı hazırlayacağı ve kışlanın yerinde inşa edilecek yeni binaların Tramvay Caddesi'nden geride yapılarak ön kısımlarının bahçe olarak düzenleneceği duyurulmaktadır. Taksim Emlak Şirketi'nin tasfiye edilerek sahip olduğu bütün malların Maliye Bakanlığı'na geçmesinden hemen sonra Taksim Kışlası'nın İstanbul Belediyesi'ne devir işlemleri için Kırdar'ın yoğun olarak Ankara'da temaslarda bulunduğu anlaşılmakta, devir işlemi için yoğun bir hareketlilik dikkati çekmektedir (Akşam Gazetesi, 22.05.1939).

Henri Prost 1939 Haziran ayında yaz tatili için gittiği Fransa'dan savaş koşullarının sertleşmesi nedeniyle Ekim ayına kadar dönememiştir. Gazetelerde Prost'un Fransa'dan (kaldığı süre boyunca) bir an evvel dönmesinin gerekliliği ve Kırdar'ın bu konudaki hassasiyeti özellikle belirtilmektedir. Prost'un döner dönmez tekrar ilk işinin Taksim Kışlası arsası üzerinde yeni yapılacak binaların detaylı projelerinin hazırlanması olduğu anlatılmaktadır (Akşam Gazetesi, 04.10.1939).

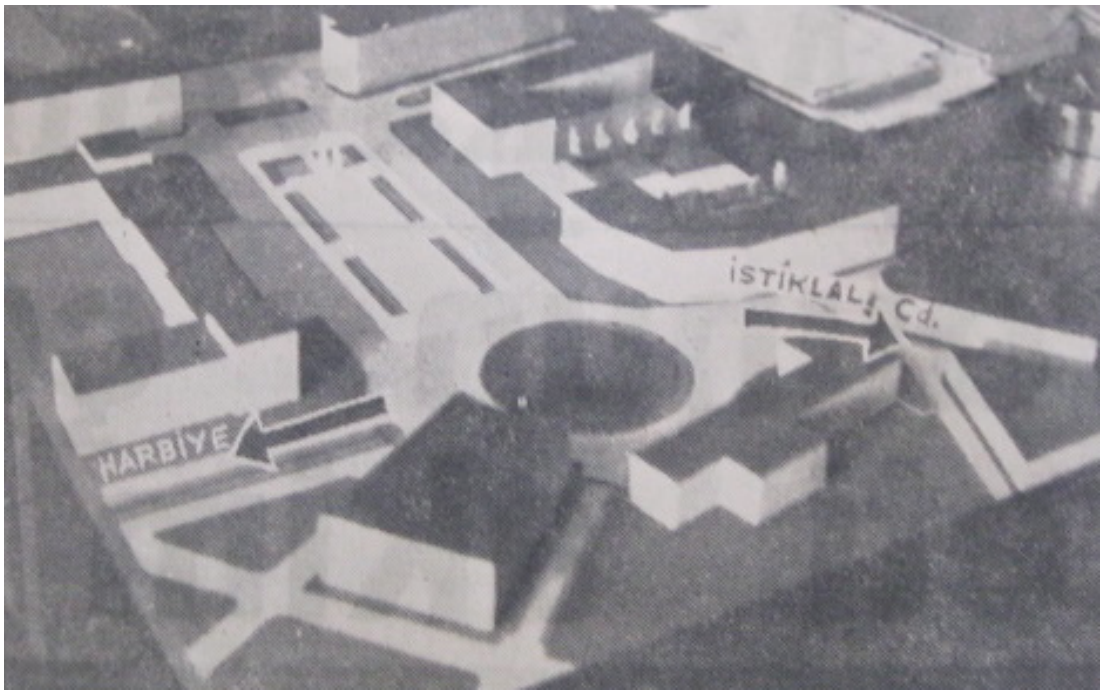
Taksim Kışlası'nın Belediye'ye devredilmesi konusunda karara varıldıktan sonra bu konuda gerekli mukavelelerin hazırlanıp imzalanmasının bir kaç ay daha sürdüğü ve resmi devir işleminin 7 Ekim 1939'da gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Tapudaki resmi devir işleminde İstanbul Belediyesi Maliye'ye kışla için o zaman için oldukça düşük bir miktar olan elli bin lirayı ödemiştir (Akşam Gazetesi, 07.10.1939).

1939 yılının Ekim ayı başında, tapudaki resmi devir işlemi yapılır yapılmaz daha önce Taksim Kışlası'nın ahırlarının olduğu garaj, gazino ve diğer amaçlar için kullanılan yaklaşık on bin metrekarelik kısım yıktırılmaya başlanmıştır (Şekil B.6). Bu alanda yaklaşık yetmiş metre genişliğinde yeni asfalt yol yapılması amacıyla

geceli gündüzlü çalışılıp 29 Ekim 1939'daki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına yetiştirilmesi planlanmıştır (Şekil B.7). Asıl kışla binasının yıkım işi içinse *"yıkım 1940 yılının ilkbahar aylarında planlanıyor"* denmektedir (Akşam Gazetesi, 10.10.1939). Ancak 29 Ekim'deki kutlamalara yetiştirileceği duyurulan alanın molozlardan temizlenmesi (Şekil B.8) ve buradaki yeni yolun yapım işi bitirilemediğinden törenler o sene de Beyazıt Meydanı'nda yapılmıştır.

1939 yılının bitiminde gazetelerde 1940 yılının İstanbul'un imar yılı olacağı ve bu konu için yeni bütçe hazırlıklarına başlandığına dair haberler yer almaktadır (Tan Gazetesi, 16.11.1939). Aynı tarihlerde Taksim Meydanı'nın nasıl tanzim edileceğiyle ilgili haberler hala gündemdeki yerini korumaktadır. Kışlanın ahır kısımlarının yıkılmasıyla bu alan ortaya çıkmış ve Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın yer değiştirmesi konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmaya başlanmıştır. Anıtın tam karşısında, jandarma komutanlığı (günümüzdeki Mete Caddesi'nin Taksim Meydanı'na bakan köşesi) ile yanındaki bina arasına büyük ve gösterişli bir tiyatro binası (günümüzdeki AKM) yapılarak bu binanın şimdiki meydana bakan cephesinin gazetedeki ifadesiyle "heybetli bir şekilde" tasarlanması amaçlanmıştır. Yeni yapılacak tiyatro binası ile şimdiki meydan arası oldukça geniş bir yeşil alanı da ihtiva edecektir (Akşam Gazetesi, 03.12.1939).

Belediyenin onayladığı Prost'un tanzim planına göre imar müdürlüğü daha sonra bir maket hazırlatmıştır. Gazetelerde bu maketin resmi de bulunmaktadır. Maket üzerinde Kırdar, Prost ve Manisa'daki Atatürk heykeli yarışmasını kazanan Pausson incelemelerde bulunmuşlardır (Cumhuriyet Gazetesi, 03.12.1939) (Şekil 5.5).

Şekil 5.5: Taksim Meydanı'nın İmar müdürlüğünce hazırlanan maketinin fotoğrafı (Cumhuriyet Gazetesi, 03.12.1939).

Yeni meydanın Taksim Kışlası tarafındaki bölümü oradaki binalar yıkıldıktan sonra alanın ortasından geçirilecek yeşil bir hat ile arkasındaki Surp Agop Mezarlığı, Harbiye Mektebi ve Valikonağı Caddesi'ne kadar uzanacaktır. Bu yeni gezinti yolunun zemini, meydan tarafından basamaklarla çıkılacak şekilde yüksek tutulacak, tören ve kutlamalarda kullanılması amacıyla kalıcı tribün şeklinde düzenlenecektir. Bu yeni yaya yolunun her iki yandaki bölümlerine binalar inşa edilecek, meydandaki anıtın yerinde kalıp kalmamasına bu meydan tamamen düzenlendikten sonra karar verilecektir.

Bir taraftan kışlanın ahır kısımları yıkılıp bu alanda yıkılan yerlerin temizlenmesi ve yeni asfalt yolun oluşturulması işleri başlamışken, 1939 yılı sonunda Taksim Stadyumu'nda oynanan spor karşılaşmalarıyla ilgili haberler düzenli olarak yayınlanmaya devam etmektedir. Bu haberlerle birlikte, kışlanın yıkımından sonra arsasının ne şekilde kullanılacağına dair de ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır (Akşam Gazetesi, 14.12.1939).

1940 yılının ilk aylarından itibaren kışlanın ilkbaharda yıktırılacağına dair haberler bulunsa da (Akşam Gazetesi, 11.02.1940), çeşitli problemler nedeniyle yıkım işinin bir müddet daha geciktiği görülmektedir. Yıkıma başlamadan önce belediye, kışlanın içindeki garajlara ve dükkanlara bu yerleri boşaltmaları için Mart ayı başına kadar

süre vermiştir. Gereken tedbirler alınmadan bu garajlar yıkılırsa ciddi bir garaj problemi ile karşılaşılacağı öngörülmektedir. Diğer taraftan belediye, Emlak Bankası ile kışla arsasında yeni yapılması planlanan binalarla ilgili kesin bir anlaşma sağlayamadığından kışlanın içindeki kiracılara burada bir müddet daha kalabilecekleri bildirilmiştir. Belediye bu konudaki tahliye zamanını kendi isteğine göre kullanacaktır. Taksim Kışlası'ndaki garajlar yıkıldığında bir garaj sıkıntısına mahal vermemek için belediye yeni, büyük bir garaj inşa etmek istemektedir ve bu sebeple Talimhane arkasındaki Altıntepe bölgesinde bir alan bulunmuştur (Akşam Gazetesi, 23.02.1940).

Şubat ayı sonunda Taksim Kışlası'nın dört parçaya ayrılarak sıra ile yıktırılacağı haberleri gazetelerde yer almakta ve yıkım için bir keşif planı hazırlanmaktadır. Kışladaki ve müştemilatlarındaki kiracıların birden bire açıkta kalmamaları için ve lig maçları henüz tamamlanmadığından binanın yavaş yavaş yıkılması uygun görülmüştür. Belediye tarafından yıkım işinin dört parçaya ayrılarak dört ayrı müteahhide verilmesi kararlaştırılmıştır. İlk aşamada Taksim Bahçesi'ne bakan kuzey cephesi, sonra Mete Caddesi'ne bakan doğu cephesi, daha sonra Tramvay Caddesi'ne bakan batı cephesi ve son olarak da Taksim Meydanı'na bakan güney cephesi yıktırılacaktır. İlk kısmın yıkım işine Mart ayı başında başlanacağı haber verilmektedir (Akşam Gazetesi, 27.02.1940). Taksim Kışlası'nın ilk kısmının yıkım işi için ihale düzenlenmesine karar verilmiştir (Akşam Gazetesi, 01.03.1940). Taksim Kışlası'nın Taksim Bahçesi'ne ve Mete Caddesi'ne bakan kısımlarının yıkıldığına dair ilk haberler 1940 yılı Nisan ayı sonunda verilmeye başlanmıştır (Akşam Gazetesi, 24.04.1940). Bu dönemdeki fotoğraflarda yıkıma ilk olarakMete Caddesi'ne bakan doğu cephesinden başlandığı görülmektedir (Şekil 5.6, Şekil B.9).

Şekil 5.6: Kışlanın ahır kısımlarının tamamen yıkıldığını ve kışlanın yıkımının Mete Caddesi'ne bakan bölümünden başladığını gösteren fotoğraf (İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Fotoğraf Arşivi).

Kışlanın yıkımı yönündeki engeller sadece binanın başka bir şirkete ait olması ile sınırlı kalmamıştır. II. Dünya Savaşı sürerken böylesine büyük bir kışlanın yıkılmasına karar verilmesi şiddetli muhalefete neden olmuş, binanın gerektiğinde göçmenler için kullanılabileceği belirtilmiştir (Ziyaoğlu, 1971, s:344). Bu tartışmalar bir taraftan devam ederken, diğer taraftan kışlanın arka cephelerinden yıkım başlamıştır. Yıkımı engellemek için Büyük Millet Meclisi'ne binanın korunması hakkında önerge vermek söz konusu olduğunda kışlanın üç cephesinin çoktan yıkıldığı anlaşılmıştır (Ziyaoğlu, 1971, s:345) (Şekil 5.7, Şekil B.10, Şekil B.11).

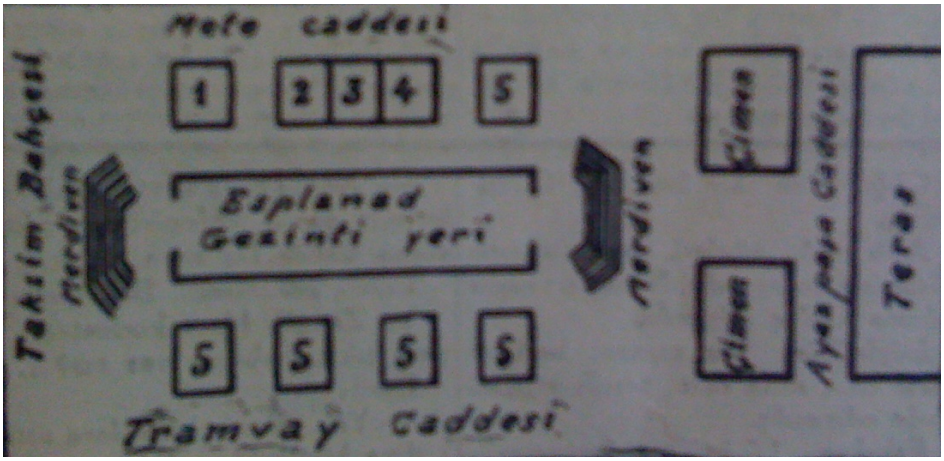

Şekil 5.7: Kışlanın yıkılan üç cephesinin görüldüğü fotoğraf (İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Fotoğraf Arşivi).

Son aşamada Taksim Kışlası'nın Taksim Meydanı'na bakan cephesindeki bölümler de bir müteahhide verilerek yıkımına başlanmıştır. Ancak kışlanın iki köşesindeki kulelere ilk başta dokunulmayacak, kuleler meydanın tanzimi ve kışla arasındaki yollar tamamlandıktan sonra yıktırılacaktır (Akşam Gazetesi, 24.05.1940) (Şekil B.12). Kışlanın Tramvay Caddesi'ne bakan kısmının yıkım işini alan müteahhit

kendine verilen sürede işlere başlamadığı için mukavelesi feshedilmiştir. Bu kısmın yıkımını belediye kendisi üstlenip tamamlayacaktır. Kışlanın meydan cephesinin ise yıkımı tamamlanmış, molozları kaldırılmaya başlanmış olup, mermer tribünün inşaatı devam etmektedir (Akşam Gazetesi, 05.07.1940). İnşaatların 29 Ekim 1940'taki Cumhuriyet Bayramı'na yetiştirilmesi planlanmaktadır. Kışlanın cadde cephesinin duvarı daha sonra yıktırılacaktır.

Taksim Kışlası yıkıldıktan sonra yapılacak olan ağaçlarla çevrili, sırf yayalara mahsus olacak yeni gezinti yerinin adı belediye tarafından "İnönü Esplanadı" ve "İnönü Gezgisi" olarak belirlenip duyurulmaya başlanmıştır (Akşam Gazetesi, 12.09.1940). Yıkım devam ederken gazetelerde eski Taksim Kışlası arsasında yapılacak binaları gösteren şematik çizimler yer almaktadır (Şekil 5.8). Bu çizimlerde, otel, konferans salonu, sergi binası, konser salonu ve apartmanların yerleri gösterilmiştir (Akşam Gazetesi, 13.09.1940).

Şekil 5.8: Kışlanın yerine yapılması planlanan binaların şematik çizimi (Akşam Gazetesi, 13.09.1940).

29 Ekim 1940'taki Cumhuriyet Bayramı kutlamaları esnasında çekilen fotoğraflarda kışlanın Taksim Meydanı'na bakan cephesindeki köşe kulelerinin hala yıkılmadığı görülmektedir (Akşam Gazetesi, 30.10.1940) (Şekil 5.9).

Şekil 5.9: Taksim Meydanı'nda kışlanın köşe kulelerinin görüldüğü bir resmi geçit töreni (Bilsel ve Pinon, 2010, 358).

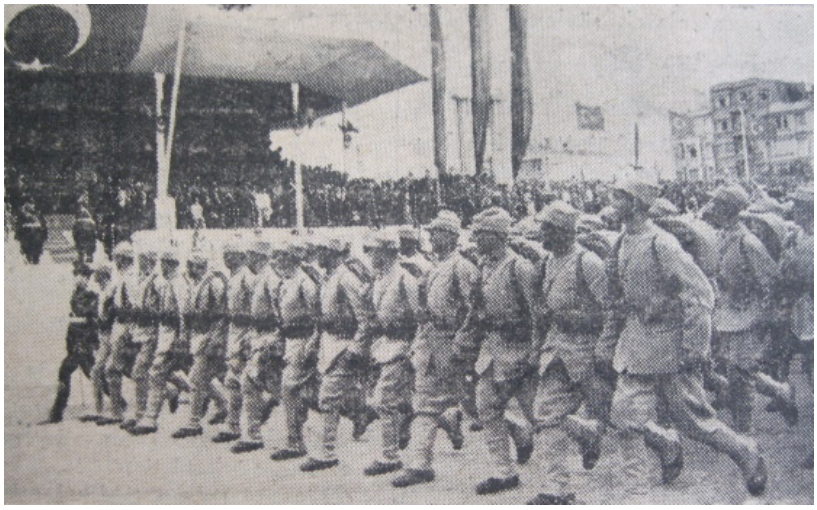
Taksim Kışlası'nın Tramvay Caddesi'ne bakan kısmının yıkım işi için yeniden bir ihale açılacağı duyurulmaktadır. Yıkım işinin iki ayda tamamlanması öngörüldüğünden, arsanın tanzim işi ilkbahara kalacaktır (Akşam Gazetesi, 20.01.1941). Taksim Kışlası'nın Taksim Meydanı'na bakan kuleli kısımlarının yıktırılması işinin de ayrı bir müteahhide ihale edildiği haberleri bulunmaktadır. İki bin dört yüz lira bedelle ihale edilen kısmın sökülen taşları belediyeye ait olacaktır. Bundan sonra Tramvay Caddesi'ne bakan kısımlarının yıktırılması da ihale edilecektir. Kışla arsasında açılması planlanan, yirmi beş bin liraya mal olacak yeni gezinti yolunun yapımına ilkbaharda başlanacaktır (Akşam Gazetesi, 11.02.1941).

Kışlanın varlığı ile ilgili son belgelere 19 Mayıs 1941'deki törenler esnasında çekilen fotoğraflarda rastlanmaktadır (Akşam Gazetesi, 20.05.1941) (Şekil 5.10).

Şekil 5.10: Kışlanın fotoğraflarda görüldüğü 19 Mayıs 1941'deki resmi geçit töreni (Akşam Gazetesi, 20.05.1941).

Bu kutlamalardan bir sonraki törenler 30 Ağustos 1941'de yapılmıştır, ancak bu törendeki fotoğraflarda kışlanın artık görüntülere girmediği anlaşılmaktadır (Akşam Gazetesi, 31.08.1941) (Şekil 5.11, Şekil 5.12).

Şekil 5.11: Taksim Meydanı'nda 30 Ağustos 1941'de askerlerin geçit töreni (Akşam Gazetesi, 31.08.1941).

Şekil 5.12: Taksim Meydanı'nda 30 Ağustos 1941'de tankların geçit töreni (Akşam Gazetesi, 31.08.1941).

Gazetelerin özellikle Taksim Kışlası'nın yıkılması ve Taksim Meydanı'nın düzenlenmesiyle ilgili pek çok habere yer vermiş olması, bu bölgedeki imar hareketlerine verilen önemin göstergesidir. Yıkımın gerçekleşmeye başladığı aylarda, gazetelerde haftanın en az üç günü konuyla ilgili haberlerin yayınlandığı göze çarpmaktadır. Kışlanın yıkımına giden süreçte Lütfi Kırdar'ın önemli bir rolü olduğu, Kırdar'ın Henri Prost ve ekibini bu alanda yapılacak yeni projelerle ilgili sürekli teşvik ve takip ettiği görülmektedir. Aynı zamanda Kırdar, Ankara'ya belirli aralıklarla düzenli ziyaretler yapmaktadır. İmar hareketleri için gereken mali desteğin Ankara'dan alındığı ve yıkıp-yıkmama tartışmaları başlayamadan yıkımın

gerçekleşmesinin nedeninin ise hükümetin Kırdar'a verdiği tam yetki ve destek olduğu açıktır.

İstanbul'daki büyük Cumhuriyet Meydanı'nın oluşturulmasında Taksim'in seçilme nedeni, Taksim'in merkezi konumunun yanı sıra, meydanın hızla düzenlenip açılması için gerekli olan yıkımların çabuk bir şekilde yapılıp, geniş alanların elde edilmesine imkan vermesi olarak görülmektedir.

6. GEZİ PARKI

6.1 Kışlanın Yerine Yapılması Planlanan Binalar ve Düzenlemeler

Prost'un 1937 yılında kaleme aldığı Avrupa Ciheti Nazım Planı'nın açıklama raporlarına göre Taksim Meydanı büyük ölçekte genişletilerek, çevresinde tiyatro, konferans salonu, sergi salonları, toplantı salonları, maç salonları, kulüpler, posta binası, otobüs garları ve otomobil parklarının oluşturulması öngörülmüştür (Prost, 1937, 85). Raporda Taksim ve Maçka mahallelerinin düzenlenmesine dair Prost'un şu ifadeleri yer almaktadır:

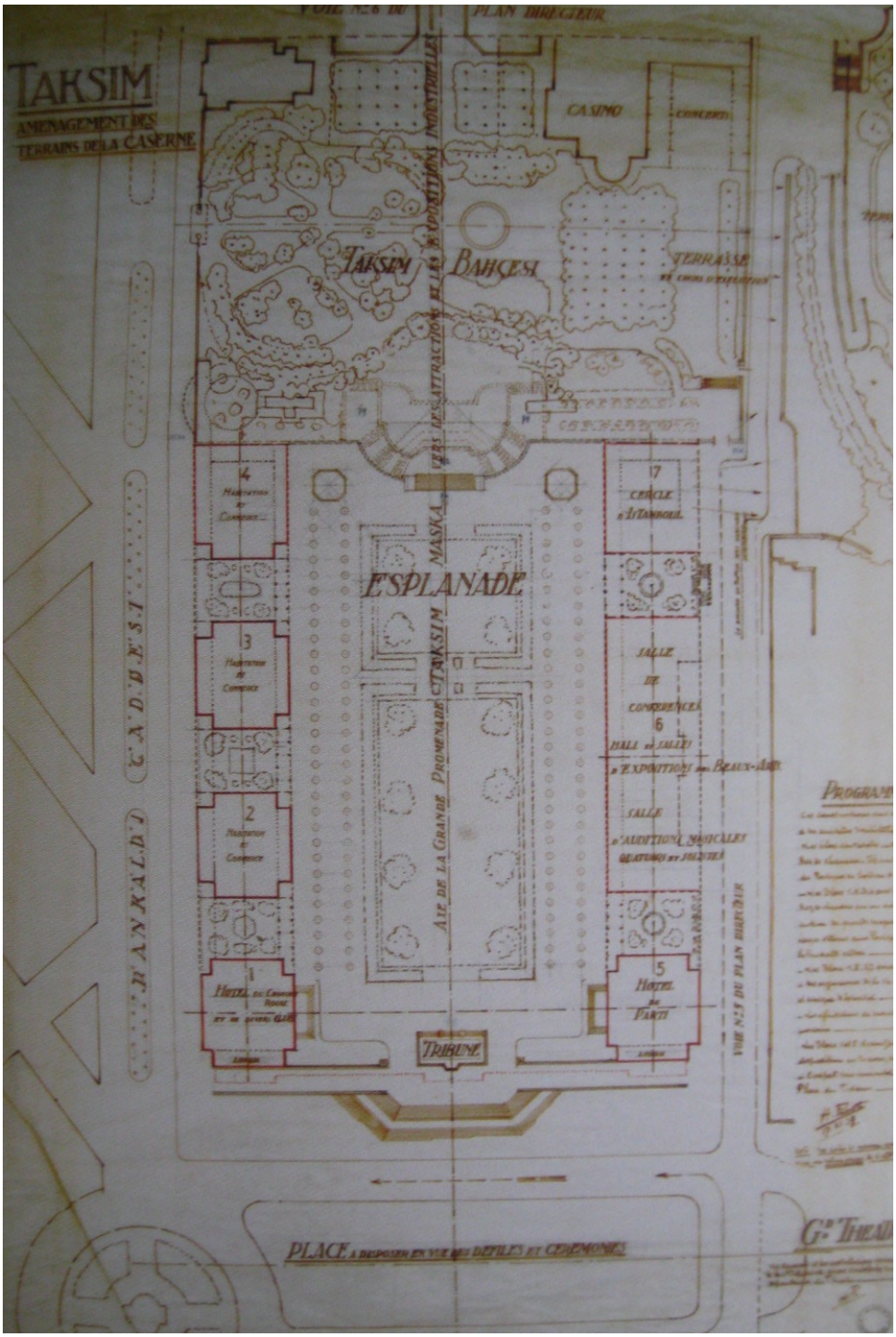
"Taksim ve Maçka birbirine garp tarafı kamilen inşa edilmiş ve şark tarafı eski Taksim Kışlası, Ermeni Mezarlığı ve Harbiye okulunun mevcudiyeti dolayısı ile hiç inşa edilmemiş olan Şişli Caddesi ile bağlanmıştır. Taksim Kışlası yerinde yakında meskenler ve muhtelif çok modern cazibeli müesseseler yapılacaktır" (Prost, 1937, 118).

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi tarafından yayınlanan 1934-1995 yılları arasındaki Cumhuriyet Dönemi İstanbul Planlama Raporları'nda Henri Prost'un kaleme aldığı, kışla yerinde yapılacak binalarla ilgili 19 numaralı notta bir sergi ve festival sarayından bahsedilmektedir:

"Bu bina, İstanbul'un yeni mahalleri modern hayatının müstacel ihtiyaçlarını temin etmek maksadını gütmektedir. Binada sergi salonları, konferans salonu, tiyatro ve konser salonu, komisyon salonları, muhtelif kulüplerin büroları ve açık hava sergileriyle panayırlar için bahçeler bulunur. Bu saray, Taksim Kışlası'nın bulunduğu yerde Taksim Bahçesi ile Taksim Meydanı arasında geniş ve yüksek sahada yapılır. Bu saha, etrafındaki caddelerden yüksek olup bu caddeler boyunca ticaret lokalleri ve geniş otomobil garajlarını havi olur. Nazım planda işaret edilmiş olan bir otobüs garı, hemen yanında fakat saray ve saha ile tamamen ayrı olarak tesis edilebilir"(Prost, 1937, 120).

Prost sergilerle ilgili olarak 35 numaralı notta ayrı bir açıklamaya yer vermiştir:

"Geçici sergiler geniş arazi gerektirirler. Bu sergilere çok halk gelir, burası çok hareketlidir. Fakat senenin geri kalan kısımlarında ise boş bir arsa hükmünde kalır. Böyle bir oluşumun yeri şehrin ortasında olamaz. Bunun için iki yer dikkatimizi çekti: Birisi Çırağan Sarayı'nın yıkılmasıyla zorunludur.. İkinci yer ise Harbiye Mektebi'nin arkasındaki arazidir. Buraya gidip gelmek kolaydır. Tramvay ve otobüs hatları işler, etrafına da bir yeşil çerçeve oluşturmak kolay olup buradan görülen manzara çok güzel olur. Bu yeri Maçka ile Taksim arasında tasarlanan iskan mahallesi ile sınırlandırmalıdır. Milli ve bölgesel eserler, güzel sanatlar, moda vs için yapılacak daimi sergi halkın da en kolay şekilde gidebileceği bir yerde olmalıdır. Çok hareketli ve merkezi bir yer böyle bir yerin başarısı için kaçınılmazdır. Bu sergi binasının 19 sayılı notta bahsedildiği gibi Taksim Kışlası'nın yerinde yapılacak binalar arasında olması uygundur." (Prost, 1937, 136) (Şekil 6.1).

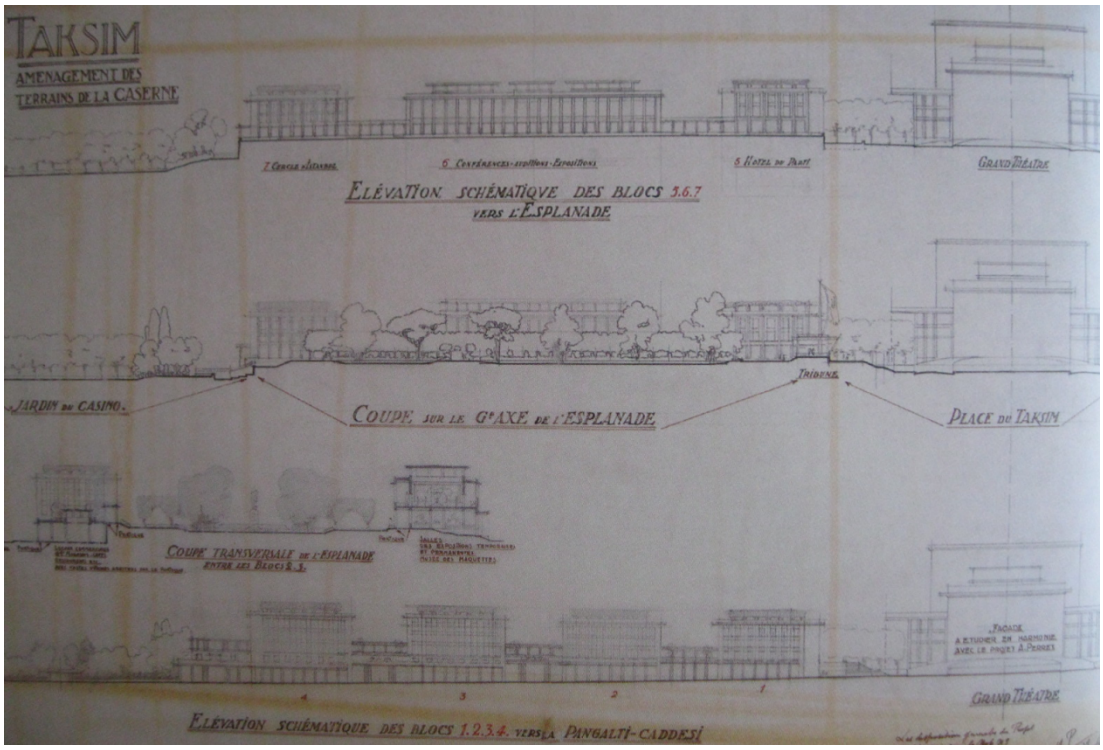
Şekil 6.1: Taksim İnönü Gezisi düzenlemesi, Henri Prost, 17 Kasım 1938 (Bilsel ve Pinon, 2010, 375).

İlk olarak Prost'un imar planı açıklama raporlarında bahsedildiği görülen kışla yerinde yapılması planlanan bu yeni binalarla ilgili olarak, kışlanın yıkımı konusunun gazetelere taşındığı 1938 yılı sonundaki haberlerden de binaların işlevlerine dair (otel, konferans salonu, sergi binası, konser salonu ve apartmanlar vs.) bilgi edinilmektedir (Akşam Gazetesi, 25.11.1938). Gazetelerde belediyenin bu

son derece kıymetli binayla arsaların imarı ve yeni yapılacak binaların kiralanması işinden oldukça yüksek bir gelirinin olacağı haberleri yer almaktadır (Cumhuriyet Gazetesi, 16.05.1939).

Taksim Kışlası'nın yıkılması için belediyeye devredilmesine çalışıldığı günlerde, çevresindeki çeşitli bina ve arsalar için de benzer bir devir işlemi hareketliliği göze çarpmaktadır. Kışlanın Tramvay Caddesi yönündeki binalarla Jandarma Karakolu'nun bitişiğindeki eski Tramvay Şirketi'nin müdürüne ait olan ev, Belediye'den Maliye Bakanlığı'na devredilmiştir (Akşam Gazetesi, 14.12.1939). Maliye Bakanlığı ise bu yerleri Emlak Bankası'na devretmiştir. Emlak Bankası Belediye'nin hazırlattığı plan gereğince bu yerlerde alt katları dükkan olmak üzere yeni sistemde apartmanlar inşa edecektir. Belediye, Emlak Bankası ile bu inşaatlarla ilgili bir anlaşma yapmaya çalışacaktır. Emlak Bankası'yla yapılması planlanan bu anlaşmanın kapsamının oldukça geniş tutulduğu, kışla arsasında yapılacak olan yeni binalarla birlikte, Tramvay Caddesi ve jandarma karakolu cephesinde bankaya devredilen binaların da yıkılarak bu kısımdaki yeni binaların da anlaşmaya dahil edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

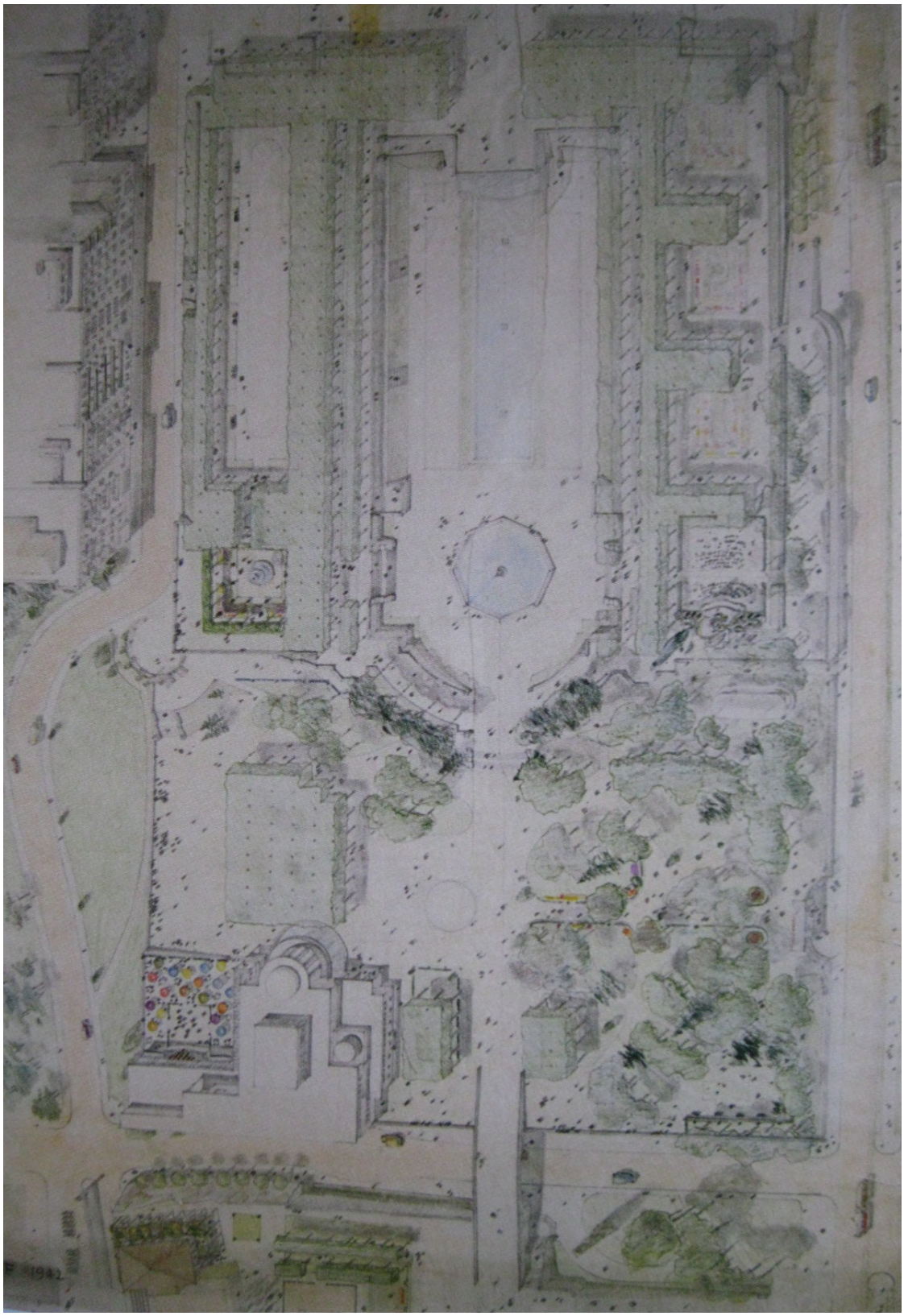
Emlak Bankası kışlanın Tramvay Caddesi cephesinde beş apartman yaptıracak ve bu apartmanların arasında küçük bahçeler bulunacaktır (Cumhuriyet Gazetesi, 21.12.1939). Belediye ve Emlak Bankası arasında planlanan anlaşmaya göre, banka bu beş apartman dışında belediyeye ait olan diğer arsalar üzerinde de binalar yaptıracaktır (Şekil 6.2). Emlak Bankası bütün bu inşaat için iki milyon üç yüz bin lira harcayacaktır. Belediye arsalarında belediyeye ait olmak üzere inşa edilecek binalar beş sene süreyle banka tarafından kiraya verilecek ve bu sürenin bitiminde bu binalar belediyeye devredilecektir. Bankanın gerek kendi arsası üzerinde yaptıracağı gerekse belediyeye ait olan arsa üzerinde yaptıracağı binaların projesinin belediye tarafından imar müdürlüğüne hazırlatılması şart koşulmuştur. Emlak Bankası'nın bu sahanın imarına iştirak etmesi ve sermayesinden büyük bir miktar ayırması nedeniyle belediyenin kısa bir sürede gerekli imar izinlerini hazırlayacağı belirtilmektedir (Akşam Gazetesi, 21.12.1939).Emlak Bankası, kışla arsası üzerinde belediyenin hazırlayacağı maketlere göre beş apartman, bir otel, bir gazino ve tek katlı çeşitli dükkanlar yaptıracaktır. Bu binalar on beş sene süreyle bankaya ait olacak, bu sürenin bitiminde herhangi bir bedel talep edilmeden Belediye'ye devredilecektir (Tan Gazetesi, 21.12.1939).

Şekil 6.2: Taksim İnönü Gezisi düzenlemesi. Parkın simetri aksından kesit ve öneri yapı blokları için Henri Prost'un yaptığı şematik cephe etüdü, 20 Kasım 1939 (Bilsel ve Pinon, 2010, 375).

1940 yılının ilk aylarında, vali ve belediye başkanı Lütfi Kırdar sık sık Ankara'ya gidip gelmekte, Emlak Bankası ile belediye arasında yapılacak anlaşmayla ilgili çeşitli izahatler vermekte, belediye bütçesini anlatıp imar hareketleri için hükümetten döviz talep etmektedir. Kırdar'ın 10 Şubat 1940'ta İstanbul'a dönüşünde yaptığı açıklamalarda belediye ile Emlak Bankası'nın son geldiği noktanın "ortak bir şirket kurulması" yönünde olduğu belirtilmektedir (Akşam Gazetesi, 11.02.1940). Banka bir milyon lira, belediye ise yarım milyon lira iştirakle ortak bir şirket kuracak ve Taksim Kışlası arsasında kar getirecek inşaatlar yapacaktır. Yapılacak binaların masrafları amorti edildikten sonra binalar tamamen belediyeye kalacaktır. Kışlanın Tramvay Caddesi'ne bakan kanadıyla Mete Caddesi tarafına bakan kanadına Emlak Bankası ve belediyenin yapacağı nihai anlaşma sonucu büyük birer apartman yapılacaktır. Kışlanın arsasında büyük otelin inşa edileceği yer (günümüzdeki InterContinental Hotel'in bulunduğu yer) de tespit edilmiştir. Bu yer kısmen denize manzaralı olarak, Mete Caddesi ile Taksim Bahçesi arsasının kesiştiği köşede yer alacaktır. Kışlanın zeminiyle Taksim Bahçesi arasında kot farkı olduğundan, bu yüksek zeminden bahçeye yeni yapılacak bir merdivenle inilecektir. Aynı doğrultuda

Taksim Bahçesi ile Surp Agop Mezarlığı alanında gidebilmek için de bir köprü inşa edilecektir (Akşam Gazetesi, 19.02.1940) (Şekil 6.3).

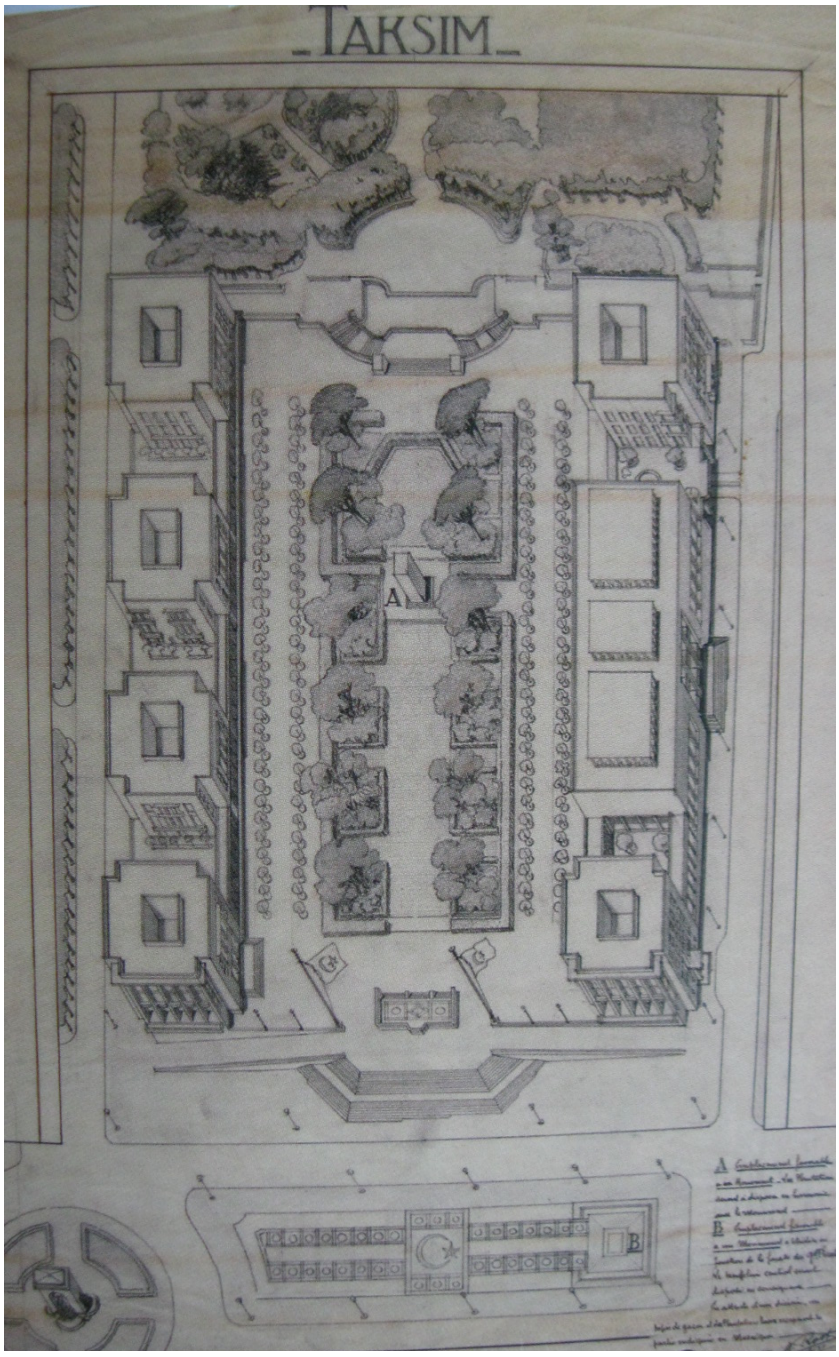
Şekil 6.3: Taksim İnönü Gezisi düzenlemesi için Germain Grange'ın hazırladığı aksonometrik çizim, 22 ocak 1942 (Bilsel ve Pinon, 2010, 378).

Yıkımın yaklaştığı 1940 yılı Mart ayında, Emlak Bankası'yla belediye arasında yeni yapılacak binalar için bir türlü anlaşmaya varılamamaktadır. Bunun nedeni Emlak Bankası'nın belediyeden kışla arsasında yapılacak binalarla ilgili yüzde yedi daha fazla hisse istemesidir (Akşam Gazetesi, 01.03.1940). Yıkım sürecinin başlamasıyla birlikte, özellikle yeni yapılacak düzenlemeler ve binalarla ilgili şematik çizim ve eskizler gazetelerde yer almaktadır. Bu çizimlerde, eski kışla arsası ve civarında yapılacak olan binalardan otel, konferans salonu, sergi binası, konser salonu ve apartmanların yerleri belirtilmektedir (Akşam Gazetesi, 13.09.1940).

Kışlanın yıkımından sonra sık sık yerinde yapılması planlanan binalarla ilgili haberlerin varlığı göze çarpmaktadır ve yıkımdan sonra arsanın boş kalmayacağı ve inşaatın devam edeceği bilgisi tekrarlanmaktadır (Akşam Gazetesi, 20.01.1941). Ancak binalar, Mete Caddesi'yle Taksim Bahçesi'nin köşesinde yer alması planlanan otel dışında hiçbir zaman yapılamayacaktır. Binaların yıkımın ertesinde yapılamamasının nedeni olarak, savaş koşullarındaki inşaat maliyetlerinin yüksekliği gösterilebilir.

6.2 Gezi Parkı'nın Düzenlenmesi

Henri Prost'un 1937 yılında hazırladığı Konferans Vadisi ve 2 No'lu park düzenlemesi projesinde Taksim Meydanı'ndan başlayarak kışlanın yıkılmasıyla boşalacak alan içinden geçerek Valikonağı Caddesi'ne kadar uzanan bir yeşil hat oluşturulması öngörülmüştür. Bu yeşil hattın Taksim Meydanı'ndaki başlangıç noktasını yeni düzenlenecek olan Gezi Parkı (o zamanki ismiyle İnönü Gezisi) oluşturacaktır. Prost'un Taksim Cumhuriyet Meydanı ve İnönü Gezisi düzenlemesi çizimleri Kasım-Aralık 1939 tarihlerini taşımaktadır (Bilsel, 2010, s:356) (Şekil 6.4). Bu gezi alanı, kışlanın yıkılmasıyla ortaya çıkan alanda meydana bakan tarafta mermer tribünlerle, diğer tarafta da Taksim Bahçesi ile sınırlandırılmıştır. Tramvay Caddesi ve Mete Caddesi'ne bakan kısımlarda ise çeşitli sergi ve konser mekanları oluşturulacaktır. Parkın Taksim Meydanı tarafındaki mermer basamaklar ve bu basamaklarla yükseltilmiş teras, parka anıtsal bir giriş özelliği kazandırırken aynı zamanda meydanda yapılacak olan törenleri izlemek için bir platform olarak da kullanılacaktır (Şekil B.13, Şekil B.14).

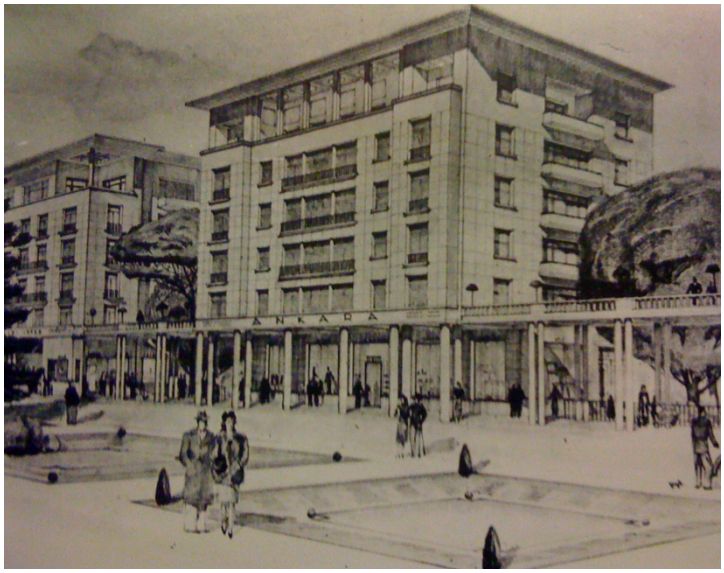

Şekil 6.4: Taksim İnönü Gezisi düzenlemesi için aksonometrik çizim, Henri Prost, Aralık 1939 (Bilsel ve Pinon, 2010, 377).

Gezi Parkı'nın 1939 tarihli projesinde parkın kuzey ve güney kenarları boyunca iki yapı sırası yerleştirilmiştir (Bilsel, 2010, s:357). Bu kütlelerin her ikisi de Taksim Meydanı'na cephe vermekte, kuzeyde olanı "Parti Merkezi" (L'Hotel du Parti), güneyde olanı ise Kızılay'a ayrılmıştır. Prost'un 36 numaralı planlama notunda belirttiği üzere;

"Gezi alanının kuzeyi boyunca uzanan yapı kütleleri bir konser ve konferans salonu ile birlikte, ulusal ve bölgesel üretim sergileri, güzel sanatlar, süsleme sanatları, moda vb. sergileri için kullanılabilecek galeri mekanlarını içerecektir."(Prost, 1937, s:136)

Prost Gezi Parkı'nı, halkın kolaylıkla erişebileceği, binaların alt katlarının boşaltılarak dış etkenlerden korunması sayesinde yılın her mevsiminde gezilip dolaşılmaya uygun bir halde olan büyük bir sergi mekanı olarak düşünmüştür. Aynı zamanda, dernek ve sosyal kulüplerin merkezlerine de gezi alanına bakan bu yapılar içinde yer verilecektir. Parkın güneyindeki (Tramvay Caddesi'ne bakan kısım) yapıların ise alt katlarında ticarethaneler, üst katlarında konutlar yapılacaktır (Bilsel, 2010, s:357) (Şekil 6.5).

Şekil 6.5: Kışlanın yerine yapılması planlanan binaların perspektif çizimleri, İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması Sergisi'nden bir fotoğraf.

Parkın uzun kanadındaki bu iki yapı dizisi, avlularla birbirinden ayrılacak, ancak büyük kemerlerle birbirine bağlanacaktır. Bu biçimiyle İnönü Gezisi, Paris'teki Palais Royal kompleksini andırmaktadır (Bilsel, 2010, s:359) (Şekil 6.6).

Şekil 6.6: Paris'teki Palais Royal kompleksinden bir fotoğraf (http://www.france-hotel-guide.com/en/theatre-du-palais-royal.htm).

İnönü Gezisi'nin tanzimi için belediyede bir komisyon kurulmuştur, komisyonda Lütfi Kırdar ve Henri Prost da yer almaktadır. Parkın planı, Prost'un gözetiminde bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Bu planlara göre İnönü Gezisi'ne inşa edilecek modern binaların yanı sıra vali, kışla arazisinin köşelerinden birinde bir kitap sarayı yapılmasını önermektedir. Gezi, Harbiye Caddesi'nden yüksekte olduğundan, bu caddeye bakan kısımların inşasına kadar buraya bir duvar çekilmesi önerilmiştir (Akşam Gazetesi, 19.04.1941).

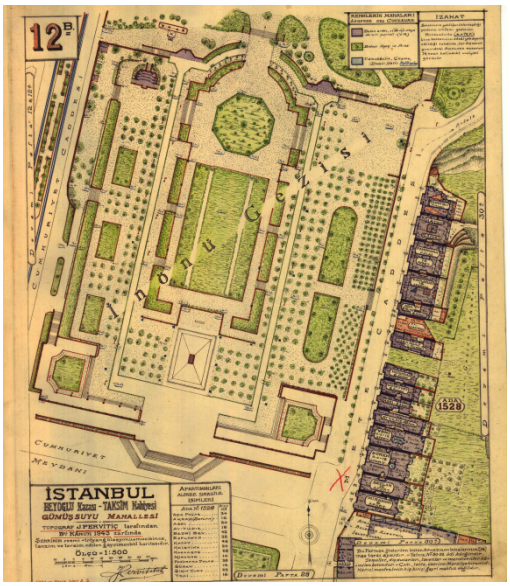
Gezi Parkı'nın düzenlenmeye başlandığı ilk günlerden itibaren, gazetelerde işlerin ilerleyişi ve projenin içeriği ile ilgili haberler yer almaktadır. Projenin başlangıcında, eskiden stadyum olarak kullanılan orta kısımda bir havuz yapılmasının düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak daha sonra bundan vazgeçilerek havuzun Taksim Bahçesi'yle parkın birleştiği yere yapılması uygun görülmüştür. Havuzun her iki yanına seyir amaçlı kullanılacak birer platform yapılırken, havuzun caddeye yakın tarafında bir konser platformu oluşturularak şehir bandosunun haftanın belli günlerinde burada konser vermesi planlanmaktadır. Taksim Bahçesi'nde bulunan havuz, Gezi Parkı'ndaki yeni havuz yapılırken yıkılacak ve malzemesinden yeni havuzun yapımında faydalanılacaktır (Akşam Gazetesi, 08.08.1942) (Şekil B.15).

Lütfi Kırdar, gezinin inşaatının hızlanmasını ve 30 Ağustos 1942'deki Zafer Bayramı törenlerine yetişmesini istemiş, çalışan işçilerin sayısı sürekli artırılmıştır (Akşam Gazetesi, 18.08.1942). Bu çabalar sonunda, Gezi Parkı'nın açılış töreni planlandığı gibi Zafer Bayramı'nda yapılmış, yetişmeyen bazı işlerin ise açılıştan sonra tamamlanacağı açıklanmıştır (Akşam Gazetesi, 31.08.1942). Gezi Parkı'nın inşaatındaki bu yetişmeyen işlerin tamamlanması iki sene daha sürecek, inşaat 1944'te sona erecektir (Şekil 6.7).

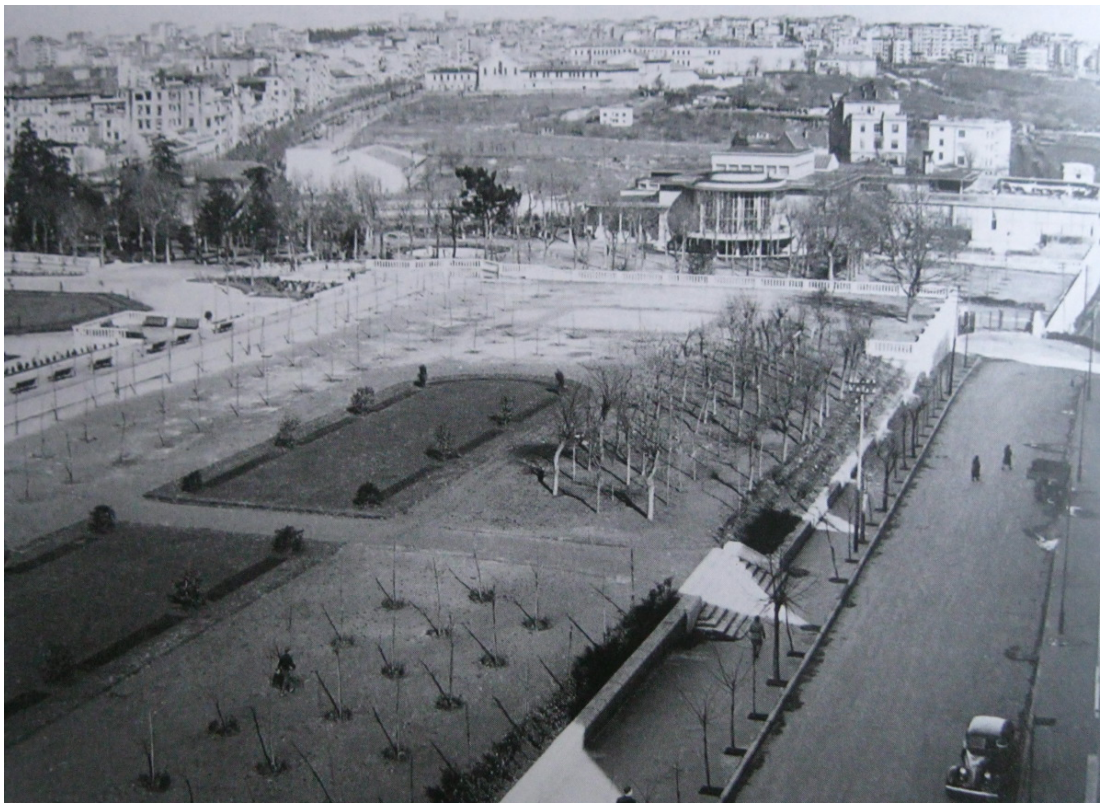

Şekil 6.7: Kışlanın tamamen yıkılıp parkın düzenlenmeye başlandığını gösteren fotoğraf (İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Fotoğraf Arşivi).

Gezi Parkı, Taksim Meydanı tarafında keskin hatlarla belirlenmiş mermer basamaklarla yükseltilen bir terasla başlayıp, geometrik ilkelerle düzenlenmiş bir gezi alanı ve yeşil alanlarla devam etmektedir (Şekil 6.9). Parkın sonunda kuzeyde bulunan Taksim Bahçesi, Gezi Parkı'nın geometrik düzenine karşıt olarak eğrisel hatlı ve "organik" bir plana sahiptir. Rükneddin Güney tarafından modern tarzda tasarlanmış Taksim Gazinosu, parkın kuzeydoğu cephesinde inşa edilmiştir (Bilsel, 2010, s:359) (Şekil 6.10). 1949 yılında inşa edilen bir yaya köprüsüyle Taksim Bahçesi 2 No'lu Park ile birbirine bağlanmıştır (Şekil B.16).

Şekil 6.8: 1943 tarihli J. Pervititch planı (İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi).

Şekil 6.9: Taksim İnönü Gezisi ve arka planda Surp Agop Mezarlığı ile Taksim Belediye Gazinosu (Bilsel ve Pinon, 2010, 358).

1942 ve 1943 yıllarında parkın düzenlemesi yapılırken, parkın iki yanında yer alacak olan binaların yapımı gerçekleştirilememiştir. Bunun için iki ihtimal üzerinde durulmaktadır; birincisi II. Dünya Savaşı koşullarında bu binaların inşaatı için gerekli maddi kaynakların sağlanamaması, diğeri ise daha büyük ebatlarda bir yeşil

alan ve gezi terasları elde etme düşüncesidir (Şekil B.17, Şekil B.18, Şekil B.19, Şekil B.20).

Lütfi Kırdar'ın 30.08.1942'de İnönü Gezisi'nin açılış esnasında yaptığı konuşmadan bazı bölümler şöyledir:

"…Tabiat ve tarihin taç giydirdiği İstanbul'da elbette her zaman insan zekası, fen bilgisi ve el emeği sarfı ile vücuda getirilecek pek çok işler bulunacaktır. Bir kaç yıldan beri şehri imar etmek yolundaki naçiz hizmetimize daima yardımcı ve hami olan İstanbul Belediye Meclisi bu imar hamlesi içinde bir yandan şehri güzelleştirmeye çalışırken bir yandan da meziyetlerini nutkumuzun başında tazim ve iftiharla saydığımız Milli Şefimiz İsmet İnönü'ye şehrin büyük saygı ve bağlılığını bir kere daha göstermek istedi. Ve ehemmiyetli, şerefli ve tarihi iki karar verdi. Bunlardan biri: Taksim'de Milli Şef'in namını taşıyacak bir gezgi vücuda getirmekti.

…Hayatımın asıl büyük saadetini İstanbul Şehir Meclisi'nin vermiş olduğu ikinci mühim, şerefli ve tarihi kararı tatbik sahasına koymak yolundaki teşebbüsümüz tamamlandığı gün hissedeceğim. Bu karar, bugün üzerinde bulunduğumuz sahayı Milli Şefimizin güzel ve sanatkarane bir heykeli ile süslemek ve şehrin Milli Şef'e olan minnet, şükran ve bağlılığını bir kere de bu suretle ızhar etmek kararıdır."(Anonim, 1943) (Şekil 6.11)

Kırdar'ın bu nutkunda, İstanbul'da yapılan bu önemli kent meydanı ve park düzenlemesine İnönü'nün adının verilmesi konusunda yaptığı vurgu dikkat çekicidir. Şehri yönetenlerin ve şehir halkının ikinci cumhurbaşkanına olan bu bağlılığının önemle altının çizilmesi, İstanbul'un o dönemde "İnönü'nün şehri" olarak ilan edilmek istendiğini düşündürmektedir. Ancak Taksim Cumhuriyet Meydanı'nda İnönü Gezisi'nin girişine koyulması planlanan İnönü Heykeli hiçbir zaman kurulamayacak, park zamanla İnönü Gezisi olarak değil, Gezi Parkı olarak anılacaktır (Şekil B.21, Şekil B.22).

Şekil 6.10: Lütfi Kırdar'ın Gezi Parkı'nın açılış konuşmasından bir fotoğraf (Anonim, 1943).

Taksim Meydanı ve İnönü Gezisi'nin yapımı esnasında çeşitli çevrelerde olumsuz tepkiler oluşmuş, gazetelerde bu düzenlemenin Eski İstanbul'da değil de Taksim'de yeni mahallelerin ortasında yapılmasını eleştiren yazılar yayınlanmıştır. (Bilsel, 2010, s:360). Bu eleştiriler karşısında Henri Prost'un 1944 yılında parkın içinden çektiği bir fotoğrafın arkasındaki not bir cevap niteliğindedir: *"Şehirciye yöneltilen 'bütün bu parklar ne işe yarayacak?' Sorusuna en iyi yanıtı çocuklar ve anneler veriyor "*(Bilsel, 2010, s:360) (Şekil 6.11, Şekil 6.12).

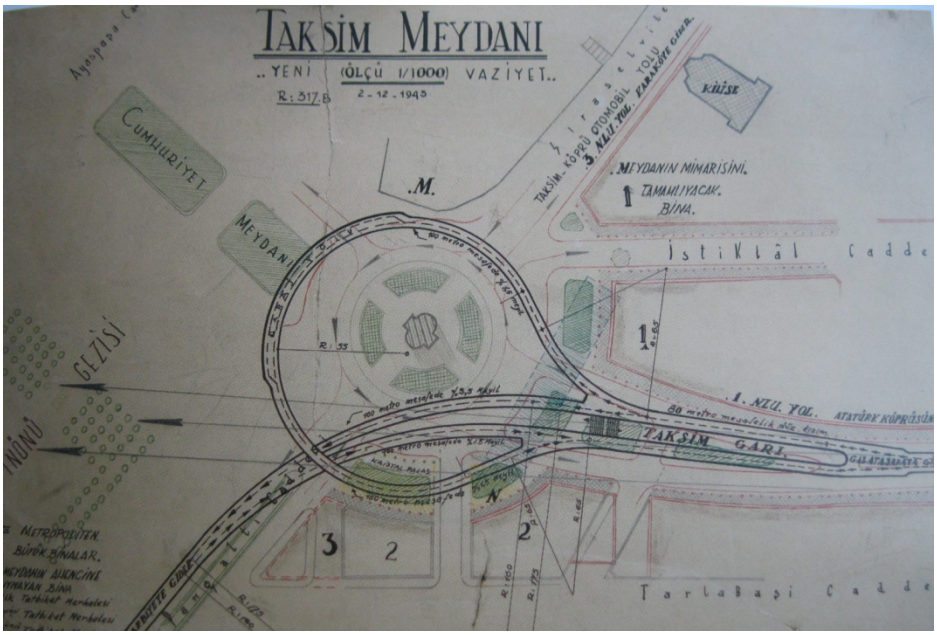
Şekil 6.11: Taksim İnönü Gezisi'nden Henri Prost'un çektiği bir fotoğraf 12 Kasım 1944 a (Bilsel ve Pinon, 2010, 362).

Şekil 6.12: Taksim İnönü Gezisi'nden Henri Prost'un çektiği bir fotoğraf, 12 Kasım 1944 b (Bilsel ve Pinon, 2010, 361).

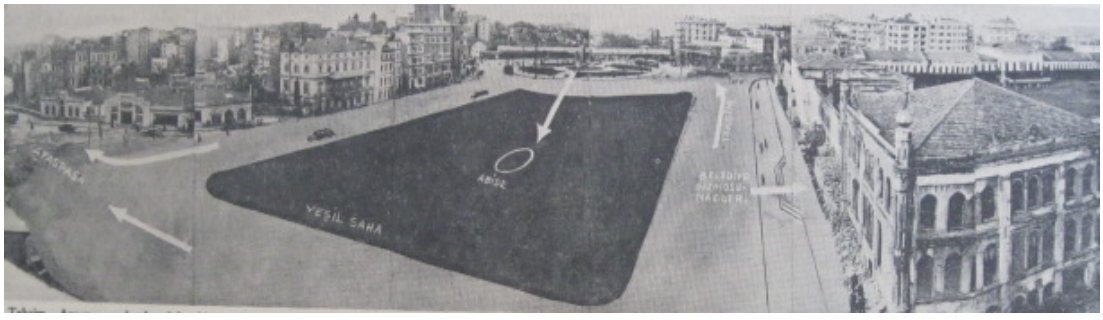
6.3 İnönü Heykeli ve Cumhuriyet Anıtı'yla İlişkisi

Taksim'in bir "Cumhuriyet Meydanı" olarak düzenlenmesi konusunda o dönemde yapılan en önemli tartışmalardan birisi 1928 yılında meydana yerleştirilmiş olan Taksim Cumhuriyet Anıtı ile kışla yıkıldıktan sonra yerinde yapılan İnönü Gezi'sinde yer alması planlanan İnönü Heykeli'nin yeridir.

Şekil 6.13: 2 Aralık 1943 tarihli Taksim Meydanı planı (Bilsel ve Pinon, 2010, 229).

Taksim Kışlası'nın ahır kısımları yıkılırken açılan bu büyük ve boş alan, Taksim Meydanı'nın alacağı şekli de ortaya çıkarmıştır. Meydanın Tramvay Caddesi'ne bakan kısmına yerleştirilmiş olan Cumhuriyet Anıtı'nın yeni düzenlenecek olan meydana göre köşede ve dışarda kaldığı fikrine varılmıştır. Ahır kısımları yıkılırken, Vali Lütfi Kırdar o sıralar İstanbul'da bulunan Fransız heykeltraş Pausson ve Henri Prost'a anıtın yeri konusunda görüşlerini sormuş ve her ikisi de yeni düzenlenecek meydan planına göre şimdiki yerinin uygun olmadığını belirtmiştir. Ahırların yıkımından sonra anıtın önünden jandarma komutanlığının olduğu binaya kadar olan 85 metre genişliğindeki bu yeni meydanın ortasına anıtın nakledilmesi fikri tartışılmaktadır. Yıkımla ortaya çıkan bu yeni alan, anıtın bulunduğu alana göre çok daha büyüktür. Bu görüşleri takiben anıtın nakil işi gündeme gelmiştir. Nakil işlemi esnasında abidenin aynen muhafaza edilerek kaidesinin biraz daha yükseltilmesine karar verildiği görülmektedir (Akşam Gazetesi, 03.12.1939). Bazı gazetelerde nakil işinin otuz bin liraya mal edileceği yazılmış olsa da, nakil işinin kesinleşmesi için yeni meydanın düzenlenmesi, Prost'un bu yeni düzenlemeye göre abideye yeni bir yer önermesi ve hükümetin bu yeni yeri onaylaması beklenmektedir. Bu onaydan sonra belirlenecek şartnameye göre maliyet hesabı çıkarılıp kesin maliyet oluşturulacaktır. Taksim Meydanı'nın yeni halini gösteren bir fotoğrafta, kışla yıkıldıktan sonra yapılacak olan tribünün önüne Atatürk'ün heykelinin nakledileceği, fotoğraf üzerine yapılan çizimle gösterilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 11.12.1939).

Şekil 6.14: Taksim Meydanı'nda Cumhuriyet Anıtı'nın nakledilmesi düşünülen yerin gösterildiği fotoğraf (Cumhuriyet Gazetesi, 11.12.1939).

Anıtın nakledilmesiyle ilgili daha geç tarihli bir haberde, Taksim Meydanı'nın tanziminde Türk mimarların da fikrinin alınmasının öngörüldüğü belirtilmektedir. Türk Mimarlar Birliği'nden bu konuda danışılacak mimarların isimlerinin çıkarılması istenmektedir. Aynı haberde, Taksim Abidesi'nin yapılacak yeni

meydana uydurulması gerekliliğinden bahsediliyor olsa da, savaş koşulları nedeniyle abidenin nakil işine bir türlü fırsat bulunamadığı dile getirilmektedir (Akşam Gazetesi, 30.12.1940).

Cumhuriyet Anıtı'nın nakil işi hiçbir zaman gerçekleştirilememiş olsa da, bu amaçla yapılan tartışma ve açıklamalardan Taksim Meydanı'nın "Cumhuriyet Meydanı" olarak düzenlenmesi amacıyla bu heykelin yerinin büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır (Şekil B.23).

Kışlanın yıkımının hemen ardından Gezi Parkı'nın düzenlenmesine başladığı 1941 yılında, İnönü'nün parka dikilecek heykeli için de projeler hazırlanmaktadır. Belediye İmar Müdürlüğü, heykelin dikileceği yeri tespit etmiştir. Heykel, İnönü Gezgisi'nin girişini teşkil edecek ve Taksim Meydanı'na yönelen kısmında yer alacaktır. Heykelin yüksekliğinin kaidesiyle birlikte 10 metre olmasına karar verilmiştir (Akşam Gazetesi, 19.11.1941)

Henri Prost 1941 yılı sonunda İnönü Heykeli'nin projesini, yerini ve yüksekliğini onaylamıştır. Bu onay sonrasında imar müdürü, Prost ve mimar Rükneddin tarafından heykelin projesi detaylı olarak incelenip çalışılmaktadır (Akşam Gazetesi, 29.11.1941). Heykelin tasarımı ve uygulaması Güzel Sanatlar Akademisi'nden Profesör Belling tarafından yapılacak ve cumhuriyetin 20. yılı kutlamalarına yetiştirilecektir. İnönü Heykeli'nin meydanın her tarafından görülebilecek bir şekilde yerleştirilmesine ve Cumhuriyet Anıtı'ndan daha yüksek yapılmasına karar verilmiştir (Akşam Gazetesi, 03.12.1941). İnönü Heykeli'nin yeri ve boyutu konusunda, 1941 sonunda yapılan tartışmalar öne çıkmakta, Cumhuriyet Anıtı'nın yer değiştirmesi sorunu artık güncelliğini kaybetmektedir. İki heykelin karşıklıklı bir şekilde yerleştirilmesi söz konusu olmadığına göre, bu konuda şehirci ve mimarların mesleki bakış açısından ziyade, heykellerin taşıyacağı anlam dolayısıyle politik olarak farklı fikirlerin karşı karşıya geldiği düşünülmektedir.

İnönü Gezi'sinin açılışı 1942 yılının Zafer Bayramı'nda yapılmış olsa da dikilmesi düşünülen heykelin yapımı ve tamamlanması çok daha uzun sürmüştür. 1944 senesinde heykelin ancak kaidesi yerine konulabilmiş, heykel ise Gezi Parkı'na yerleştirilememiştir.

İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar 1949 yılında görevden alınmış, 14 Mayıs 1950 genel seçimleri sonucunda da İsmet İnönü cumhurbaşkanlığını

bırakmıştır. Bu iki önemli görev değişikliği sonucunda, 1950 yılı sonunda İstanbul'daki imar hareketleriyle ilgili olarak çeşitli finansal yolsuzluk söylentileri ortaya çıkmıştır (Akpınar, 2010, s:176). Bu tarihlerde İstanbul Belediye Meclisi, Henri Prost'un planladığı İnönü Gezisi'nin yapımı için Taksim-Beşiktaş arasındaki Maçka bölgesinde istimlak edilen arazi hakkında soruşturma açılmasını istemiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 21.11.1950). Meclis üyeleri, dönemin cumhurbaşkanı İnönü'nün Maçka'daki aile arazisine istimlak komitesi tarafından fazla değer biçildiğini, Prost'un da doğrudan İnönü'nün adamı olarak çalıştığını ileri sürmüşlerdir (Cumhuriyet Gazetesi, 21.12.1950 ve 27.12.1950). Bu tartışmalar, Prost'un planındaki 2 No'lu parkın kentin ana unsurlarından birisi olarak uygulanmasına ve İnönü'nün adını taşımasına karşı çıkıldığını göstermektedir. Gezi Parkı'nın tamamlanmasından sonra, içine yerleştirilmesi düşünülen İnönü Heykeli'nin de hiçbir zaman yerine konulamamış olması aynı nedenle açıklanabilmektedir.

7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Taksim Topçu Kışlası ve yakın çevresinin tarihi dönüşümüne eğilen bu tez, tek bir yapı olarak kışlanın mimari özelliklerinin irdelenmesinin ötesinde, İstanbul'un merkezinde yer alan yapının ilgili dönemlerdeki gelişimi ve yok olması süreci ile bununardındaki sebepleri aydınlatmaya çalışan bir mimarlık tarihi araştırmasıdır.

Taksim Topçu Kışlası III. Selim döneminde, dönemin askeri reformları sonucunda büyük bir topçu kışlasına duyulan ihtiyaç nedeniyle, surlarla çevrili tarihi yarımadanın dışında, mezarlıkların yer aldığı Beyoğlu'nun en yüksek noktası olan Taksim'de inşa edilmiştir. 1800'lü yılların sonuna kadar oldukça yoğun askeri faaliyetlerle kullanılan kışla, sık sık tadilat ve onarım görmüş, ilave mekanlar (koğuşlar, ahırlar, vs.) inşa edilmiştir. 19. yüzyıl boyunca kışla, içindeki yoğun askeri faaliyetlerin yanı sıra,şehir içindeki konumu ve büyük avlulu mimarisi nedeniyle farklı amaçlarla kullanımlara da uygun görülmüştür.

Şehrin sınırlarının genişlemesiyle beraber Beyoğlu bölgesi 20.yüzyıl başında merkeze yaklaşmış, kışlanın yer aldığı Taksim civarı halkın bir araya gelip toplandığı çeşitli sosyal aktiviteleri barındıran bir alan olmuştur. Taksim alanının gelişiminde, Topçu Kışlası ve Talimhane Meydanı'nda 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren düzenlenen farklı etkinliklerin (cambaz gösterileri, balon uçurulması, at yarışları vs.) rolü büyüktür. Kışla ve meydanının bu etkinliklere ev sahipliği yaptığı senelerde Taksim'deki arsaların giderek değerlendiği ve el değiştirmeye başladığı görülmektedir.

Taksim Topçu Kışlası, 1900'lü yılların başında tamamen işlevinin değiştirilmesi yönünde fikirlerin tartışıldığı bir döneme girmiştir. Bu fikirlerin arasında kışlanın satılıp yıkılması da vardır ve değerlenen kışlayla meydanının satışından büyük kar elde edileceği gündeme gelmiştir. Taksim Kışlası için dönüm noktalarından biri, 1913 yılında Hazine-i Maliye tarafından Sanayi ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniye'ye devredilmesive ertesi sene gerçekleşen satışıdır. Satışın gerçekleştiği

yıl başlayan I. Dünya Savaşı esnasında kışla kullanılmamış, savaş sonunda İstanbul'un işgaliyle şehre yerleşen işgal kuvvetleri Taksim Kışlası'na el koymuştur. İşgal kuvvetleri, Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı'nı yoğun bir şekilde kullanarak çeşitli spor aktiviteleri düzenlemişlerdir. Taksim'deki bu sportif faaliyetler nedeniyle büyük kalabalıkların toplandığının farkedilmesi, işgal sona erdiğinde boşaltılan kışlanın stadyuma dönüştürülmesindeki en önemli etkendir. Taksim Kışlası, 1921 tarihinden itibaren "Taksim Stadyumu" olarak kullanılmaya başlanmış, yıkımına kadar bu işlevi devam ettirmiştir. Kışlanın Taksim Stadyumu olarak kullanıldığı yaklaşık yirmi yılda, atletizm, boks, güreş gibi farklı spor müsabakaları düzenlenmiş olsa da, asıl yoğun kullanımını futbol karşılaşmaları nedeniyle yaşamıştır. "Taksim Kışlası"nın dönüştürüldüğü "Taksim Stadyumu", yerli futbol ligi karşılaşmalarının oynandığı döneminin başlıca stadyumu haline gelmiştir.

Yaklaşık yüz elli yıl içinde Taksim'deki bu önemli kışlanın varlığı ve burada gerçekleşen farklı işlevlerin Taksim Meydanı'nın düzenlenmesi yolunda büyük ipuçları taşıdığı açıktır. Taksim Meydanı'nın düzenlenmesi işi ise, 1928'de Topçu Kışlası'nın ahır kısımlarının yıkılarak Cumhuriyet Anıtı'nın yerleştirilmesiyle ilk adımın atıldığı ve 1940'ta kışlanın esas binasının yıkılmasıyla son evresine girilen daha geç bir dönemde yapılacaktır.

I. Dünya Savaşı sonunda stadyuma dönüştürülen kışla, II. Dünya Savaşı ortasında yıkılmıştır. Taksim Kışlası'nın yıkım sürecinin oldukça hızlı yaşandığı ve yıkımın tartışmalara izin verilmeyen koşullarda yapıldığı açıktır. Henri Prost'un hazırladığı İstanbul Nazım Planı'nın uygulanmasındaki ilk önemli adımlardan biri, kışlanın yıkımıdır. Nazım planı üzerinde yapılması gereken eleştirilerin ve İstanbul'da hangi yapıların korunup hangilerinin yıkılacağına karar verilmesi konusundaki tartışmaların yapılmadığı görülmektedir. Bu eleştiriler ve tartışmalar için gereken ortamın sağlanamamasının nedeni, II.Dünya Savaşı koşullarında Avrupa'da egemen olan totaliter rejimlerin etkisi ve askeri güçlerin baskın rolünün, Türkiye'deki politik ve sosyal hayatta da belirleyici olmasıdır. Ankara'daki hükümet ve İstanbul'daki yerel yönetimdeki aktörler tek karar mekanizması olmuş, çoğulcu bir tartışma ortamı ve farklı değerlendirmeler öngörülmemiştir.

Taksim Topçu Kışlası'nın yıkılmasıyla ortaya çıkacak alanda, şehir plancısı Henri Prost'un yapılmasını önerdiği ve projelendirdiği binalar olsa da, bu yapılar tek bir otel binası hariç hiçbir zaman yapılmamıştır. Gezi Parkı düzenlenirken, kışlanın

yıkımıyla ortaya çıkan bu devasa ölçülerdeki alanın boş kalmasını Prost uygun görmemiş, buraya çeşitli işlevlerle kullanılacak binalar (tiyatro, konferans salonu, sergi salonları, toplantı salonları, maç salonları, kulüpler, posta binası vs.) önermiştir. II. Dünya Savaşı koşullarında maddi olanaksızlıklarla inşa edilemeyen bu binalar daha sonra da yapılamamış, günümüzde Gezi Parkı olarak kullanılan alan ve yakın çevresi Taksim Meydanı'nın az kullanılan ve nispeten tanımsız bir köşesini oluşturmuştur. Günümüzde bu alanda, evlendirme dairesi, otopark, nargile kafeleri, geçici stantlar vs. hizmet alanları olsa da, kışlanın yıkımıyla ortaya çıkan alan hiçbir zaman kent ölçeğinde tanımlı ve Taksim Meydanı'yla bütünleşen bir ilişki içinde düzenlenmemiştir. (Şekil B.24, Şekil B.25, Şekil B.26, Şekil B.27, Şekil B.28).

KAYNAKLAR

I. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

A.MKT.NZD : Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir Evrakı

A.MKT.UM : Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı

A.MKT.MHM : Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı

BEO : Babıali Evrak Odası Evrakı

C.AS : Cevdet Askeriye

DH.EUM.AYŞ : Dahiliye Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi Evrakı

DH.İD : Dahiliye Nezareti İdare Evrakı

DH.MKT : Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi

DH.UMVM : Dahiliye Nezareti Umur-ı Mahalliye ve Vilayet Müdürlüğü Evrakı

HR.MKT : Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi Evrakı

İ.DH : İrade-Dahiliye

İ.EV : İrade Evkaf

İ.HR : İrade Hariciye

İ.MMS : İrade Meclis-i Mahsus

İ.TPH : İrade Tophane-i Amire

MV : Meclis-i Vükela Mazbataları

Y.MTV : Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı

Y.PRK.ASK : Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat

Y.PRK.BŞK : Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı

Y.PRK.HH : Yıldız Perakende Evrakı Hazine-i Hassa

Y.PRK.KOM : Yıldız Perakende Evrakı Komisyanlar Maruzatı

Y.PRK.MYD : Yıldız Perakende Evrakı Evrakı Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi

ZB : Zabtiye Nezareti Evrakı

BOA, İ.MMS:47

BOA, tarihsiz, Plan Proje Kataloğu no: 86

BOA, HR.MKT. 16/104

BOA, HR.MKT. 47/116

BOA, Y.MTV. 66/76

BOA, DH.EUM.AYŞ. 84/44

BOA, A.MKT.NZD. 67/35

BOA, İ.DH. 42291

BOA, DH.MKT. 65/1422

BOA, İ.DH. 33105

BOA, A.MKT.MHM. 97/288

BOA, A.MKT.MHM. 13/369

BOA, A.MKT.MHM. 55/382

BOA, İ.DH. 41461

BOA, DH.EUM.AYŞ. 77/62

BOA HAT, 33033/678

BOA C.AS 7070/1

BOA C.AS 7070/2

BOA C.AS 21126

BOA A.MKT.UM 306/82

BOA İ.HR 249/14815

BOA A.MKT.MHM 457/22

BOA Y.PRK.KOM 27-1

BOA Y.PRK.HH 21/50

BOA Y.MTV 275/178

BOA Y.MTV 278/10

BOA Y.PRK.ASK 235/45

BOA Y.PRK.MYD 16-14

BOA BEO 100/7475

BOA İ.TPH 1319/Ca/4

BOA Y.MTV 121/118

BOA İ.TPH 1316.C/7

BOA İ.TPH 1319/C/2

BOA Y.PRK.ASK 183/60

BOA Y.MTV 275/178

BOA ZB 233/29

BOA DH.UMVM 29-2/19

BOA MV 126-35

BOA DH.İD 38-1/31

BOA İ.MMS 8/17

BOA İ.MMS 1332.Ra/19

BOA DH.UMVM 100/43/1

BOA DH.UMVM 100/43/2

BOA MV.223/231

BOA MV.229/91

II. HARİTALAR

HRT002839, Atatürk Kitaplığı, Alman Mavileri (harita no: 11/2), 2 : 1913 – 1914, 1. Dünya Savaşı öncesi İstanbul Haritaları / İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü , 2006, haz. İrfan Dağdelen, İstanbul.

HRT002973, Atatürk Kitaplığı, Alman Mavileri (harita no: G11), 2 : 1913 – 1914, 1. Dünya Savaşı öncesi İstanbul Haritaları / İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü ; 2006, haz. İrfan Dağdelen, İstanbul.

HRT003689, tarihsiz, Atatürk Kitaplığı, Beyoğlu-Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı haritası, 1 Plan; özel muşamba üzerine Osmanlıca el yapımı, renksiz, 63x71 cm, ölçek:1/1000, Şehremaneti basımı, İstanbul.

HRT003871, 1928, Atatürk Kitaplığı, Beyoğlu – Taksim Kışlası ve civarı haritası, Plan; aydınger üzerine Osmanlıca el yapımı, renkli, lejantlı, 42x70 cm, ölçek:1/1000, Şehremaneti Hey'et-i Fenniyesi, İstanbul.

HRT004177, tarihsiz, Atatürk Kitaplığı, Beyoğlu-İstanbul Türk Emlak Şirketi'ne ait Taksim Kışlası yol istikametleri haritası, 1 Plan; özel muşamba üzerine Osmanlıca el yapımı, renksiz, 40x53 cm, ölçek:1/1000, İstanbul Türk Emlak Şirketi, İstanbul.

HRT004314, tarihsiz, Atatürk Kitaplığı, Beyoğlu–Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı planı, 1 Plan; aydınger üzerine Osmanlıca el yapımı, renksiz, 63x76 cm, ölçek:1/1000, İstanbul.

III. GAZETELER

Akşam Gazetesi, 17.12.1938

Akşam Gazetesi, 25.11.1938

Akşam Gazetesi, 28.01.1939

Akşam Gazetesi, 13.05.1939

Akşam Gazetesi, 22.05.1939

Akşam Gazetesi, 04.10.1939

Akşam Gazetesi, 07.10.1939

Akşam Gazetesi, 10.10.1939

Akşam Gazetesi, 03.12.1939

Akşam Gazetesi, 14.12.1939

Akşam Gazetesi, 21.12.1939

Akşam Gazetesi, 11.02.1940

Akşam Gazetesi, 19.02.1940

Akşam Gazetesi, 23.02.1940

Akşam Gazetesi, 27.02.1940

Akşam Gazetesi, 01.03.1940

Akşam Gazetesi, 25.03.1940

Akşam Gazetesi, 24.04.1940

Akşam Gazetesi, 24.05.1940

Akşam Gazetesi, 05.07.1940

Akşam Gazetesi, 12.09.1940

Akşam Gazetesi, 13.09.1940

Akşam Gazetesi, 30.10.1940

Akşam Gazetesi, 30.12.1940

Akşam Gazetesi, 20.01.1941

Akşam Gazetesi, 11.02.1941

Akşam Gazetesi, 19.04.1941

Akşam Gazetesi, 20.05.1941

Akşam Gazetesi, 31.08.1941

Akşam Gazetesi, 19.11.1941

Akşam Gazetesi, 29.11.1941

Akşam Gazetesi, 03.12.1941

Akşam Gazetesi, 08.08.1942

Akşam Gazetesi, 18.08.1942

Akşam Gazetesi, 31.08.1942

Cumhuriyet Gazetesi, 03.12.1939

Cumhuriyet Gazetesi, 16.05.1939

Cumhuriyet Gazetesi, 21.12.1939

Cumhuriyet Gazetesi, 11.12.1939

Cumhuriyet Gazetesi, 21.11.1950

Cumhuriyet Gazetesi, 21.12.1950

Cumhuriyet Gazetesi, 27.12.1950

Tan Gazetesi, 16.11.1939

Tan Gazetesi, 21.12.1939

IV. YAYINLAR

Akpınar Yada İ., 2010. İstanbul'da Modern Bir Pay-ı Taht: Prost Planı Çerçevesinde Menderes'in İcraatı, İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Alus S.M., 2005. 30 Sene Evvel İstanbul, 1900'lü Yılların Başında Şehir Hayatı, İletişim Yayınları, İstanbul.

Anonim, 1943. Güzelleşen İstanbul, İstanbul Belediyesi Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Anonim, 1949.Cumhuriyet Devrinde İstanbul, İstanbul Belediyesi Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Anonim, 2007. Cumhuriyet Dönemi İstanbul Planlama Raporları 1934-1995, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul.

Ar B., 2006. İşgal Altındaki İstanbul'da Kentsel ve Mimari Ortam, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.

Atabeyoğlu C., 1995. Taksim Stadyumu, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c. 7, s. 199, Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul.

Atilhan C. R., 1972. Bütün Çıplaklığiyle 31 Mart Faciası, Bahar Yayınevi, İstanbul.

Barillari D. ve Godoli E., 1997. İstanbul 1900 Art Nouveau Mimarisi Ve İç Mekanları, YEM Yayınları, İstanbul.

Bayındır Uluskan S., 2007. Atatürk Döneminde İstanbul'un İmarı ve Henri Prost Planının Basındaki Yankıları (1936-1939), Erdem Dergisi, Sayı 49, Ankara.

Bilsel F. C., 2010a. Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951): Nazım Planlar ve Kentsel Operasyonlarla Kentin Yapısal Dönüşümü, İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Bilsel F. C., 2010b. İstanbul Avrupa Ciheti Nazım Planı, 1937, İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Bilsel F. C., 2010c. Serbest Sahalar: Parklar, Geziler, Meydanlar…, İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Cezar M., 1991.XIX. Yüzyıl Beyoğlusu, Akbank Yayınları, İstanbul.

Çiftçi A., 2004. 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Askeri Mimari ve İstanbul'da İnşa Edilen Askeri Yapılar, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, *Doktora Tezi*, İstanbul.

Giz S., 1997. Beyoğlu 1930, Galeri Alfa, İstanbul.

Gülersoy, Ç.,1986. Taksim Bir Meydanın Hikayesi, İstanbul Kitaplığı Ltd., İstanbul.

Gülersoy, Ç.,2002. Osmanlı Başkenti İstanbul, Erol Kerim Aksoy Vakfı, İstanbul.

Karakaya E., 2004. Kışlalar, Geçmişten Günümüze Beyoğlu II, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını, İstanbul.

Pinon P., 2010. Henri Prost'un Şehirciliği ve İstanbul'un Dönüşümleri, İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Pinon-Demirçivi M., 2010. Mimar ve Şehirci Aron Angel'le Söyleşi, İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Prost H., 1950. İstanbul'un Yeni Çehresi III, İstanbul Belediye Matbaası, İstanbul.

Prost H., 1954. İstanbul İmar Planı İzah Raporları I. Beyoğlu Ciheti, İstanbul Belediye Matbaası, İstanbul.

Sakaoğlu N., 1995a. Kabakçı Vak'ası, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c. 4, s. 323-324, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Sakaoğlu N., 1995b. 31 Mart Vak'ası, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c. 6, s. 185-186, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Saner T., 1998. 19. Yüzyıl İstanbul Mimarlığında Oryantalizm, Pera Turizm Yayınları, İstanbul.

Tapan M., 1998. İstanbul'un Kentsel Planlamasının Tarihsel Gelişimi ve Planlama Eylemleri, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tuğlacı P., 1993. Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesinin Rolü, Yeni Çığır Kitabevi, İstanbul.

Url-1 <*http://www.france-hotel-guide.com/en/theatre-du-palais-royal.htm*>, alındığı tarih 06.08.2010.

Yaltırık F., 1995. Taksim Gezisi, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c. 7, s. 197, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Yetişkin Kubilay A., 1995. Topçu Kışlası, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, c. 7, s. 274, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

ZiyaoğluR., 1971. İstanbul Kadıları-Şehreminleri- Belediye Reisleri ve Partiler Tarihi 1453-1971 İdari-Siyasi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

EKLER

EK A: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri Transkripsiyonları

EK B: Fotoğraflar

EK A: BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ BELGE TRANSKRİPSİYONLARI

EKA.1 BOA Hat 33033/678, 2 Kanunusani 1226 [14 Ocak 1812]

Kaymakam Paşa
Bu kışlak kurbünde hane binası olamaz. Def olunmalıdır. Haneler mikdar-ı zirai her ne ise yine vakf-ı mezkurun arsasından uzak mahallerinden ol mikdar arsaya tebdîlen yer verilsin. Yahut mukaddem bu arasyı furuht edenlerden muaccelesi zecren leh tahsil ve hane sahiblerine ita olunarak tanzimi ve bade'l-yevm arsa furuht olunmaması matlubdur.
Şevketli kerametli mehabetli kudretli veliyy-i nimetim efendim padişahım
Geçenlerde Beyoğlu'nda Topçu Kışlası pişgâhında manzur-ı şahaneleri buyurulup hedmi irade buyurulan hanelerin keyfiyet-i tahkiki mimar ağa kullarına lede'l-havâle ol babda takdim eylediği takriri surh işaretiyle maruz-ı huzur-ı âlîleri kılındıkda bâlâsına hane-i mezkurların bina ve inşasına ruhsat olmadığı vakf tarafına ifade olunsun. Mademki aslı bina olmayıp arsa-i hâliye üzerine muhdes binadır ana bir vecihle ruhsat verilmez men‘ ve def‘i canib-i vakfa tenbih oluna deyu şeref-riz-i sudur olan hatt-ı hümayun-ı şevket-makrun-ı şahaneleri mefhum-ı münîfi karin-i izan-ı çakiranem olmuştur. Zikr olunan üç adet haneler semahatli Şeyhülislam efendi dailerinin nezaretlerinde olan evkafdan olduğuna binâen bâlâsı hatt-ı hümayunlarıyla müveşşah mimar ağa kullarının mârru'z-zikr takrîri efendi-i müşârun-ileyh dailerine lede'l-irsâl vakf-ı mezkur mütevelli ve katib ve câbisini ihzar ve mantuk-ı münif-i hatt-ı hümayun üzere işbu hanelerin dahi hedmi icab eder deyu merkumlara ifade ve işar edip, anlar dahi zikr olunan haneler şimdilerde yapılmayıp mukaddemlerde mütevellî-i vakf bulunanların zamanlarında bina olunmuş olduğunu ve fîmâ bad civarında olan vakf arsalara bina ihdas ve inşasına ruhsat verilmeyeciğini ifade ve beyan etmiş olduklarına nazaran hedm ve terki hususunda ne vecihle irade-i şahaneleri müteallik olur ise muktezası icra olunacağını müşarün ileyh efendi daileri savb-ı abidaneme ihbar ve işar etmiş oldukları muhat-ı ilm-i alîleri buyuruldukda emr u ferman devletli kerametli mehabetli kudretli veliyy-i nimetim efendim padişahım hazretlerinindir.

EKA.2 BOA Y.MTV 121/118, 29 Mayıs 1311 [10 Haziran 1895]

Makam-ı Seraskeri
Mektubi Kalemi
Atufet-i Efendim hazretleri
Tophane-i Amire müşiriyet-i celilesinden mevrud tezkirede Hassa Ordu-yı hümayunun Seyyar Topçu Beşinci Alaya mensub olup mukaddema Yemen'e izam olunmuş ve geçen sene Dersaadet'e hîn-i avdetlerinde hastalık münasebetiyle Beyoğlu Kışla-i hümayununa misafir verilmiş olan dördüncü ve beşinci bölüklerin Selimiye Kışla-i hümayununa aldırılması hususuna bi'l-istizân 24 Teşrin-i sani sene [1]310 tarihinde irade-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penahi şeref-müteallik buyurulması üzerine mezkur bölükler Selimiye Kışla-i hümayununa izam olunmuş ise de ordu-yı mezkur Seyyar topçu üçüncü alayına mensub olup zikr olunan bölüklerle beraber Yemen'den gelmiş olan altıncı bölüğün el-yevm mezkur Beyoğlu Kışla-i hümayununda misafereten ikamet etmekde olduğundan bölük-i mezkurun dahi mensub olduğu sâlifü'l-arz Seyyar Topçu üçüncü alayına iltihâk etmek üzere Selimiye Kışla-i hümayununa aldırılması izbâr olunmasına binâen keyfiyyet 19 Şaban sene [1]312 tarihinde lede'l-istîzân mezkur bölüğe hastalık münasebetiyle o aralık tebdîl-i mekan ettirilmesi münasib olmayacağından bayram ertesi be-tekrar arz ve istizân-ı keyfiyet olunması hususuna irade-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penâhî şeref sunuh ve sudur buyurulmuş ve lehü'l-hamd hastalık mündefi‘ olmuş olduğundan sâlifü'l-arz bölüğün dahi Selimiye Kışla-i hümayununa aldırılması istizânına dair Topçu dairesinden tanzim olunan mazbata leffen arz ve takdim kılınmış olmakla ol bâbda emr ve irâde-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penahi her ne merkezde şeref sunuh ve sudur buyurulur ise mantuk-ı âlisi infaz olunacağı beyanıyla istîzâna ibtidâr kılındı ol bâbda emr ve irade efendim hazretlerinindir.
fî 29 Mayıs sene 1311
Serasker Rıza

EKA.3 BOA, Y.PRK.ASK 183/60, 10 Temmuz 1318 [23 Temmuz 1902]

İkinci Fırka-i hümayunu
Edirne'den gelip Beyoğlu Kışla-i hümayununda ikamet ettirilmekde olan Dokuzuncu Alayın İkinci Taburunun gerek geçende verilen iki yüz otuz beş nefer efrâd-ı cedîdenin ve gerek sair efrad-ı istihkak elbiselerinin mensub oldukları orduları hesabâtına daire-i askeriyeden itası veyahut elbiselerinin imalat idaresinde yaptırılmak üzere efrad-ı şahane elbise tahsisatlarında fırkaya tahvîli için Serasker Paşa kullarına ve Hassa müşiriyetine defâ'atiyle yazıldığı halde şimdiye kadar ne elbiseleri ve ne de tahsisatları verilmemişdir. Halbuki zikr olunan efrâd-ı cedide memleketlerinden lâbisen geldikleri başı bozuk elbisesiyle koğuşlarda oturup talim ve hidemâta çıkmamakda oldukları taraf-ı şahanelerinden bir yaver-i mahsus vasıtasıyla tahkik buyurulduğu halde tebeyyün edeceği cihetle ya elbiselerinin verilmesi veyahut terzihânede imal ettirilmek üzere tahsisatlarının fırkaya havale olunması hususlarından hangi cihet olur ise olsun her halde efrad-ı şahâneleri çıplak kalmamak için keyfiyetin müşarün ileyh kullarına irade ve ferman buyurulması ve bir de demincek dahi arz kılındığı vechle Derbend-i Bahçeköy ve civarı karakollara memur süvari bölüğünün erzakı ve hayvânatlarının yemi üç günden beri Sirkeci İskelesi'nde mavnalarda beklemekde olduğu ve asâkir-i şâhan ile hayvanâtın yiyecekleri kalmadığı halde daire-i askeriye muhasebât nazırı Hasan Paşa kullarının istembot istikrâsı için para vermemesinden dolayı mahallerine isal olunmak üzere Büyükdere'ye nakl edilmediğini ve bu gibi ahvâlin daima vukubulmakda olduğunu ve böyle şeyler için vakitli vakitsiz atabe-i ulyâyı tasdî'a cesaretimden mahcub olmakda idiğimi arza cüret eyledim kâtıbe-i ahvalde emr u ferman veliyyi- nimet-i bî-minnetimiz padişahımız efendimiz hazretlerinindir.
fî 10 Temmuz sene 1318
Yâver-i ekrem-i hazret-i şehriyârî ve İkinci Fırka-i hümayun Kumandanı Müşir
Abd-i memlûkleri

EKA.4 BOA, Y.MTV 278/10, 25 Ağustos 1321 [7 Eylül 1905]

Daire-i Harbiye
Tophane-i Amire Meclisi
Daire-i Harbiye
Beyoğlu Kışla-i hümayununda aramsaz Seyyar Topçu alayları istishabında bulunan hayvânâtın timar edilecekleri sırada üzerlerindeki toz ve çamurun ref‘i ve kışla-i hümayun-ı mezburun gezinti mahalleriyle mutfak ve ahırların muhafaza-i nezafeti hususâtında istimal olunmak üzere muktezî süpürgelerin imali için vücuduna lüzum görünen funda mine'l-kadîm alaylardan efrad ve araba ve mekkârî hayvânları sevkiyle Ayas Ağa Çiftlik-i hümayunundan kat‘ ve nakl olunmakda olduğundan geçen üç yüz on yedi senesinde dahi Numune Topçu Alayı'ndan dört zabıt kumandasında olarak altmış beş neferin on üç nakliye arabası ve elli beş re’s hayvan ile funda için Ayas Ağa mer‘âsına gönderileceği tezkire-i aliyye-i âsifâneleriyle arz-ı hâk-ı pây-ı âlî kılınması üzerine ileride icabında çiftlik-i hümayundan ihsan buyurulmak üzere bundan kat‘iyyen sarf-ı nazar edilmesi hususuna irâde-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penahi şeref sudur buyurulduğu Mâbeyn-i Hümayun-ı cenab-ı mülûkâne ser-kitâbet-i celilesinden şeref vârid olan fî 30 Eylül sene [1]317 tarihli tezkire-i hususiyede emr ve işar buyurulmuşdu. Mezkur kışla-i hümayunun muhafaza-i nezâfetiyle mevcud hayvânâtın tathîri husûsâtında kullanılmak üzere senevî beher bölüğe üç araba hesabıyla on beş bölük için kırk beş araba fundaya lüzum ve ihtiyac bulunduğu Seyyar Topçu Birinci liva kumandanlığından bu kere işâr olunduğundan zikr olunan kırk beş araba fundanın ber-mantuk-ı emr u ferman-ı hümayun-ı mülûkâne çiftlikât-ı hümayunun birinden itası zımnında Hazine-i Hassa-i Şahane Nezaret-i aliyyesine emr ve tebligat ifa ve Tophane-i amireye de malumat itası hususunun atabe-i mu‘allâ mertebe-i cenâb-ı cihanbânîye arzıyla istîzânı babında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.
fî 25 Ağustos sene 1321

EKA.5 BOA, Y.PRK.ASK 235/45, 21 Kanun-ı evvel 1321 [3 Ocak 1906]

Tophane-i amire Müşiriyeti
Hususiye
Beyoğlu Kışla-i hümayununda âramsaz İkinci Fırka-i hümayuna mensub İtfaiye Birinci taburunun dördüncü bölüğü efrâdından Bursalı İsmail dün gece mezkûr kışla-i hümayunda bulunan topçu efrâd-ı şahanesinin koğuşlarına gelerek üç yüz on altılı efrâdın bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i hilafet-penahi terfî‘ eylediklerini ihbar ile efrad-ı mezkureyi teşvik etmekde olduğu Seyyar Topçu Birinci Liva kumandanlığından gönnderilen jurnal müfâdından anlaşıldığından yine geçen sene gibi bir hal vukûa gelmemek için merkum İsmail'in oradan aldırılması istirham olunur ol babda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.
fî 21 Kanun-ı evvel sene 1321
Yaveran-ı hazret-i şehriyariden Tophane-i amire Müşiri ve Umum Mekatib-i Askeriye-i Şahâne Nazırı Zeki

EKA.6 BOA, İ.HR 249/14815, 3 Mayıs 1287 [15 Mayıs 1871]

Atufetli Efendim hazretleri
Beyoğlu Kışla-i hümayunu arazisinden olup leffen arz ve takdim kılınan haritada işaret edilen Taksim'in karşısında bulunan arsanın sefarethâne inşa olunmak üzere terk ve ihsân buyurulması İtalya Devleti tarafından iltimâs olunmakda bulunmuş ve Saltanat-ı seniyye ile devlet-i müşârün-ileyhâ beyninde teyemmünen cârî olan musâfat-ı kamile muktezâsınca suret-i mültemisenin is‘afı merhun-ı müsaade-i seniyye görünmüş olmakla mahall-i mezkurun tefrikiyle emsali misillü sefaret namına olarak iktiza eden senedinin tanzim ve itası hakkında her ne vechle emr ü fermân-ı hümayun-ı hazret-i şehinşâhî şeref sunuh ve sudur buyurulur ise mantuk-ı münîfi icra kılınacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.
Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki
Hâme zîb-i tevkir olan işbu tezkire-i samiye-i Sadaret-penahîleriyle mezkur harikat manzur-ı şevket-mevfûr-ı hazret-i padişahi buyurulmuş ve ber-mûceb-i istîzân mahall-i mezkurun tefrikiyle sefaret namına olarak senedinin tanzimi şeref sunuh ve sudur buyurulan emr ve irâde-i mekârim-âde-i cenab-ı mülûkâne mantuk-ı münifinden olarak mârru'l-beyan harita yine savb-ı sâmî-i düsturîlerine iade kılınmış olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.
Fî 24 S sene 1288.

EKA.7 BOA, Y.PRK.HH 21/50, 14 Ağustos 1305 [26 Ağustos 1886]

Çifteler hara-yı hümayununun sene-i haliyede yerli kısraklardan yetişmiş yirmi yedi re’s binek beygiri ile iki re’s ester fî 15 Ağustos sene [1]305 tarihiyle bahren Mudanya tarikiyle Deraliyye'ye vasıl olacaklarından bunlar hakkında irâde-i seniyye-i cenab-ı padişahi şeref-sudurunu değin misafereten Taksim'de bulunan Topçu Kışlası'na tavile nişin edileceği ve hara-yı hümayun nizâmnâmesinde musarrah olduğu üzre Eylül'ün yirmisinden sonra at yarışları tertib edilecek olup şimdiden icab eden vilayetlere ilan olunduğu halde hayli mikdar hayvan tecemmu‘ ederek süvari ve belki topçu alaylarına elverişli hayvanât mübâya‘asına bir vesîle-i hasene olacağı cihetle hususat-ı mezkure hakkında şeref efzâ-yı sudur ve sünuh buyurulacak irade-i seniyye-i cenab-ı cihanbânîye muntazır bulunduğumun atabe-i ale'la‘lâ-yı hazret-i hilâfet-penâhîye arz ve ifadesine cüret-yâb oldum ol babda ve kâtıbe-i ahvalde irade ve ferman veliyy-i nimetimiz şevketli padişahımız efendimiz hazretlerinindir.
fî 14 Ağustos sene 1305
Kulları Muzaffer

EKA.8 BOA, ZB 233/29, 13 Haziran 1323 [26 Haziran 1907]

Telegramme
Müsta‘celdir
Zabtiye Nezaret-i aliyyesine
Bugün Taksim Kışlası Talimhanesi'nde balon isad edileceği sırada Tabib Mirlivalarından Aristidi Paşa sivil olduğu halde Üsküb Mebusu Aleksandır Parliç Efendi'ye bi'l-münâza‘a bir iki tokat vurmuş ve bir mebusun alâ mele’i'n-nâs darbı calib-i ehemmiyet görülmüş olmakla tevessü-i niza‘a mahall kalmamak üzre tabib-i müşârün-ileyhi karakola davet eden polislere cevab-ı redd vermiş ve Aleksandır Efendi ise istimdad ve muamele-i adilenin icrası tarzında zabıta memurlarına hitab etmeğe başlamış olduğundan balon temaşası vesilesiyle birikmiş olan binlerce halk miyanında bir fenalığa mahall kalmamak üzere orada bulunan Beyoğlu Jandarma Kumandanının kanun namına vukubulan teklif ve daveti Aristidi Paşa bi'l-kabul karakola ve oradan ceryan-ı hâli mutazammın yapılan zabt varakasıyla polis jandarma müfettiş-i umumiliğine gönderilmiş olup şu hâlde paşa-yı müşârün-ileyhin merci‘-i kanunîsince yapılacak muameleye ta‘likan terki menut-ı re’y-i sâmîleridir.
Fî 15 Ca sene 1325
Beyoğlu Mutasarrıfı nâmına Mazhar

EKA.9 BOA, C.AS 7070/1, 28 Haziran 1227 [10 Temmuz 1812]

İzzetli Defterdar Efendi
Takrir mucebince tanzim eyleyesin deyü buyuruldu
Beyoğlu nam mahalde kain Topçu Kışlası'nın bazı mahallerinden sıvaları dökülmüş ve harab olmağa yüz tutmuş olduğu manzur-ı şahane olarak iktizâ eden tamir ve sıvaların tecdidi hususu bu defa emr-i hümayun buyurulup bina emini Ethem Efendi kulları dahi kışlak-ı mezkurun tamirine mübaşeret etmiş ise de emr-i hümayun buyurulan sıvalar suret-i memuriyetinden haric olup müstakillen keşfi lazım geldiğini ifade eylediği malum-ı devletleri buyuruldukda zikr olunan sıvalar ve tamirat-ı sairenin tıbk-ı irade-i şâhane üzere tecdîdi hususu serian keşf ile efendî-i muma-ileyhin suret-i memuriyet-i sabıkasına ilave idhal olunması için atufetli defterdar efendi bendelerine havale buyurulmak babında emr u ferman devletli saadetli sultanım hazretlerinindir.
İzzetli Mimar ağa serian keşf ve ilam eyleyesin.
Sadır olan ferman-ı şerifleri mucebince Tophane-i Amire nazırı atufetli efendi hazretleri ve Bina Emini Ethem Efendi bendelerinin başka başka takdim eyledikleri takrirde mezkur Beyoğlu'nda Taksim nam mahalde kain Dergah-ı âlî topçu neferâtı kışlasında tamir ve tecdide muhtac olan mahalleri muayenesi için binnefs çakirleri çend nefer mütefennin hulefa ile Nikoli Kalfa kullarıyla varılıp muayene ve misaha olundukda bundan akdem bâ-suret-i tamir ve tecdid olunacak mahallerden maada bu defa irade-i seniyye buyurulduğu üzere kışlak-ı mezkurun dört bab kapıları fevkinde daire-i hümayun ve çıkmalı odalar üzerinde kalkanlı sakfları resm-i kadîme tenzîli ve derun ve birun sıvaları fesh birle renk-i âhara tahvili ve müceddeden inşa birle lüzumu olan mahalleri tecdid ve tanzim olunmak üzere mahallinde bi't-taharrî keşf ve misaha birle takdim olunan defteridir ki zikr olunur.
Dergah-ı âlî topçu neferatına mahsus Taksim nam mahalde kain kışlanın meydana nazır taht-ı hümayun odasının çıkma mahalli inhidâma mail ve muhatarası derkar olmağın battal keresteden ariyete alınarak üzerinde kalkanlı sakfı fesh birle resm-i kadim üzere enkâzıyla mahluten sakfı inşâsı ve tahtında tavan ve teknesi tecdidi ve etraf-ı selasesine çifte battaldan sütun ve tabanlı dokuz parmak cesiminde tuğladtan halis harcla dolma duvar inşası ve pençereleri mahalline vazı ve derunlarına celâlî mermer döşeme tanzimi ve doğramacı kârı çifte künkler vazı ve derun u biruna tahtı horasanlı beyaz sıva ve nakış ve elvan boyası tecdiden yine çıkma mahallinin metânet üzere tanzimi
Tûlen 12,5 zira
Arzan 5 zira 6 parmak
Terbi 65 zira 3 parmak
236700
Fiyat 3600
Çıkma-i mezkurun tahtında Bağdâdî tekne tavanın müzehheb oymacı kârî şişeleri mahallinden fesh bile tahtı Horasanî ve mücessem işlemeli beyaz sıvası tecdidi ve bade't-tekmil yine oyma şişelerin mahallerine vaz ve tanzimi mea harc-ı iskele
Tûlen 11,5 zira

Arzan 4 zira 6 parmak
Terbi 48,5 zira 9 parmak
43980
Fiyat 900
Çıkma-i mezkurun tahtında mermer sütunlar üzerinde yekpare mermerden tavan ve kafa tahtası şikest olup muhatarası derkar olmakla âriyete alınarak taban-ı mezkur tahtına metanet ve istihkam için başları kurşun ile merbut küme demir kirişleri rabtı ve kaplama mermer pervaz ve kafa tahtalarının taşçı marifetiyle ağartması ve iki tarafında şikest olan tabanları def birle mücedden yekpare mermer taban vazı
Devren
17,5 zira taban tecdidi,fiyat 8400
05,5 zira tamiri, fiyat 4200
170100
Arzan 18 zira
Kadden 1 zira
Mahall-i mezkurun etraf-ı selasesine ve tarafeyninde odalar önüne üzeri kiremit kalem ferşli ve iki sıra olup ve kaval açmalı Horasanlı harc üzerine beyaz sıvalı tuğladan kargir olur saçak inşası
Kadden 45,5 zira
Arzan 1 zira
68250
Fiyat 1500
Kasr-ı hümayun tahtında kebir kapının tarafeyninde mermer söğe ve kaplama üzerinde kemer ve kitabe ve tarih mahallinde taşçı marifetiyle küte ile bilcümle ağartması ve tarih zeminine elvan boya ve zaman mahalli ile işleme avadanlık mahallerine tezhib tecdidi ve doğrama kanadına yağlı cevizî boya ve dökme pirinç halkalarının silmesi
Tûlen 11,5 zira
Kadden 6 zira
Terbi 69 zira
20700
Fiyat 300
Daire-i hümayunun geri tarafında odanın üzerinde sakfı tamiri ve noksan kiremidi ve tahtında şeş tavanına tarak işlemeli elvan boya ile duvarları vechine münakkaş işlemeli mermer sıva tecdidi
Tûlen 11,5 zira
Arzan 10 zira
Terbi 126,5 zira
151800
Fiyat 1200
Daire-i hümayunun divanhanesinin bir tarafında inhina gelen mahalli fesh birle zeminden sakfa çıkınca çifte battaldan sütun ve taban vaz olunarak omurgadan kuşaklı dolabdan payandalı tarafeyni beyaz sıvalı tuğladan dolma duvar inşası ve çerçeveleri mahalline vazı ve memşâsı tahtına battaldan eğri nasbı mea harc-ı Uskondura
Tûlen
11 zira
03 zira
Kadden 02 zira
Terbi 138 zira

57960
Fiyat 420
Daire-i hümayunun üç aded odaları ve ocaklık mahallinde fersude olan mahallerine mermer sıva tecdidi mea nakş
250
45000
Fiyat 180
Otuz bab neferat kışlakları derununda bazen beyaz sıva ve çerçeveleri ve fenerleri tamiri ve badanası tecdidi ve câ-becâ mahalleri iktizâsı üzere tamir ve tanzimi Kışlakhâ
29 Adet
696000
Fiyat 24000
Kışlak-ı mezkurun etraf-ı selasesinde mekşuf kapıların çıkmaları üzerinde kalkanlı sakfları fesh ve tenzil olunarak enkazıyla tecdidi ve noksan kiremidi tekmili ve tahtında basma tavanlarına elvan boya derununa beyaz sıva tecdidi
Adet 2
1 Beheri
Tûlen
11 zira
11 zira
Arzan
11 zira
06 zira 15 parmak
Terbi 314,5 zira 9 parmak
226710
Fiyat 720
Kışla-i mezkurun dairen mâdar derun ve birunu etrafında zeminden mea saçak sakfa müsâvî olunca duvarları ve cihetinde sıva ve boyaları şiddet-i rüzgardan ve barandan fersûde ve fena pezir olmakla rahnedar olan mahallere cilalı Horasanlı sıvaları tecdidi ve pençereler fevkinde kemerleri ve etrafında söğe üzerine irade ve pesendide buyurulacak elvan boyadtan renk-ı âhara tahvil ile tanzim ve tecdidi mea harc iskelesi
Devren
0818 zira
0616 zira
1060 zira
Kadden
13,5 zira
05 zira
12 zira
Terbi 26843
3552 pençereler ve kapılar mahalli münhası
23291
2794920
Fiyat 120.
Cami-i şerifin birunu etrafında kezâlik fersude ve harab olan duvarları vechine tahtı Horasanlı hilalî harc üzerine sıvacı kârî işlemeli beyaz sıva tecdidi
Devren 57 zira
Kadden 2 zira

Terbi 114 zira
10260
Fiyat 90
Cami-i şerifin mevcud minaresinin küre ve şerefe ve etrafına üç kat badana ile kaşi ve kuşak mahalline sülügen boya tecdîdi mea harc-ı Salıncak
Devren 5,5 zira
Kadden 18 zira
Terbi 99 zira
11880
Fiyat 120
Kışlak-ı mezkurun üzerinde ocak kapıları etrafına tahtı Horasanlı beyaz sıva ve elvan boyadan pervaz ve tel çekme tecdidi mea harc-ı iskele
Adet 31
Beheri
Devran 5 zira
Kadden 4 zira
Terbi 620 zira
111600
Fiyat 180
Kışlak-ı mezkurun kapıları üzerlerinde kurşun telli Bağdâdî saçakların tavanına elvan boyadan münakkaş işlemeli beyaz sıva tecdidi
Adet 24
Beheri
Tûlen 6,5 zira
Arzan 2, 5 zira
Terbi 390 zira
46800
Fiyat 120
Kışlak-ı mezkur kapıları tarafında tahtı kargir rıhtımlı neşimenleri harab olmakla taşı mahlut birunu Horasan sıvalı kargir sed üzerine kara ağaç tahtasından döşemeli ve dolabdan babalı ve koltuklu elvan boyalı neşimend inşası
Kıtaat 30
Biri
Tûlen 2 zira 6 parmak
Arzan 1 zira
Kadden 1 zira
Cami-i şerif tahtında hazine-i âbdan üç aded memşâlar derununa mâ-i leziz ceryan için üzeri tuğladan horpeşteli altı ve üstüne kurşun boru ferşi ve memşalar bölmesine mermerden zank taşlı pirinç musluklar vazı
Altı ve üstüne boru 22 adet
515840
Fiyat 720
Mermer zank taşı mea musluk
3 adet
2700
Fiyat 900
Zikr olunan memşaların bölme mahalline tarafeyni sıvalı tuğladan dolma
2 adet
Beheri
Tûlen 2,5 zira

Kadden 2,5 zira
Terbi 12,5 zira
5250
Fiyat 420
Bir adet tabya zarfında metruk memşalar mukabilinde sundurma önüne nan-ı aziz tevzi için Bartın kanatlığından mea kapılı perde inşası
Tûlen 13 zira
Kadden 3 zira
Terbi 39 zira
7020
Fiyat 180
Tabyalar zahrında mevcud sundurma sakıflara talim topları keşidesi için derun tarafında olan duvarı hedm birle battal çapadan söge ve üzeri silme kafa tahtalı Bartın koğuşundan kaplı ve nısfı şişeli istifac boyalı neccar kargir battal kapılar inşası
Tûlen 4 zira
Kadden 5 zira
Terbi 20 zira
18000
Fiyat 900
Top Keşan beygirleri rabt olunan ahırların kebir kapısı üzerinde sakfının kalkan mahalli fesh birle resm-i kadîme enkazıyla mahlûten tecdidi ve noksan kiremidi tekmili ve tahtında tavanı tamiri ve birununda badana ve boyası tecdidi ve kanadına yağlı cevizî boya ve halkalarının ağartmasıyla tanzimi
Tûlen 14 zira 6 parmak
Arzan 14 zira 6 parmak
Terbi 356 ziri 6 parmak
149625
Fiyat 420
Ahır-ı mezkurun meydan tarafında duvarlarının derun ve birununda bazen sıva ile ve bilcümle badana ve nakışlarının ren-i âhara tahvil ile tanzimi
Devren 300 zira
Kadden 6 zira
Terbi 1800 zira
81000
Fiyat 45
Bab-ı mezkurun üzeride kiremit poşide sakflı tahtı horasanlı harc üzerine beyaz sıvalı ve tarafeyni deve boynu kırmalı tuğladan kargir oluk saçak inşası
Tûlen 30 zira
Arzan 1 zira
36000
Fiyat 1200
Hamaliye ve nakliye ve ücret-i kayık ve mavna ve araba ve beygir ve bahâ-i alât-ı ebniye ve masarıfat-ı saire
507560.
Ceman yekun 5583160
Be-hesab-ı kuruş 46526 kuruş 40 para

Maruz-ı kullarıdır ki
Tophane-i amire nazırı atufetli efendi hazretleri ve bina emini izzetli Ethem Efendi bendelerinin başka başka takdim eyledikleri takrirde mezkur Beyoğlu'nda Taksim nam mahalde kain Dergah-ı âlî topçu neferatı kışlaklarında bu defa bâ-irâde-i seniyye tamir ve tecdid olunacak mahalleri kavaid-i meriye üzere keşf ve muayenesi için binnefs çakirleri ve çend nefer mütefennin hulefalar ve erbab-ı vukufdan Nikoli Kalfa kullarıyla varılıp muayene ve misaha birle müşarun-ileyh efendi hazretleriyle müzâkere olundukda kışlak-ı mezkurun kebir kapıları fevklerinde olan müselles ebniyeli nev resim saçakların feshiyle resm-i kadîme tebdîli ve derun ve birununun sıva ve elvan boyalarının renk-i âhara tahvili hususuna emr ve irade-i hümayun buyurulduğuna binâen zikr olunan saçaklar fesh birle resm-i kadîmi üzere inşası ve boyalarının renk-i âhara tahvili ve Kasr-ı hümayun çıkmasının mermer tabanları şikest olup muhatarası derkar olmakla kadimi vecihle metanet üzere inşâsı ve kapılar tarafeyninde neşîmenleri tecdidi ve bazı ehemm ve elzem mahalleri kaimen tamir olunmak üzere mahallinde bi't-taharri keşf ve misaha birle işbu deftere sebt ve terkim ve bi'l-müzakere fiyat-ı layıkası vaz ve takdim ile masarıf-ı inşaiyesi hesab olundukda yalnız kırk altı bin beşyüz yirmi altı kuruşa reside olduğu ve bi-mennihi'l-müstean kışlak-ı mezkur her vecihle tamir ve tecdid olunur ise bade't-tekmil tekrar muayene ve masarıfatı istikzâ ve tahkik olunmak iktiza edeceği malum-ı devletleri buyuruldukda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.
Bende
Hafız Mehmed Emin Sermimaran-ı Hassa hâlâ
İşbu keşf vecihle mukaddem verilen keşf tashih olunduğu üzere tebdîli istizânını havi.

EKA.10 BOA, C.AS 7070/2, 18 Temmuz 1227 [30 Temmuz 1812]

İzzetli Defterdar Efendi
Ber-muceb-i keşf mukaddem verilen suretin tashih olunduğu üzere tebdilini tanzim eyleyesin deyü buyuruldu.
İzzetli Tophane-i amire nazırı efendi bendeleriyle Hacegan-ı Divan-ı hümayundan Ethem Efendi kullarının takdim eyledikleri iki kıta takrirleri mefhûmunda Beyoğlu nam mahalde kain muma-ileyh Ethem Efendi'nin memur-ı tamiri olduğu topçu kışlasının tamirine mübâşeret etmiş ise de kışlak-ı mezkurun bazı mahallerinin sıvalarıyla kasr-ı hümayun ve sair kapılar üzerinde kain odaların sakfı ve saçaklarının resm-i kadîm-i matbû'a tahvili hususu emr-i hümayun-ı şahane buyurulmuş olduğuna binâ'en tanzimine mübâşeret olunmuş olduğu beyanıyla zikr olunan sıva ve sakflarının keşfiyle yedinde olan memuriyet suretine ilave olunarak tebdili hususunu tahrir ve inhâ ve memuriyet suretini ibraz ederler sâdır olan ferman-ı âlîleri mucebince keşfi hususu mimar ağa kullarına havale olundukda ol dahi binnefs kendisi ve çend nefer mütefennin halifeler ve erbab-ı vukufdan Nikoli Kalfayı istishab ile varıp muayene ve nazır-ı muma-ileyh bendeleriyle müzakere olundukda kışlak-ı mezkurun kebir kapıları fevklerinde olan müselles ebniyeli nev resim saçakları feshiyle resm-i kadîme tebdili ve derun ve birununun sıva ve elvan boyalarının renk-i âhara tahvili hususuna emr ve irade-i hümayun buyurulduğuna binaen zikr olunan saçaklar fesh birle resm-i kadim üzere inşası ve boyalarının renk-i âhara tahvîli ve kasr-ı hümayun çakmasının mermer tabanları şikest olup muhatarası derkar olmakla kadimi vecihle metanet üzere inşası ve kapılar tarafeyninde neşîmenleri tecdid ve bazı ehemm ve elzem mahalleri kaimen tamir olunmak üzere mahallinde bi't-taharrî keşf ve fiyat vazıyla masarıfı lede'l-hesab kırk altı bin beş yüz yirmi altı kuruşa baliğ olduğunu ve bade't-tekmil tekrar muayene ve masarıfatı istiksa ve tahkik olunmak iktizâ edeceğini bir kıta keşf defteriyle memhuren ilam eder manzur ve malum-ı devletleri buyuruldukda ber muceb-i keşf mukaddem verilen suretin tashih olunduğu üzere tebdîli muvâfık-ı irade-i aliyyeleri emr u ferman devletli saadetli sultanım hazretlerinindir.

EKA.11 BOA, C.AS 21126, 1 Zilkadde 1229 [15 Ekim 1814]

Sadır olan ferman-ı şerifleri mucebince izzetli Topçubaşı ağa kullarının takdim eylediği takririnde mezkur Taksim nam mahalde dergah-ı âlî topçu neferatı kışlasının muhtac-ı tamir ve tecdid olan mahallerine taraf-ı çakiriden halife kulları irsaliyle muayene ve misaha ettirildikde kışlak-ı mezkurun üzerinde câ beca kiremitleri taklibi ve şikest camları tecdidi ve bazen dolma duvar ve beyaz sıvaları ve mutfaklar derununda tuğla ve taş döşemeleri ve saçakları ve gayet muktezî olan mevazıı tamir ve tecdid olunmak üzere mahallinde bi't-taharrî keşf ve misaha birle takdim olunan defteridir ki zikr olunur.
Fî gurre Za sene 1229.
Topçu neferatına mahsus otuz bab kışlaklar üzerinde şiddet-i rüzgardan menfekk olan kiremitler taklibi ve bazen noksanı tekmili ve iktiza eden şatrancına derz tanzimi
Kışlakhâ-i mezkurun etrafında dairen madar Bağdadi saçaklar üzerinde kezâlik aktarma-i kiremit ve derz tanzimi
Kışlak-ı mezkurun kapıları haricinde Bağdadî saçaklar üzerinde kiremidi taklibi ve bazen sıvaları tecdidi
Kışlak-ı mezkurların tabya duvarları üzerinde kezâlik kiremit taklibi
Otuz bab kışlakların ulyâ ve vustâ ve süflâsında oda ve koğuşların pençerelerinde şikest olan ebniye cam vazı mea ücret-i geçme.
Kırk beş cemaat ve süvari kışlasında tarafeyni beyaz sıvalı dolma duvar tecdidi
Kırk dokuz ve kırk sekiz ve yirminci ve yedinci cemaatler kışlasının kapıları üzerinde kemerler beynine vasat tahta camlı çerçeveler tecdidi
On beş adet cemaat kışlaklarının mutfak ocakları derununa senk-i ateşiden bölmeler vazı
Yirmi iki adet cemaat kışlaklarının mutfak ocakları derununa taş döşemesi ve bölmelerine Kenanlı harcla derz tecdidi ocak
Yedi aded cemaat kışlaklarının mutfak mahalleri derununa harab olan mahallere Horasanlı derzli tahtı harcla bağlamalı şişhane tuğlasından döşeme tecdidi
Yedi adet cemaat kışlaklarının süflâsında battaldan sütunlu ve dolabdan bayanda ve omurgadan kuşaklı tarafeyni beyaz sıvalı tuğladan dolma duvar inşası
Yedi adet kışlaklarının satıhları derununda bazen senk-i siyah kapağından döşeme tecdidi.
On adet cemaat kışlaklarının mutfakları derununda saçaklar mahalline omurgadan kirişli harbine koğuşundan pervazlı abana koğuşundan döşeme tecdidi
Kışlak-ı mezkurların avlusunda basit olan mahallere türab imlasıyla kaldırım ferşi
Üç adet kışlaklar derununda hazine-i ab bazen derz ve külük kalay tecdidi.
Üç adet kışlakların mutfakları derununa evan vazı için tahtasından bölme ve döşemeli kanatlıkdan kaplı neccar karı [marangoz yapımı] dolaplar inşası
Otuz adet kışlakların mutfakları derununa tencereler vazı için çifte manadan kirişli meşe yollamasından döşemeli peykeler inşası
Yirmi bir cemaat kışlasının hazinesine küfegi taşdan tekne vazı

Otuz bab kışlakların ulyâ ve süflâ ve vustâsında duvarlar vechine câ becâ beyaz sıva tecdidi
Yirminci cemaat kışlasının mutfağı derununa dolabdan sütun ve tabanlı omurgadan kirişli hazine koğuşundan döşemeli etrafı kaplama ve kapı ve merdivanlı kamara inşası
İki adet kışlakların memşâları derununda taş döşeme ve basamakları tamiri ve derz tecdidi
Yirmi sekiz ve otuz üç cemaat kışlasının koğuşlarında hazine koğuşundan döşeme tecdidi
Otuz iki kırk yedi cemaat kışlasının pençerelerine onar adet vasat tahta camlı güren çerçeveleri tecdidi
On sekiz cemaat kışlasının açıklık mahalline tekne boru vazı
Altı adet kışlakların memşâlarından ana lağıma varınca bacalar küşadıy tefriği ve tahliyesi
Kışlak-ı mezkur kurbunde kebîr ahırların pençerelerine iktiza eden vasat tahta cam vazı ve kevgir tecdidi
Hamaliye ve nakliye ve ücret-i kayık ve mavna ve araba ve beygir ve masarıfat-ı saire 6000
Ceman yekun 1220925
Be-hesab-ı kuruş 10174 kuruş 35 para.
Maruz-ı kullarıdır ki
İzzetli Topçubaşı ağa kullarının takdtim eylediği takririnde mezkur Taksim nam mahalde dergah-ı âlî topçu neferatına mahsus kışlanın muhtac-ı tamir ve tecdid olan mahallerinin keşf ve muayane babında sadır olan ferman-ı şeriflerine imtisalen taraf-ı çakeriden halife kulları irsaliyle muayene ve misaha ettirildikde kışlak-ı mezkurun üzerinde şiddet-i rüzgardtan fersude olan kiremit ve derzleri tanzimi ve şikest olan camları ve câ becâ dolma duvar ve sıvaları tecdidi ve mutfak ocakları derununda bölme ve döşeme ve avlusunda kayakdan ve tuğladan döşemeleri ve kerevitleri işbu deftere terkim ve fiyat-ı layıkası vaz ve masarıfatı hesab olundukda yalnız on bin yüz yetmiş dört kuruşa reside olduğu ve tamirat-ı mezkure bi-mennihi teala reside-i tekmil oldukda tekrar muayene olunmak iktizâ edeceği malum-ı devletleri buyuruldukda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.
Bende Hafız Mehmed Emin Sermimaran-ı Hassa hâlâ
Mehmed Emin
Takrir yazıla.

EKA.12 BOA, A.MKT.UM 306/82, 22 Cemaziyelahir 1274 [7 Şubat 1858]

Saadetli efendim hazretleri
Teba-i Devlet-i aliyyeden ve Rum milletinden olarak beher sene paskalya esnasında ziyaret için Kudüs-i şerife âmed şud edenlerin ol tarafda müddet-i ikamet ve ziyaretlerinde beytutet edecek mahall istihzâr ve istîcârından aciz kalarak giriftâr-ı meşakkat ve sefalet olduklarından ve sinîn-i âtiye ziyaretçilerine beytûtet edecek mahall inşası milletce tasmim kılınmış ise de bu seni için yetiştirilmek mümkün olamayacağından bahisle millet-i merkume züvvârının Kudüs-i şerif derununda kain olup bir müddetden beri hâlî bulunan Topçu Kışla-i hümayununda yalnız bu seneye mahsus olarak bir mâh müddet kadar ikametlerine ruhsat itası Kudüs-i şerif patriği cânibinden bâ-takrir istida olunmuş ol bâbda Tophane-i amire müşüri ve zât-ı vâlâ-yı Seraskeri devletli paşalar hazerâtıyla olunan muhabere üzerine millet-i merkume züvvârının saye-i asâyiş-vâye-i hazret-i şâhânede düçar-ı meşak ve sefâlet olmamak ve fakat yalnız bu sene ve bir defaya mahsus olmak üzere mevsim-i ziyaret olan paskalyada bir ay kadar müddet beytutet eylemelerine müsaade-i muvakkata gösterilmesi iktizâ-yı şân-ı âlî-i teb‘a perverî-i cenab-ı mülukaneden görünmüş olmakla ol vechle icrâ-yı icabına himmet eylemeleri siyakındat şukka-i muhibbî terkim kılındı.
Fî 22 C sene 1274

EKA.13 BOA, A.MKT.MHM 457/22, 24 Rabiulahir 1290 [21 Haziran 1873]

Tebyizi tarihi: 24 R sene [12]90
Taraf-ı hazret-i Seraskerî'ye
Beyoğlu Kışla-i hümayunu civarındaki arsalar satılarak esmanı masârıfâtına karşılık tutulmak üzere ikmâl-i nevâkısı muktezâ-yı irade-i seniyyeden olarak mukaddema imalatına mübaşeret edilmiş ve salifüzzikr arsaların furuht olunmaması cihetiyle bunun için nizamiye ve Tophane hazinelerinden ta‘vizan üç milyon iki yüz doksan bin sekiz yüz yirmi bir kuruş dahi ita kılınmışken henüz itmam-ı noksan olunamamış ve bu matlebin husulü bir milyon iki yüz üç bin dört yüz on iki kuruş daha sarfına ve civarında sekiz yüz beygir isti‘âb edecek suretde inşasına lüzum görünen ahırın tesisi dahi bir milyon beş yüz elli sekiz bin beş yüz kırk kuruşa mütevekkıf bulunmuş idiğinden mevsim-i şitaya kadar bitirilmek ve mebâliğ-i merkume ebniye tahsisatından tesviye edilmek üzere bunların hemen itmam ve inşasına mübaşeret olunması hususuna işar-ı vâlâ-yı seraskerîleri üzerine bilistizân irade-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penahi müteallik ve şeref sudur buyurulmuş olmakla mantuk-ı münîfine tevfikan iktizâsının sür‘at-i icrası bâbında irade efendimindir.

EKA.14 BOA, Y.PRK.KOM 27-1, 7 Rebiülevvel 1297 [18 Şubat 1880]

Şehr-i hal-i Rumi'nin beşinci Salı günü Beyoğlu'dan kain Topçu Kışla-i hümayununa azimetle orada bulunan itfaiye alayı taburları maaşatı tevzi kılındı. İşbu kışlada vaki cami-i şerif ziyade müşrif-i harab olarak iki tarafı kışla-i hümayun ve ortası kışlanın arka kapısı üzeri olmasıyla eğer bağteten münhedim olacak olur ise canca ve malca tehlike ve masrafı badi olacağı inde'l-muayene tebeyyün etmiştir. İşbu cami-i şerifin bilcümle masarıfı merbûtiyeti cihetiyle Evkaf-ı Hümayun hazinesinden tesviye olunmakda olmasından naşi emr-i tamiri dahi oraya ait bulunmasına mebni keyfiyet evvelce vuku bulan müracaat üzerine Harbiye Nezaretiyle Tophane-i amire müşiriyetinden Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bildirilerek nezaret-i müşarun-ileyha canibinden dahi keşf ve muayene ettirilmiş ise de üç mah sonra icabına bakılmak üzere haliyle terk olumuş olduğu kışla kumandanı tarafından haber verilmiştir. Halbuki cami-i şerif-i mezkurun bu hal ile bırakılması tehlike ve mazarratdan bir vecihle salim alamayacağına mebni hemen şu günlerde kemal-i süratle tamir ve termim ettirilmesi hususunun Evkaf-ı hümayun Nezareti'ne emr u ferman buyurulması lüzumunun arz ve beyanına cesaret kılınmış ve icrâ-yı îcbaı bilvücuh emr ve irade müberrat âde-i cenab-ı hilafet-penahilerine vâbeste bulunmuş olmağın ol babda va katıbe-i ahvalde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emr ve'l-ihsan efendimizindir.
7 Rabiülevvel 1297.

EKA.15 BOA, BEO 100/7475, 24 Teşrin-i evvel 1308 [5 Kasım 1892]

Tophane-i amire müşiriyet-i celilesine
Suretleri bâlâda muharrer tezkire-i maruza ve şeref sâdır olan irade-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penahi mucebince icrâ-yı icâbı zımnında keşf defteri leffen irsal kılınmış olmakla Tophane amire müşiriyet-i celilesinden ifâ-yı muktezâsına himmet buyurulmak
İrade-i seniyyesi masasına verilmişdir
Fî 24 Teşrin-i evvel sene 1308.
Beyoğlu Kışla-i hümayununda Numune Topçu Alaylarına mahsus koğuşlardan bazılarına köşk kulelerinin icra-yı tamiri hakkında.

EKA.16 BOA, İ.TPH 1319.Ca/4, 21 Teşrinisani 1308 [3 Aralık 1892]

Tophane-i Amire Müşiriyeti
Mektubi Kalemi
Aded: 123
Maruz-ı çaker-i kemîneleridir ki
Beyoğlu Kışla-i hümayununda topçu alaylarına mahsus olan koğuşların efrad-ı mevcudeyi istî'âb etmemesinden dolayı fevkalade müşkilat çekilmekde olduğundan mezkur kışla dahilinde koğuş ittihâzına salih olan anbar mahallerinin tadilatı icra edilerek zabitâna mahsus iki oda ve efrad için de bir koğuşun lüzumu inşası mezkur alaylar mirlivalığından bâ-tezkire bildirilmesine ve cunûd-ı cenab-ı mülukanenin ez her cihet istihsâl-i huzur ve refahiyetleri vecîbeden bulunmasına mebni bilkeşf tadilat ve inşaat-ı mezkurenin icrası otuz beş bin yetmiş beş kuruş sarfıyla mümkün olabileceği ebniye komisyonundan tanzim olunan keşf defterinden anlaşılmış olduğundan fariza-i tasarrufa riayetle radde-i mekşûfe-i maruza tecavüz ettirilmeyerek mehmâ emken tehvin-i masrafa ikdam olunmak ve bade hitâmi'l-maslaha tebeyyün edecek masârıf-ı hakikiyesi sâl-i hal ebniye tertibinden tesviye edilmek üzere ol vechle icra-yı icâbına mezuniyet itası hususunun huzur-ı cenab-ı vekâlet-penâhilerine arz ve izbarı Tophane-i amire meclisinden bâ-mazbata ifade ve mezkur defter yine iade buyurulmak üzere leffen takdim kılınmakla icra-yı icabına müsaade-i celile-i hazret-i Sadaret-penahi şayan buyurulmak babında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.
fî 21 Teşrinisani sene 1308.
Yaveran-ı Hazret-i şehriyariden Tophane-i Amire ve Umum Mekatib-i Askeriye-i Şâhane Nazırı bende Zeki

EKA.17 BOA, Y.PRK.MYD 16-14, 11 Temmuz 1310 [23 Temmuz 1894]

Saniha pira-yı sudur buyurulan emr u ferman-ı hikmet-beyan-ı cenab-ı cihanbanilerine tevfikan yarından itibaren emâkin-i cesîme-i askeriyenin keşfiyatına başlanacağından ve bu gün Mimar Mösyö Kara ve Daranko ve Valori ile verilen karara nazaran saat bir buçukda cümlesiyle Taksim'de birleşileceğinden muvafık-ı emr u ferman-ı keramet-beyan-ı cenab-ı cihandarîleri buyurulduğu halde refakat-i abidanemde maiyyet-i seniyye-i mulükaneleri erkan-ı harbiyesinden bir-iki zabıta kulları olduğu halde mahall-i mezkurda vaki Topçu Kışla-yı hümayunlarında bed ile icrâ-yı keşfiyata mübaderet kılınması ve yetiştirilebildiği halde Taşkışla-i hümayunları keşfiyatıyla dahi iştigal olunması her halde ve kâtıbe-i ahvalde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.
Maiyyet-i Mülûkaneleri Erkân-ı Harbiye Feriki abd-i memlûkleri
Mehmed b. Mehmed Şakir
Refakat-i abîdaneme maiyyet-i seniyye-i mülukaneleri erkan-ı harbiyesine memur Miralay Mehmed ve Hafız Tevfik ve Kaymakam Vacid Beyler kulları ile mimar Mösyö Kara ve Valöri ve Daranko olduğu halde dünkü maruzat-ı memlukanem vecihle Beyoğlu'nda kain Topçu ve Mecidiye Kışla-i hümayunlarının keşfleri bi'l-icrâ şimdi saray-ı şevket ihtiva-yı mülûkânelerine muavedet olundu.
Muma-ileyhim mimarlar tarafından mümza olarak lede'l-ita aslı nezd-i abidânemizde hıfz ettirilerek birer kıta suret-i mütercimesi merbuten ref‘-i pây-ı serir-i iclal-i hümayunları kılınan iki kıta raporda gösterildiği vecihle Beyoğlu Kışlası'nın gerek itfaiye alayının gerek topçu alaylarının ikamet eyledikleri bilcümle mahallerde hareket-i arz sebebiyle bir takım yarıklar hasıl olmuş ise de işbu yarıklardan bir güne tehlike ve muhatara melhuz olmadığı anlaşılmış ve işbu yarıklar demirler ile bağlandırılarak tahribatın üç lira-yı Osmânî sarf ile tahkim ve tarsîn edebilecekleri tebeyyün etmiş ve ancak kışla-yı hümayun-ı mezkurun heyet-i umumiyesince dahi evvelden beri muhtac-ı tamir mahalleri görüldüğünden ve işbu tamiratda muktezî bulunduğundan bunlar dahi dâhil-i hesab edildiği halde min haysi'l-mecmu Kışla-i hümayun-ı mezkurun tamirat ve termimatı iki bin üç yüz aded lira-yı Osmani ile husul bulacağı tezahür eylemiştir.
Mecidiye Kışla-i hümayunları ziyadece hasar dide olup deniz cihetinde vaki halkının dahili gezindi mahallinin tehlikeli olduğu ve dört köşesinde bulunan kuleler dahi rahnedar olup mucib-i muhatara idiği ve diğer mahallerinde dahi ufak tefek yarıklar olduğu görülmüş ve mütekaddem raporda arz edildiği vecihle bir gün tehlikeye meydan verilmemek üzere Kışla-yı hümayun-ı mezkurun bir an evvel icrâ-yı tamiratına başlanılması taht-ı vücub bulunmuş ve işbu kışla için icra edilecek tamiratın dahi iki bin beş yüz aded lira-yı Osmânî ile husul bulacağı tezahür eylemiştir.
Binaen aleyh balâda maruz iki cesim kışla-i hümayunlarının hasârat-ı vâkıasının tazmini ve demir kirişler ile tahkîmi ve icab eden ufak tefek mahallerinin tecdidi min haysi'l-mecmu dört bin sekiz yüz lira ile meydana geleceği tebeyyün etmiştir.
Halbuki inşaat dairesi tarafından bittanzim makam-ı Seraskerilerinden südde-i seniyye-i mülukanelerine ref ve takdim edilen keşf defterinde Beyoğlu Kışlası için

on bin ve Mecidiye Kışlası için dahi yedi bin ki, cem‘an on yedi bin adet lira-yı Osmanî masraf gösterildiğinden ve mahz-ı ilhâm-ı Rabbanî olan emr u ferman-ı kerâmet-beyan-ı cenab-ı hilafetpenahileri mantuk-ı celiline tevfikan bu kere icra edilen keşfinde ise tamirat-ı mebhusenin masarıfı mebaliğ-i mezkurenin dörtde biri kadar olduğundan ve emâkin-i saire-i askeriyenin mukaddemce edilen keşiflerinde dahi bu gibi fenalıkların vukuu melhuz bulunduğundan şu hale göre yüz elli bin liraca edilen keşfiyatın sâye-i mamuriyet-vâye-i hazret-i zıllullahilerinde belki sülüs derecesinde bir masrafla kâbil-i icrâ olduğu anlaşılmakda olmağın herhalde ve katıbe-i ahvalde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.
Maiyyet-i seniyye-i mülukaneleri erkan-ı Harbiye Feriki
Abd-i memlukleri
Mehmed b. Mehmed Şakir.

EKA.18 BOA, İ.EV 1317.R/10, 25 Eylül 1311 [7 Ekim 1895]

Babıali
Daire-i Sadaret
Amedi-i Divan-ı Hümayun
827
Atufetli efendim hazretleri
Mihrişah Valide Sultan Vakfı'ndan Beyoğlu Kışla-i hümâyunu derununda inşâ olunan cami-i şerifin eskimiş olan mefruşatının keşfi mucebince mecidi on dokuz kuruş hesabıyla beş bin yüz altmış beş kuruşla tecdidi ve meblağ-ı mezburun üç yüz on bir senesi evkaf bütçesinin mefruşat tertibinden tesviyesi hususunun Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i celilesine havalesi tezekkür kılındığına dair Şura-yı Devlet Dahiliye Dairesi'nin mazbatası melfufuyla arz ve takdim olunmuş olmakla ol bâbda her ne vechle emr u ferman-ı hümayun-ı cenab-ı hilafet-penahi şeref müteallik buyurulur ise hükm-i münifi infaz edileceği beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.
Sadrazam
Maruz-ı çaker-i kemîneleridir ki
Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûflarıyla manzûr-ı alî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mûcebince irâde-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penâhî şeref müte'allik buyurulmuş olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.
fî 25 Eylül sene 1311
Serkatib-i hazret-i şehriyârî Tahsin

EKA.19 BOA, İ.TPH 1316.C/7, 2 Eylül 1314 [14 Eylül 1898]

Tophane-i Amire Müşiriyeti
Mektubi Kalemi
Aded: 93
Maruz-ı çaker-i kemîneleridir ki
Beyoğlu Kışla-i hümayununda Seyyar Topçu alaylarının ikamet etmekde bulundukları cihetin sakfı kısmen muhtac-ı ıslah olduğu gibi daire-i hümayunun kalemkâr ve sairesiyle kumandan dairesinin bazı mahallerinin tamiri ve koğuş ve koridorlarına da badana talas muktezî idiğinden bilbahs icabının ifası Seyyar Topçu birinci liva kumandanlığından mevrud tezkirede işar edilmiş ve mahâll-i mezkurenin sim mecidi on dokuz kuruş hesabıyla kırk yed ibin yedi yüz elli yedi kuruş masrafla termimât-ı mesrudesi ifa edileceği keşf ve tahmin olunduğundan usul-i fariza-i tasarrufiyeye riayetle radde-i muhammene tecavüz edilmeyerek mümkün mertebe tehvîn-i masrafa ikdam ile hitamında tanzim olunacak keşf-i sâni defterinin göstereceği masarıf-ı hakikiyesi Tophane-i Amire'nin sâl-i hâl bütçesi dahilindeki inşaat tertibinden tesviye olunmak üzere icrâ-yı iktizasına müsaade buyurulması hususunun huzur-ı samî-i daver-i azamîlerine arz ve işarı Tophane-i amire meclisinden bâ-mazbata ifade ve yine iade buyurulmak üzere keşf-i evvel defteri leffen takdim ve firistâde kılınmağın ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyülemrindir.
fî 2 Eylül 1314.
Yaveran-ı hazret-i şehriyârîden Tophane-i amire müşiri ve Umum Mekatib-i Askeriye-i şahane nazırı Zeki.

EKA.20 BOA, İ.TPH 1319/C/2, 12 Ağustos 1317 [25 Ağustos 1901]

Tophane-i Amire Müşiriyeti
Mektubi Kalemi
Aded: 55
Maruz-ı çaker-i kemineleridir ki,
Beyoğlu Topçu Kışla-i hümayununu teştiş eyleyen Serkimyage-i hazret-i şehreyari ve hıfzıssıhha-i umumiye ser müfettişi Mirliva saadetli Bonfofoski Paşa tarafından ita olunan raporda Kışla-i hümayun-ı mezburda aramsaz Seyyar Topçu birinci ve ikinci alayları efrad-ı şahanesinin ikamet eyledikleri koğuşlarda muhafaza-i sıhhat-i bedeniyelerini imkanı hasıl olmak için abdesthane ve mutfak misilli bazı mahallerin tamiriyle beraber süvari taburuna ait ahırların dahi hıfzıssıhhaya muvafık uygun suretde menfezler küşadıyla ceryan-ı havaya Salih bir halde bulundurulmasına lüzum gösterilmekden naşi keşfiyat-ı mukteziye bi'l-icra zikr olunan tamirat ve tadilatın on iki bin kırk üç buçuk kuruş masrafla ifası tahmin edildiği ebniye komisyonundan yazılan ilam ile verilen keşf defteri münderecatından anlaşılmağın kaide-i mefruza-i tasarrufiyeye radde-i muhammene-i muharrere tecavüz ettirilmeyerek mümkün mertebe tehvin-i masrafla ikdam ve itina ve hitamında tanzim olunacak keşf-i sani defteri üzerine tebeyyün edecek masarıf-ı hakikiyesi sal-i hal ebniye tertibinden tesviye ve ifa olunmak üzere icra-yı faaliyyatına müsaade buyurulmasının huzur-ı sami-i daver-i azamileri izbarı Tophana-i amire meclis-i harbiye dairesinden ifade ve zikr olunan keşf defteri bera-yı iade leffen takdim ve firistade kılınmakla ol babda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.
Fi 12 Ağustos 1317.
Yaveran-ı Hazret-i Şehriyariden Tophane-i amire Müşiri ve Umum Mekatib-i Askeriy-i Şahane Nazırı Zeki.

EKA.21 BOA, Y.MTV 275/178, 15 Haziran 1321 [28 Haziran 1905]

Tophane-i amire Meclisi
Daire-i Harbiye
Beyoğlu Kışla-i hümayununda İtfaiye ve nakliye taburları cihetindeki kulelere vaz‘ı icab eden altı aded paratanörin mahallerine rabtına nezaret etmek üzere Top Fabrika-i hümayunu eğehanesinde müstahdem Mülazım Neşet Efendi ile ameleden birinin Beyoğlu Kışla-i hümayunununa izamı lazım geleceği evrak-ı müteallikası üzerine Top Fabrika-i Hümayunu memuru tarafından yazılan ilamda gösterilmiş olduğundan muma-ileyhin ameleden biriyle beraber mezkur kışla-i hümayuna izamı hususunun atabe-i mu‘allâ mertebe-i cenab-ı padişâhîye arzıyla istizânı babında emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.
fî 15 Haziran sene 1321

EKA.22 BOA, MV 126-35, 18 Mart 1325 [31 Mart 1909]

Meclis-i Vükela müzakeratına mahsus zabt varakasıdır.
Hulasa-i Meali
Taksim'deki Topçu Kışlasıyla karşısında vaki Talim Meydanı'nın teşkil eylediği sermayedârân heyetine furuhtu hakkında Mösyö Jozef Şolmir tarafından Babıali'ye irsal kılınan tezkire kıraat ve mutalaa olundu.
Kararı:
Salifü'z-zikr Kışla ve Talim Meydanı'nın şerait-i nafia ile bir kumpanyaye satılarak kışlanın diğer münasib mahalde yeniden inşasında cihet-i askeriyece mahzur olmayıp bilaks bu suret imar-ı memleket ve oralarda mevcude gelecek mebânîden vergi alınmak suretiyle hazine-i maliye ve belediye için dahi husul-i menfaat nokta-i nazarlarından mucib-i muhassenât ve sezavar-ı tervic olduğu vuku bulan izahat ve müzâkeratdan anlaşıldığından evvel emirde buna talib olanlar celb ve teklifat-ı vakıaya terfik olunmakla beraber gerek kışlanın gerek meydanın mikdar-ı arazisi bi'l-misaha tayin ve bir heyet-i mü'temine marifetiyle kıymeti takdir olunarak ve yeniden yapılacak kışlanın nerede ve ne şekil ve vüsatde inşası icab edeceğine müteferri muamelât ve mülahazat dahi kararlaştırılarak neticesinin inbası hususunun Harbiye Nezareti'ne işarı tezekkür ve tensib kılındı.
Meclis-i Vükela heyetinin imzaları

EKA.23 BOA, DH.UMVM 29-2/19, 17 Teşrin-i evvel 1325 [30 Ekim 1909]

17 Teşrin-i evvel 1325
Takdim
Hulasa: Dersaadet'de bir Osmanlı İngiliz Şirketi küşâdına müsaade itası.
Huzur-ı âlî-i hazret-i Sadaret-penahiye
Mukaddemâ dahi Babıali'ye bi'l-müracaa istirham eylediği vech ile Hükümet-i Osmaniye'den muavenet-i maliye talebinde bulunmayıp yalnız Taksim Kışlası ile karşısındaki Talimhane Meydanı ve Taksim Bahçesi iki sene müddetle meccânen emrine terk olunmak ve celb ve teşhîr edeceği eşya gümrük resminden muaf tutulmak şartıyla Dersaadet'de bir Osmanlı İngiliz Sergisi'nin küşadına müsaade buyurulduğu takdirde İngiltere ekabir ricalinin taht-ı himayesinde bir komisyon teşekkül ederek serginin bilcümle masarıfı deruhde ve eşya ve emti‘anın istihzârına teşebbüs olunacağı beyanıyla icrâ-yı icabı İngiltereli Moista kerimesi tarafından şifahen ve tahriren istida olunduğundan ve bu serginin küşadı müstelzim-i fevaid olacağından bahs ile ifa-yı muktezâsına dair şehremanetinden varid olan tezkire melfufuyla takdim kılındı. Mezkur serginin Osmanlı sanayi ve mamulatının izdiyad-ı itibar ve revâcını ve her suretle fevâidi istilzâm edeceği emanetçe tasdik edilmekde olmasına nazaran iktizâsının ifası rey-i sami-i Sadaret-penahileridir. Ol bâbda.

EKA.24 BOA, DH.İD 38-1/31, 7 Mayıs 1327 [20 Mayıs 1911]

Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye Dairesi
4. Şube
7 Mayıs 1327
Maliye Nezaret-i celilesine
Taksim Kışlasıyla Talim Meydanı'nın elden çıkarılmayarak meydan nuzhetgah ve kışla Şehir müzesi haline ifrağ olunmak ve bedel-i mukarreri defaten ya muksiten hazine-i maliyeye tesviye edilmek üzere Şehremanetince mübayaası tensib edildiğine dair İstanbul Vilayeti Meclis-i Umumisinden alınan mazbata leffen irsal kılınmakla dermeyan edilen esbab ve mülahazâta nazaran nezâret-i celilerince derc olunacak mutala'anın dahi serian ifa ve melfûfun iade buyurulması mütemennâdır ol bâbda.

EKA.25 BOA, İ.MMS 8/17, 5 Şubat 1328 [18 Şubat 1913]

Babıali
Meclis-i Mahsus
2823
Beyoğlu'nda Taksim Kışlası'nın karşısındaki Talimhane Meydanı ile Galata'da kain Bursa Hanı terhîn ve fenerler hâsılâtının hükümet-i seniyyeye aid mikdarı kısmen karşılık ittihaz olunmak üzere Belçika'da bulunan Bank Anarsuvaz'dan şerait-i mukarrere ile beş yüz bin liranın avans olarak ahzi için meclis-i bendeganemiz kararıyla bi'l-istîzân şayan buyurulan müsaade-i seniyye-i cenab-ı padişahi mucebince Maliye Nezareti'ne mezuniyet ita olunmuş ve mezkur bankanın vekilleri tarafından dünkü pazartesi günü nezaret-i müşarün-ileyhâya müraca‘atla bu babda icab eden mukavelenamenin tanzim ve te‘âtisi mukarrer bulunmuş olduğu halde bankanın vekilleri canibinden dün ve bugün bir güne müracaat vaki olmamasına nazaran bu babdaki tekliflerinden nukûl ettikleri anlaşılıp İstanbul'da müteşekkil Sanayi ve Ziraat ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniyesi tarafından ahîren Hazine'ye müracaatla sâlifü'l-arz Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı ve Bursa Hanı şirket-i mezbureye bir sene müddetle meşrutan ferağ edilmek şartıyla şirketce hükümet-i Osmaniye'ye beş yüz bin liranın bilâ-faiz şimdiden ita olunacağı ve şayed hükümet-i seniyye bir sene müddet zarfında ferağdan sarf-ı nazar eder ise sâlifü'z-zikr beş yüz bin lirayı yüzde on zammıyla tesviye ve tarih-i ifaya kadar beş yüz bin liranın yüzde altı hesabıyla faizini tediye etmesi lazım geleceği ifade olunduğu ve mezkur kışla ve Talimhane'nin evvelce bir şirkete üç yüz bin liraya furuhtu tasavvur edilmiş ve bu ise Meclis-i Mebusanca karîn-i kabul olmadığı takdirde ferağın feshiyle Kışla ve Talimhane ve hanın istirdâdı temin edilmiş olacağı Maliye nazır beyefendi tarafından beyan kılınmış ve masârıf-ı harbiye ve ihtiyâcât-ı âcile-i sairenin tesviyesi için şu aralık paraya eşedd ihtiyac olup muamele-i maruza şimdiki halde nev‘amâ terhînden ibaret ve merhunâtın hakk-ı istirdâdı mahfuz bulunmasına ve şerâit-i saire dahi şayan-ı kabul görülmesine binaen bu babda tanzim ve nazır-ı müşarun-ileyh tarafından tevdî‘ edilen mukavelenâmenin imza ve teâtisi ile beş yüz bin liranın şirket-i mezkureden ahzi zımnında Maliye Nezareti'ne mezuniyet itâsı tezekkür ve mukavelename ve harita kaleme alınan irade-i seniyye layihasıyla ma‘an arz ve takdim olunmuş olmakla kâtıbe-i ahvalde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emr efendimindir.
fî 5 Şubat sene 1328

EKA.26 BOA, İ.MMS 1332.Ra/19, 23 Kanunısani 1319 [5 Şubat 1914]

Maliye Nezareti
Emlak-i Emiriyye Müdüriyeti
İkinci Kalemi
Aded
5920 umumî
76 hususî
Hulâsa: Taksim'deki kışla ile Talimhane Meydanı hakkında
Huzûr-ı samî-i Sadaret-penahilerine
Maruz-ı çaker-i kemineleridir ki
Taksim'de kain Kışla ile Talimhane Meydanı'nın Ticaret ve Sanayi ve Ziraat Şirket-i Milliye-i Osmaniyesi'ne meşrutan ferağını mutazammın olan 7 Şubat sene [1]328 tarihli mukavelenameye müzeyyel madde-i munzammada "Hükümet-i seniyye Taksim arsalarıyla Galata'daki hanı yahut yalnız Taksim arsalarını istirdâd etmek istemeyip de katiyyen şirkete terk eylediği takdirde sermayesi sekiz yüz bin liradan ziyade olmamak üzere teşekkül edecek emlak şirketi hisselerinden yüz bin liralık mikdar-ı itibarını aynı bedel ile almak hakkını haiz olup bu hakkını istimal eylediği takdirde tarih-i mukavelenameden itibaren bir senenin hitamından evvel şirkete ihbar-ı keyfiyet edecek ve bedeli olan yüz bin lirayı defaten ve nakden tediye edecekdir" diye muharrer ve bir seneden ibaret olan müddet-i hiyar hitam bulmak üzere olup Hazine-i celilenin mezkur kışla ve meydanı istirdâd için haiz olduğu hakk-ı hıyarı istimal etmek istemeyeceği melhuz bulunmuş olduğundan hakk-ı hıyardan sarf-ı nazarla şirkete katiyyen terk olunduğu takdirde madde-i mezkûreye tevfikan salifül-bahs yüz bin liranın tesviyesiyle teşekkül edecek emlak şirketine iştiraki menfaat-i hazine nokta-i nazarından muvafık ve münasib görülmektedir. Vakıa yüz bin liranın şu günlerde tedarik ve itası müte‘assir ise de şirket-i mezkure nezdinde hükümet-i seniyyenin her türlü taahhüdâtını teminen yüz elli bin liralık kadar yüz de altı faizli tahvilatı mevcud olup bunun yerine mezkur arsadan alınacak hisse tahvilâtı yatırılmak üzere mezkur yüzde altı faizli tahvilatın furuhtuyla yüz bin liranın elde edilmesi mümkün bulunduğundan nezd-i sâmî-i fehîmânelerinde dahi tensib buyurulduğu takdirde müddet-i muayyenenin hitamından evvel şirket-i mebhusaya ihbâr-ı keyfiyet edilmek üzere icab-ı halin bir an evvel taraf-ı çakiraneme emr ve tebliğ buyurulması babında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.
fî 23 Kanunisani sene 1319.
Maliye Nazırı

EKA.27 BOA, İ.MMS 1332.Ra/24, 7 Şubat 1329 [20 Şubat 1914]

Bir tarafdan 5 Şubat 1329 tarihiyle şeref sunuh buyurulan irade-i seniyye-i hazret-i padişahi ahkam-ı münifince hükümet-i Osmaniye nam ve hesabına hareket eden maliye nazırı Rıfat Beyefendi hazretleri ve diğer tarafdan İstanbul'dan sanayi ve ziraat ve ticaret şirket-i milliye-i Osmaniyesi ve heyet-i maliyesi nam ve hesabına hareket eden şirket-i mezkure meclis-i idare azasından Mösyö Piyar ve Mösyö Salim beyninde ber-vech-i âtî akd-i mukavele edilmiştir.
Şöyle ki:
Birinci madde
Hükümet-i Osmaniye'nin taht-ı tasarrufunda olup Beyoğlu'nda Taksim mahallesinde Taksim Talimhane Meydanı namıyla tanılan mahall ile karşısındaki kışlayı ve Galata'da kain malumü'l-hudud Bursa Hanı ile müştemil olduğu bilcümle dükkan ve saireyi hükümet-i müşârun-ileyha sanayi ve ziraat ve ticaret şirket-i milliye-i Osmaniyesine ferağ ettiğini ve şirket-i mezkure dahi teferruğ eylemiş olduğunu beyan eder.
İkinci madde
Ferağ olunan mezkur talimgah ve kışla arsalarının sathı hükümetçe tanzim ve işbu mukavelenameye rabt olunan harita mucebince yüz elli yedi bin metre murabbaından ibarettir. Teferruğ ettiği mezkur arsaların suret-i taksimini müşir şirket tarafından bir harita tanzim ve husule gelecek mahallenin tezyinatı için şirketin münasib ve nafi göreceği suretde arsa-i mezkure üzerinde sokaklar ve küçük bahçeler için terk ve tahsisi olunacak mahallerin sathı kırk binden nihayet elli iki bin metre olacak ve binâenaleyh üzerine mebânî inşasına mahsus ve şirket-i milliyeye ait bir kısmı yüz beş bin metre murabbaından noksan olmayacaktır.
Üçüncü madde
Madde-i sabıkada muharrer arazi haritası Şehremaneti'nin nazar-ı tasvibine arz edilecek ve Şehremaneti'ne berâ-yı tevdi işbu mukavelename tarihinden itibaren bir sene zarfında şirket-i milliye-i Osmaniye tarafından Maliye Nezaretine takdim olunacakdır.
Mezkur harita berâ-yı tasdik tarih-i tevdiinden itibaren nihayet bir ay zarfında bade't-tetkik tasdik edilecek ve bu müddet zarfıda tasdik muamelesinin adem-i ifası halinde harita-i mezkure haliyle kabul edilmiş addedilecekdir.
Dördüncü madde
Ferağ olunan arsa üzerine gerek teşekkül edecek emlak şirketi ve gerek sair müşteriler tarafından yapılacak mebânî kavaid-i fenniye ve ebniye kanununa tevfikan inşa olunacakdır. Şu kadar ki şirket lüzum gördüğü irtifa‘da bina inşa edebilecekdir.
Beşinci madde
Ferağ olunan arsaları ve han ve müştemilâtını keyfe mâ-yeşâ tasarruf ve arsaların üzerlerine bina inşa ve icar ve ferağ etmek salahiyetlerini haiz olmak üzere bir Osmanlı Anonim Emlak Şirketi teşkiline mezkur şirkete şimdiden mezuniyet verilmişdir.

Şirket-i milliye marru'z-zikr Emlak Şirket-i Osmaniyesinin nizamnamesini işbu mukavelename tarihinden itibaren bir sene zarfında Ticaret Nezareti'nin nazar-ı tasavvuruna arz edecekdir.
Mezkur Emlak Şirketi hisse senedâtıyla tedarik edeceği sermaye mikdarının tayininde muhtar olacak ve lüzum görülecek mebaliğ-i sairenin tedariki için tahvilat ihracına mezun bulunacakdır.
Şirket-i Milliye mefrûğ bihi mezkur Emlak Şirketi namına bila-masraf devr ve ferağa salahiyetdar olup ancak işbu devr muamelesi dokuzuncu maddede muharrer bir sene müddetin hitamından yani hükümetin hakk-ı feshi sakıt olmazdan evvel icra olunmayacakdır.
Altıncı madde
Bursa Hanı ile ferağ olunan arsalar bi't-tahdid her nev müdahalat ve mevani‘den ârî olarak şirket-i milliyeye teslim olunacakdır. Ferağ olunan arsalar üzerinde mevcut kışla ve sair mebani dahi ferağında dali olup arsalar ile beraber şirkete teslim olunacak ve şirket-i mezkure keyfe ma yeşa tasarruf edilebilecekdir. Ancak şirket-i mezkur kışlasının teslimi için hükümet-i seniyyeye tarih-i mukavelenameden itibaren iki sene müddet ita eder.
Hükümet-i Osmaniye işbu müddet için bi güna bedel-i icar vermeğe mükellef olmayıp fakat müddet-i mezkurenin hitamında işbu kışlanın şirkete teslimini katiyen taahhüd eder.
Şayet teehhürat vuku bulursa şirket-i mezkur kışlanın tahliyesi tesliminde teehhürat vuku bulursa şirket-i mezkur kışlanın tahliyesi ile teslimini taleb etmek hakkındaki hukukuna asla halel gelmemek şartıyla müddet-i mezkure inkizasından itibaren hin-i tahliyesine değen murur edecek eyyam için senevi otuz bin lira üzerinden bir bedel-i icar talebine hakkı olacak ve Maliye Nezareti mezkur bedel-i icarı tesviyeye mecbur olacakdır.
Yedinci madde
Hükümet-i Osmaniye şirket-i milliye ile anın makamına kaim olacak emlak şirketinin ferağ olunan han ile talimgah ve kışla ve arsalarına keyfe ma yeşa ve bila-mani tasarrufunu temin eder ve mezkur han ve arsalar hakkında eşhas-ı salise tarafından vukua gelecek mutalebatı, iddia-yı istihkakdan mütevellid her nev masarıf ve zarar ve ziyanın tazmini için mezkur şirketler ile müşterilerine karşı hükümet-i seniyye müteahhiddir.
Sekizinci madde
Bedel-i ferağ beş yüz bin liradan ibaret olup nakden ve ber-vech-i peşin tesviye edilecekdir. Mezkur beş yüz bin lira talimgah arsasıyla hanın şirkete teslimi ve şirket namına Defter-i Hakani memuru huzurunda ferağ muamelesinin icrası ve usulü dairesinde tasarruf senedatının şirket namına itası anında tesviye edilecekdir.
Dokuzuncu madde
Hükümet-i seniyye işbu mukavelenamenin tarihinden itibaren bir sene zarfında verildiği anda şirkete bedel-i ferağı yani beş yüz bin lirayı ve bedel-i ferağ üzerinden yüzde on tazminat yani elli bin lira ki ceman beş yüz elli bin lira ile mezkur tarihden itibaren murur edecek eyyam için beş yüz bin liranın yüzde altı hesabıyla güzeştesini ve on ikinci madde mucebince harc-ı ferağ olarak tesviye olunacak yedi bin beş yüz lirayı şirket-i milliyeye tesviye ederek işbu ferağı feshe ve mefruğu istirdada salahiyeti olacak ve bundan dolayı şirketin tazminat-ı mezkureden maada bir güne zarar ve ziyan talebine hakkı olamayacakdır.
Şayed hükümet-i seniyye yalnız Bursa Hanı hakkındaki ferağı fesh etmek arzusunda ise bunun bedeline mukabil yüz bin ve tazminat olarak on bin ki ceman yüz on bin lira ile yüz bin liraya ait güzeşte ve harc-ı ferağın zammını tediye ederek han-ı

hakkındaki ferağı fesh edebilecekdir. Fakat Talimgah ve Kışla arsaları hakkındaki ferağı fesh ile yalnız hanı şirket uhdesinde ibka etmeğe salahiyeti olamayacağı gibi Talimgah ile Kışla'dan yalnız biri hakkında da işbu fesh-i salahiyetzini hiçbir sebeb ile istimal edemeyecektir.
Hükümet-i seniyye bâlâda muharrer salahiyeti istimal etmek istedikde mezkur ber sene müddetin inkızâsından evvel şirket-i milliyeye ihbar-ı keyfiyet ile ber-vech-i muharrer tesviyesi icab eden mebaliği tamamen şirkete tesviye edilmek üzere müddet-i mezkurenin inkızasındtan evvel Bank-ı Osmani'ye tevdi edecekdir.
Mezkur senenin inkızasına kadar işbu salahiyet şerait-i mezkure dairesinde istimal edilmeyecek olursa bir güna ihtara hacet olmaksızın hükümet-i seniyyenin işbu salahiyeti katiyen sakıt olacakdır.
Onuncu madde
Hükümet-i seniyye hanın icar kontratlarını şirket-i milliye şimdiden devr edecek ve madde-i sabıka mucebince hakk-ı feshini istimale ve mebalığ-ı lazimeyi şirkete tesviye ettikde şirket dahi fesh tarihine kadar handan istifa edeceği bedel-i icarı bittab hükümet-i seniyyeye iade edecekdir.
On birinci madde
Gerek şirket-i milliye ve gerek anın makamına kaim olacak Emlak-i şirketi ve anlarla bu hususda iştirak edecek şirketler mezkur arsalarla üzerine inşa olunacak ebniye ve handan dolayı yalnız vergi ve rusum-ı belediyeyi tesviye edecek ve uhdelerinde bulundukça vakfa ait mukataa ve icare-i müeccele hükümet-i seniyyece istifa edilecek vergiden doğrudan doğruya vakfına tesviye edilecekdir.
On ikinci madde
Ferağ muamelesinin gerek şirket-i milliye namına ve gerek şirket-i mezkure tarafından anın makamına kaim olacak emlak şirketine vuku bulacak ferağ harcına mukabil şirket-i milliye yalnız yedi bin beş yüz lira tesviye edecek ve anan maada gerek harc-ı ferağ ve gerek işbu mukavelename ile ferağ muamelesi için damga resmi hükümet-i seniyyeye ait olacakdır.
Hükümet-i seniyye dokuzuncu madde mucebince hakk-ı feshini istimal eylediği halde iade-i ferağ için icab eden bilcümle harc ve damga rusumu dahi hükümet-i seniyyeye ait olacakdır.
On üçüncü madde
Hükümet-i seniyyeye dokuzuncu madde mucebince verilen hakk-ı feshin cari olduğu bir sene müddet zarfında şirket-i milliye bir güna vergi ve tekalif belediye itaya mecbur olmadığı gibi bir sene müddetden sonra kışlaya ait vergi altıncı madde mucebince bila-bedel işgal olunacak müddetin hitamına kadar hükümet-i seniyyeye ait olacakdır.
On dördüncü madde
Masarıfı kendisine ait olmak üzere arazi üzerine ihdas edilecek yolların kaldırımları ve yaya kaldırımları ve dükkan yerleri Emlak şirketi tarafından inşa edilecekdir. Fakat bu inşaat ikmal edildikden sonra bunların hüsn halde muhafazası belediyeye ait olacakdır.
On beşinci madde
İşbu mukavelenamenin icra veyahut tefsir-i ahkamından dolayı hükümet-i seniyye-i Osmaniye ile şirket-i milliye veya makamına kaim olacak emlak şirketi beyninde tevellüd edecek bilumum ihtilafat biri canib-i hükümet-i seniyyeden ve diğeri şirket tarafından tayin edilecek iki hakem vasıtasıyla hall edilecekdir ve bunların uyuşamadıkları halde reylerden birini tercih suretiyle işe netice verilmek üzere mezkur hakemler bir hakem-i salis tayin edecekler ve bu hakem-i salisin kararı tarafeyn hakkında katilhüküm ve lazimü'l-icra olacakdır.

On altıncı madde
İşbu mukavelename hilafına ikame edilecek deavinin istimaından hukkam memnun olacaklardır.
Madde-i munzama
Hükümet-i seniyye Taksim arsalarıyla Galata'daki hanı veyahut yalnız Taksim arsalarını istirdad etmek istemeyip de katiyen şirkete terk eylediği takdirde sermayesi sekiz yüz bin liradan ziyade olmamak üzere teşekkül edecek emlak şirketi hisselerinen yüz bin liralık mikdar-ı itibarisini aynı bedel ile almak hakkını haiz olup bu hakkını istimal eylediği takdirde tarih-i mukavelenameden itibaren bir senenin hitamından evvel şirkete ihbar-ı keyfiyet edecek ve bedeli olan yüz bin lirayı defaten ve nakden tediye edecekdir.
Emlak Şirketi nizamname-i dahilisine tevfikan ihtiyat akçesi ve hisse senedatına verilecek yüzde altı faizin ve meclis-i idareye verilmesi mutad olan hissenin ifrazındtan sonra baki kalacak temettuden yüzde kırkı mikdarı verile bilmek üzere müessis hisse senedatı ihracına mezundur.
Hükümetin şirketden alacağı hisse senedatı nisbetinde mezkur müessis hisse senedatına dahi iştiraki olacakdır. Yani faraza emlak şirketinin sermayesi altı yüz bin lira olduğu halde hükümetin alacağı hisse senedatı yüz bin liradan ibaret bulunduğundan çıkarılacak müessis senedatının bir südüsü hükümete ait olacakdır.
Hükümetin yüz bin liralık hisse senedatı keyfeyite kendisine şirketin umur-ı idaresine müdahaleye hak ve salahiyet bahşedemeyip yalnız hükümet-i seniyye şirket nizamnamesi mucebince hisse ve müessis senedatı sahiblerinin haiz oldukları bilcümle hukuk ve menafiden müstefed olacakdır.
İşbu mukavelename nüshateyn olarak Dersaadet'de 7 Şubat 1329 tarihiyle tanzim ve teati kılınmışdır.
7 Şubat 1329
Sanayi ve Ziraat ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniyesi meclis-i idare azasından
Maliye Nazırı

EKA.28 BOA, DH.UMVM 100/43/1, 5 Teşrin-i evvel 1331 [18 Ekim 1915]

Babıali
Daire-i Sadaret
Umur-ı İdariye Kalemi
Numara
Umumi: 328455
Hususi: 706
Hulasa: Taksim Kışlası ve arsası hakkındaki haritaya dair.
Dahiliye Nezaret-i celilesine
Devletli efendim hazretleri
Taksim'de kain olup İstanbul Emlak Şirket-i Osmaniyesi namına ferağ edilmiş olan Kışla ve Talimhane arsası hakkındaki mukavelenâme ebniye kanunu ahkamıyla kâbil-i telif bulunmadığı beyanıyla mezkur mukavelename dairesinde şirketçe tanzim edilmiş olan haritanın tadiline emanetçe lüzum gösterilmekde ve tadilat yapılmadıkça haritanın adem-i tasdîkinde ısrar edilmekde ise de sâlifü'z-zikr mukavelename hazine-i celilece yalnız ebniye kanunu değil kavanin-i meriye-i mevcudenin tanzim-i mukavelatda vâcibü'r-riaye olmak üzere irae ettiği bilcümle ahkam nazar ve dikkate alınmak şartıyla icab-ı hal ve maslahata göre tanzim ve teati edilmiş olup hükümet-i seniyyenin icrasını taahhüd ettiği bir mukavelenâmenin ahkamı hilafında şimdi muamele ifası şan-ı hükümetle kabil-i telif olmamakla beraber şirket-i mezkure ile ihtilafı ve binnetice infisah-ı mukavele ile ita-yı tazminatı müstelzim olabileceğinden bahisle bu babda ısrar edilmemesinin emanet-i müşarün-ileyhaya tebliği lüzumu Maliye Nezareti Vekaleti celilesinden bâ-tezkire izbar kılınmakla icabının icra ve inbası siyakında tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.
5 Teşrin-i evvel 1331
Sadrazam namıma Müsteşar

EKA.29 BOA, DH.UMVM 100/43/2, 22 Eylül 1335 [22 Eylül 1919]

Polis Müdüriyet-i Umumiyesi
3/47205
Dahiliye Nezaret-i celilesine
Devletli efendim hazretleri
Şehremaneti'nden mürsel ve nezaret-i celilelerinden şeref muhavvel 14 Eylül 1335 tarih ve 234 numaralı tezkire-i ariziye cevabiyesidir.
Maliye Nezaret-i celilesince vaktiyle bir şirkete furuht olunup şirket-i mezkur tarafından bu kere ifrazına teşebbüs edilmiş olan Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı arazisinden ber-mûceb-i kanun Taksim Polis merkezi için münasib ve büyükçe bir mülk tefrîki ehemm ve elzem bulunmuş olmakla keyfiyetin emânet-i müşarun-ileyhaya cevaben emr ve işarına müsaade-i celile-i nezaret-penahileri sezavar buyurulması maruzdur. Ol bâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.
Polis Müdir-i Umumisi nâmına Mustafa.
İdare-i mahalliye müdüriyetine 22 Eylül 1335.

EKA.30 BOA, MV. 223/231, 28 Haziran 1338 [28 Haziran 1922]

Amedî-i Divan-ı hümayun kalemi
28 Haziran 1338
Zabtname
Görülmüşdür
5 Şubat sene 1328 tarihli irade-i seniyye mucebince mukavelename hazine-i maliyece Sanayi ve Ziraat ve Ticaret Şirket-i Osmâniyesi'ne ferağ edilen Taksim Talimhane Meydanı'yla Taksim Kışlası'ndan Talimhane meydanındaki su hazinesiyle kışla derûnundaki cami-i şerif hakkında muhdes ihtilafın suret-i muslihânede tesviyesi zımnında hazine-i hukuk müşavirleriyle şirket-i mezkurenin vekili Mister Salim beyninde kararlaştırılan mevadd-ı ihtilâfiyenin tasdiki için evvel emirde evkafa ait su hazinesinin şirkete satılan arsalar yanına çıkarılması esasına müstenid bir suret-i halle rabt olunması lüzumuna dari meclis kararıyla sebk eden işara cevaben mezkur hazinenin işgal eylediği mahall ile etrafının bazı şeraitle Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne terki hususuna ve bedel-i icar kışla derunundaki cami-i şerifin mahalli âhara nakline ve saireye dair yeniden tanzim olunan mukavelename müsveddesi ile haritanın gönderildiğini mutazammın Maliye Nezareti makamının 28 Mars sene 1338 tarihli ve 210/4 numaralı tezkiresi melfuflarıyla beraber okundu.
Salifülbahs mukavelenamede, su hazinesinin etrafındaki dekakin ile su yolcu odalarını muhtevi avlunun Evkaf Nezareti'ne terk olunacak mahaller miyanında bulunduğu tasrih ve bunların mikdar-ı misahası tashih ve diğer icab eden mevâddında tadilat-ı lazime icrâsı suretiyle kabul edilmiş olduğundan nüsha-i mübeyyize ve musaddakasının leffiyle muamele-i mukteziyenin ifası hususunda nezaret-i müşarun-ileyhâ vekâletine malumat itası tebliği ve Evkaf Nezareti Vekaleti'ne tezekkür kılındı.

EKA.31 BOA, MV. 229/91, 28 Haziran 1338 [28 Haziran 1922]

Amedî-i Divan-ı hümayun kalemi
28 Haziran 1338
Mazbata
Beyoğlu'nda Taksim Kışlası'nın karşısındaki Talimhane Meydanı ile Galata'da kain Bursa Hanı terhin ve fenerler tahsilatının hükümet-i seniyyeye aid mikdarı kısmen karşılık ittihaz olunmak üzere Belçika'da bulunan Banque Indo-Suez' dan şerâit-i mukarrere ile beş yüz bin liranın avans olarak ahzi için meclis-i bendeganemiz kararıyla bilistizân şayan buyurulan müsaade-i seniyye-i cenab-ı padişahî mucebince Maliye Nezareti'ne mezuniyet ita olunmuş ve mezkur bankanın vekilleri tarafından dünkü Pazartesi günü nezaret-i müşârün-ileyhâya müracaatla bu bâbda icab eden mukavelenamenin tanzim ve te‘âsî mukarrer bulunmuş olduğu halde bankanın vekilleri canibinden dün ve bugün bir güne müracaat vaki olmamasına nazaran bu bâbdaki tekliflerinden nukûl ettikleri anlaşılıp İstanbul'da müteşekkil Sanayi ve Ziraat ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Umumiyesi tarafından ahîren hazineye müracaatla sâlifü'l-arz Taksim Kışlası ve Talimhane Meydanı ve Bursa Hanı şirket-i mezbureye bir sene müddetle meşruten ferağ edilmek şartıyla şirketce hükümet-i Osmaniye'ye beş yüz bin liranın bilâ-faiz şimdiden ita olunacağı ve şayet hükümet-i seniyye bir sene müddet zarfında ferağdan sarf-ı nazar eder ise sâlifü'z-zikr beş yüz bin lirayı yüzde on zammıyla tesviye ve tarih-i ifaya kadar beş yüz bin liranın yüzde altı hesabıyla faizini tediye etmesi lazım geleceği ifade olunduğu ve mezkur kışla ve Talimhane'nin evvelce bir şirkete üç yüz bin liraya furuhtu tasavvur edilmiş ve bu ise Meclis-i Mebusanca bazı itirâzâtı mucib olmuş olup halbuki suret-i maruza vech ile meşrutan ferağ vuku bulduğu halde hem evvelce teklif olunan mikdardan fazla para alınmış hem de bu muamele meclis-i mebusanca karin-i kabul olmadığı takdirde ferağın feshiyle kışla ve Talimhane ve hanın istirdâdı temin edilmiş olacağı Maliye nazırı beyefendi tarafından beyan kılınmış ve masarıf-ı harbiye ve ihtiyâcât-ı âcile-i sairenin tesviyesi için şu aralık paraya eşedd ihtiyac olup muamele-i maruza şimdiki halde nevamâ terhinden ibaret ve merhunatın hakk-ı istirdâdı hakkı mahfuz bulunmasına ve şerait-i saire dahi şayan-ı kabul görülmesine binaen bu bâbda tanzim ve nâzır-ı müşârün-ileyh tarafından tevdi edilen mukavelenamenin imza ve te‘âtîsi ile beş yüz bin liranın şirket-i mezkureden ahzi zımnında Maliye Nezareti'ne mezuniyet itası tezekkür ve mukavelename ve harita kaleme alınan irâde-i seniyye lâyıhasıyla ma‘an arz ve takdim olunmuş olmakla kâtıbe-i ahvalde.
İrade-i Seniyye Lâyihası
İstanbul'da müteşekkil Sanayi ve Ziraat ve Ticaret Şirket-i Milliye-i Osmaniyesiyle imza ve teati edilmek üzere Maliye Nezareti'nce tanzim olunan mukavelenâme mucebince Taksim Kışlasıyla karşısındaki Talimhane Meydanı ve Bursa Hanı şirket-i mezkureye bir sene müddetle meşrûten ferağ olunmak üzere şirket-i mezbureden beş yüz bin liranın ahzi için Maliye Nezareti'ne mezuniyet itası Meclis-i Vükela kararıyla tensib edilmişdir.
İşbu irâde-i seniyyenin icrasına maliye nazırı memurdur.

EKA.32 BOA, DH.UMVM 100/43/1, 28 Ağustos 1338 [28 Ağustos 1922]

Şehremaneti
Heyet-i Tahririye Müdüriyeti
Tahrir Şubesi
Aded: 235
Dahiliye Nezaret-i celilesi canib-i samisine
Maruz-ı çakerleridir
Taksim Kışlasıyla Meydanını hazine-i maliyeden bi't-teferruğ taht-ı tasarrufuna almış olan İstanbul Emlak Şirket-i Osmaniyesi oraların suret-i ifrazını tayin ile haritasını ale'l-usul emanete tasdik ettirmemişse de bu haritanın tatbikine ve oralarda esaslı mebânî ihdâsına başlayamayıp halen câ-becâ muvakkat barakalar vücuda getirmek suretiyle intifaa çalışmaktadır. Bu barakalardan haritadaki sokak istikametlerine müsadif bulunanlar hakkında yapılacak muamele hususunda Beyoğlu Belediye dairesiyle şirket arasında ihtilaf hâdis olup, daire-i mezbure musaddak haritada muaayyen olan istikamet aynı tarik mahiyetinde olmakla haritanın tasdikini müteakib oralarda belediyenin hakkı taalluk ve binâen aleyh âhar tarafından vukua getirilecek işgallere mukabil bir ücret istifası salahiyeti tahukkuk etmiş olduğu iddiasıyla bu ücreti ifa etmedikçe inşaata ruhsat vermeyeceğini beyan eylediği halde şirket ifraz haritasının henüz tatbikatına girişilmemiş ve binâberin yollar maddeten taayyün etmemiş olduğunu ileri sürerek belediyece iddia edilen hakkı teslim ve kabulden imtina etmektedir. Bir zamandır devam etmekde olan şu ihtilaf ve niza ahîren encümen-i emanetçe tetkik olunup ittihaz edilen 21 Ağustos 1338 tarihli kararda "İfrazı taleb edilen herhangi bir arazi dahilinde küşadı tensib ve istikâmetleri tasdik edilen yeni yollar ale'l-usul Defter-i Hakana Emaneti'ne bi'l-işar oraca müfrez parçalar üzerine sahibine veya mefrûğün lehine, ayrı ayrı verilecek senedat-ı hakaniyede hudud olarak gösterilmedikçe tekemmül veya bilfiil taayyün edemeyeceğinden ve ebniye kanununun madde-i mahsusasına tevfikan şirketçe hududu nihayetine kadar lağım inşaatı yapılmaması hasebiyle henüz harita-i musaddakası Defter-i Hakani Emaneti'ne gönderilemediği bu defa bi't-tahkik anlaşılan mebhûs-ı anh arazideki yeni yollar kayd-ı hakânîye geçmemiş ve binâ'en aleyh muamelesi tekemmül etmemiş bulunduğundan emânetin bunlar üzerine hakkı taalluk eylememiş olduğu ve şu hale nazaran yollar kesb-i katiyet edinceye kadar şirket taht-ı tasarrufunda olan işbu araziyi dilediği gibi isti'mâlde serbest olup yalnız vücuda getirilecek inşaat ve tamirat ve tadilat için ebniye kanunu mûcebince istihsal-i ruhsata mecbur bulunduğu ve bu tesisatın harita-i musaddakası ber-vech-i muharrer tarik olarak irâe edilen mahallere musadif aksamı için ayrıca işgal ruhsatiyesi mutalebesinin caiz bulunmadığı" taht-ı karara alınmış ve çakerlerince de şu suret nazar ve karar musîb görülmekde bulunmuş ise de ebniye kanununun mevadd-ı mahsusası dairesinde ashâbına ifrâzı istenilen ham arazide, ifraz haritasının tasdikiyle tatbik arasında geçen müddet zarfında sahib-i arzın hakk-ı tasarrufunun ne yolda ve ne dereceye kadar takayyüd edeceği suretinde tezâhür eden meselenin ehemmiyet ve umumiyeti hasebiyle kanun-ı mezkure ve ahkam-ı umumiyeye nazaran keyfiyetin bir kere de Şura-yı Devletçe bi't-tetkik esas ve husûsî madde

itibariyle bir karara rabtı münasib mülahaza bulunduğundan icrası icabına müsaade-i aliyye-i nezaret-penahileri şayan buyurulmak babında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.
28 Ağustos 1338
Şehremini

EKA.33 BOA, DH.UMVM 100/43/2, 3 Eylül 1338 [3 Eylül 1922]

Makam-ı sâmî-i Sadaret-penahiye
Taksim Kışlası ile Meydanını hazine-i maliyeden bi't-teferruğ taht-ı tasarrufuna aldıkdan sonra arazî-i mezkûrenin suret-i ifrazını tayin ile haritasını ale'l-usul Şehremaneti'ne tasdik ettirmiş olan İstanbul Emlak Şirket-i Osmaniyesi bu haritanın tatbikiyle esaslı mebânî inşasına başlamayarak oralarda muvakkat barakalar vücuda getirmek suretiyle intifâ'a çalışmakda olup bu barakalardan bir kısmının haritadaki sokak istikametlerine müsadif bulunduğu görülmesi üzerine haritada tayin olan istikametlerin aynı tarik mahiyetinde olduğu kanaati ile Beyoğlu daire-i belediyesince bu gibi barakaların işgal ettiği mahallere belediyenin hukuku müteallik ve binâ'enaleyh âhar tarafdan buralarda vukua getirilecek işgallere mukabil belediyece bir ücret istîfası lâbüdd olduğundan bu ücret ifa olunmadıkça inşaata ruhsat verilemeyeceği şirket-i mezkureye bildirilidiği halde şirketçe ifraz haritasının henüz tatbikâtına girişilmemiş ve binaberin yolların maddeten ta'ayyün etmemiş olduğu ileri sürülerek dâire-i belediyenin nokta-i nazarı kabul olunmaması hasebiyle şirketle daire-i belediye arasında tahassul eden işbu ihtilaf ancak emanetçe lede't-tetkik ifrazı taleb edilen her hangi arazi dahilinde küşâdı tensib ve istikâmetleri tasdik edilen yeni yollar, ale'l-usul Defter-i Hakani Emaneti'ne bi'l-işar oraca müfrez parçalar üzerine sahibine veyahut mefrûğun lehine ayrı ayrı verilecek senedat-ı hakaniyede hudud olarak gösterilmedikçe tekemmül ve bi'li-fiil tayin edemeyeceğinden ve ebniye kanununun madde-i mahsusasına tevfikan şirketçe hududu nihayetine kadar lağım inşaatı yapılmaması hasebiyle henüz harita-i musaddakası Defter-i Hakani Emaneti'ne gönderilemediği bu defa bi't-tahkik anlaşılan mebhusun anh araziye yeni yollar kayd-ı Hakaniye geçmemiş ve binâ'en aleyh muamelesi tekemmül etmemiş bulunduğundan emanetin bunlar üzerine hakkı taalluk eylememiş olduğu ve şu hale nazaran bunlar kesb-i katiyet edinceye kadar şirket taht-ı tasarrufunda olan araziyi dilediği istimalde serbest olup yalnız vücuda getirilecek inşaat ve tamirat ve tadilat için yine kanunu mucebince istihsal-i ruhsata mecbur bulunduğu ve ancak bu tesisat ve inşaatın harita-i musaddakada tarik olarak irae edilen mahalde müsadif aksamı için ayrıca işgal ruhsatiyesi mutâlebesinin câiz bulunmadığı taht-ı karara alınmış gerçi karar-ı vaki emanetçe de görülmüş ise de ebniye kanununun mevadd-ı mahsusası dairesinde ashabınca ifrazı istenilen ham araziden ifraz haritasının tasdikiyle tatbiki arasında geçen müddet zarfında sahib-i arzın hakk-ı tasarrufunun ne yolda ve ne dereceye kadar takayyüd edilebileceği neticesine peyveste olan şu meselenin ehemmiyet ve umumiyeti keyfiyetin kanun-ı mezkurda ve ahkam-ı umumiyeye nazaran bir kere de Şura-yı Devletçe bi't-tetkik esas ve hususî madde muktezasının müsaade-i samiye-i fehimanelerinde şayan buyurulmak babında.

EK B: FOTOĞRAFLAR

Şekil B.1: Taksim Kışlası ana giriş kapısının önünde topçu askerleri ve subayları (İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Fotoğraf Arşivi)

Şekil B.2: Taksim Kışlası ana giriş kapısının önünde askerler (İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Fotoğraf Arşivi)

Şekil B.3: 31 Mart Vak'ası olaylarında Taksim Kışlası'nın köşe kulesinde meydana gelen hasar (Gülersoy, 1986, 59)

Şekil B.4: Taksim Stadyumu'nun giriş kapısı (Giz, 1997, 58)

Şekil B.5: Taksim Cumhuriyet Anıtı ve çevresinin düzenlenmesi sonucunda Topçu Kışlası ve ahırları (İstanbul II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Fotoğraf Arşivi)

Şekil B.6: Kışlanın ahır kısımları Cumhuriyet Anıtı için yer açıldıktan sonraki haliyle (Anonim, 1943)

Şekil B.7: Kışlanın ahırlarında gece yıkımı (Anonim, 1949)

Şekil B.8: Kışlanın ahırlarının molozları (Anonim, 1949)

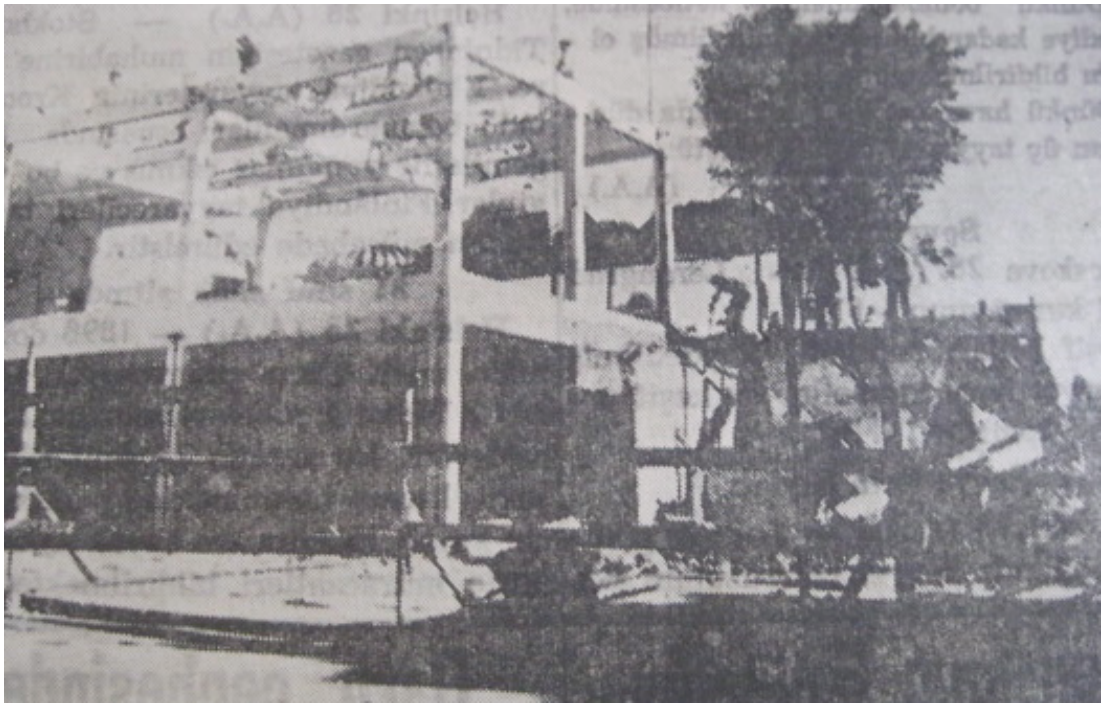
Şekil B.9: Kışlanın yıkımı a (Anonim, 1943)

Şekil B.10: Kışlanın yıkımı b (Anonim, 1943)

Şekil B.11: Kışlanın yıkımı c (Bilsel ve Pinon, 2010, 357)

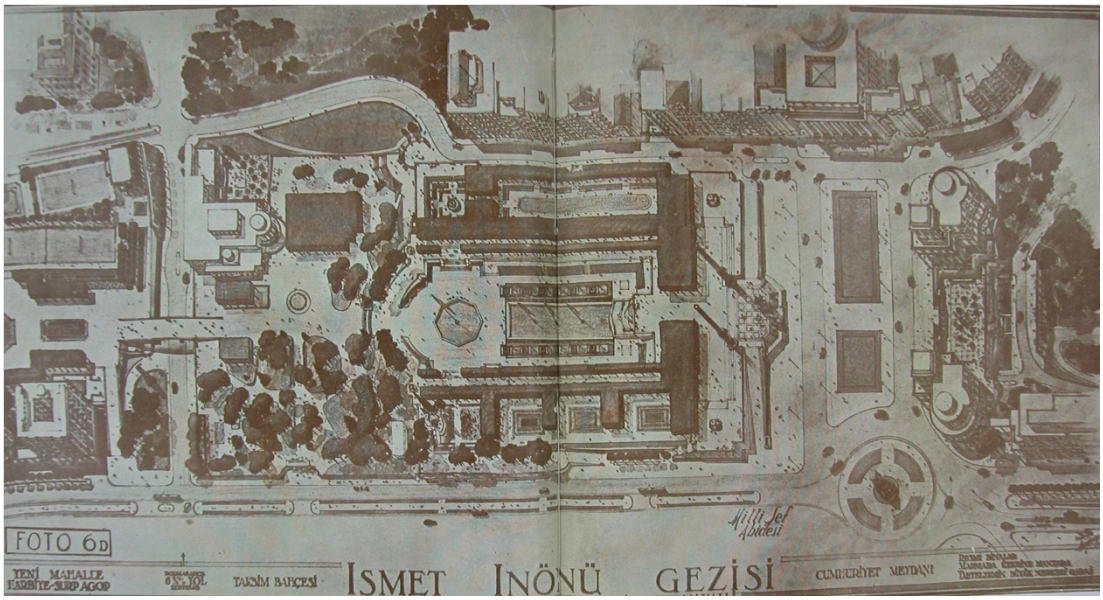
Şekil B.12: Kışlanın kulelerinden birinin yıkımı (Akşam Gazetesi, 8.07.1940).

Şekil B.13: Kışlanın yıkımı ve Taksim Meydanı'nın düzenlenmesi (Anonim, 1949)

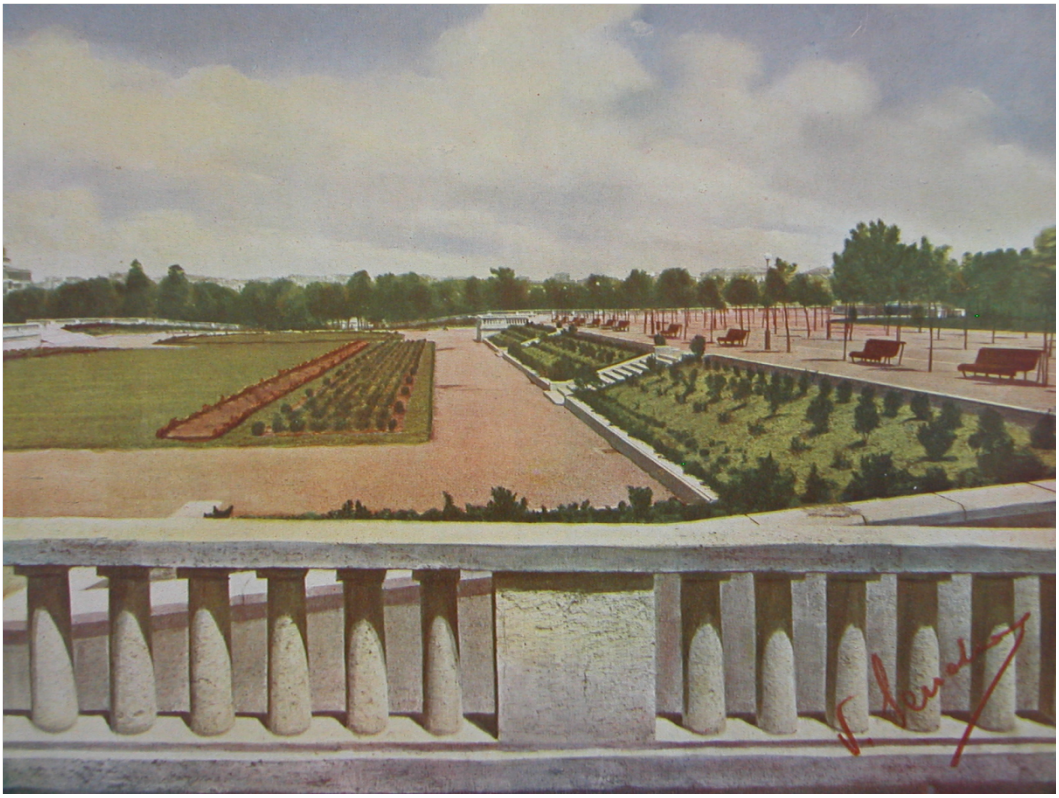
Şekil B.14: Kışlanın Taksim Meydanı'na bakan kuleleri ve meydan (Anonim, 1949)

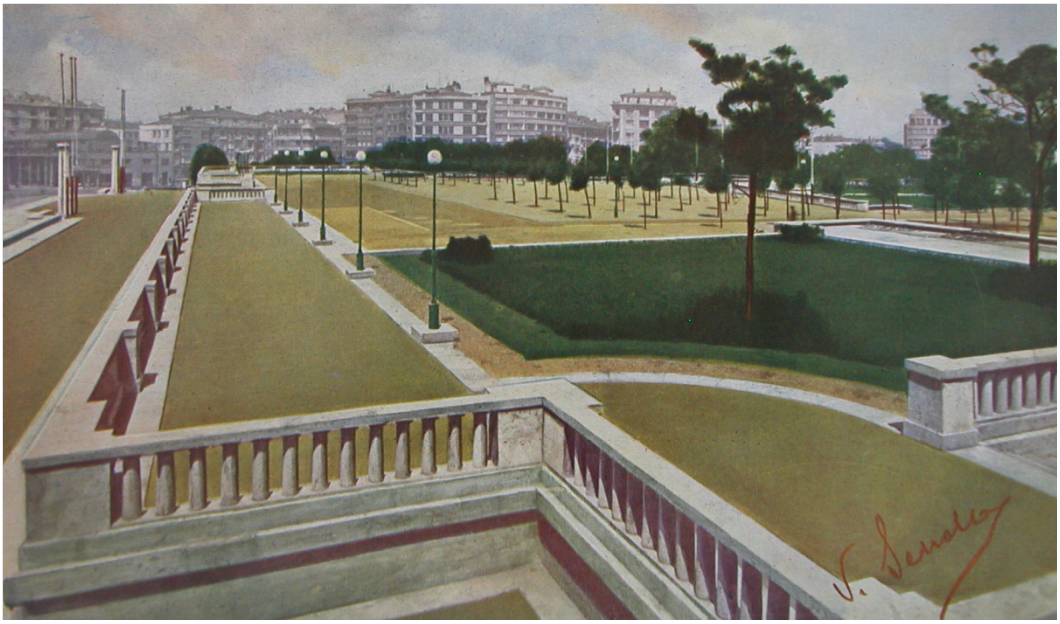
Şekil B.15: İnönü Gezisi düzenlemesi ve kışlanın yerinde yapılması planlanan yapılar (Anonim, 1949)

Şekil B.16: İnönü Gezisi çizimleri a (Anonim, 1943)

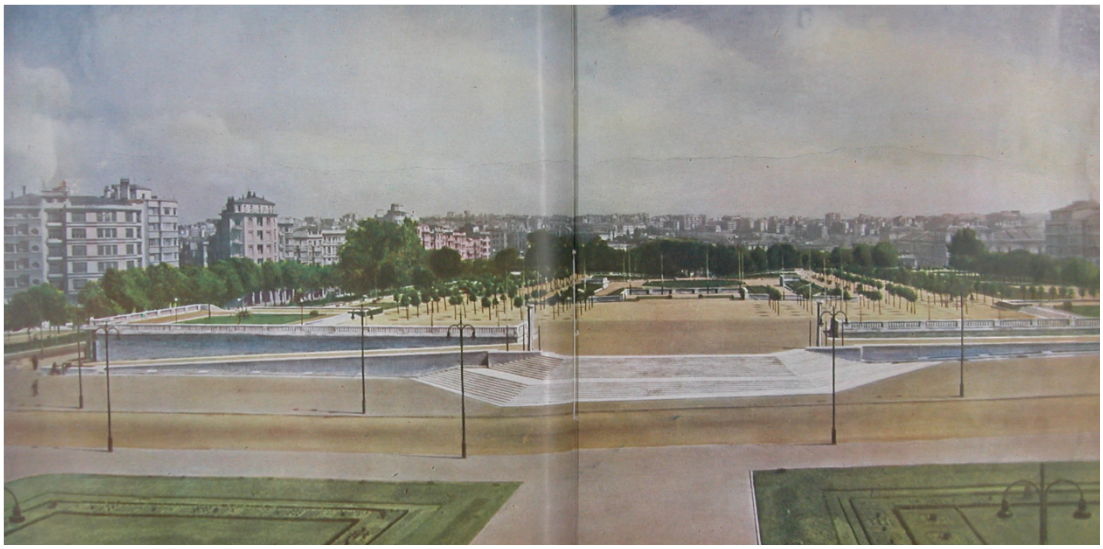
Şekil B.17: İnönü Gezisi çizimleri b (Anonim, 1943)

Şekil B.18: İnönü Gezisi çizimleri c (Anonim, 1943)

Şekil B.19: İnönü Gezisi çizimleri d (Anonim, 1943)

Şekil B.20: İnönü Gezisi çizimleri e (Anonim, 1943)

Şekil B.21: İnönü Gezisi (Anonim, 1943)

Şekil B.22: 1960'lı yıllarda İnönü Gezisi (Gülersoy, 1986, 64)

Şekil B.23: Cumhuriyet Anıtı ve yıkım sonrası Taksim Meydanı (Anonim, 1949)

Şekil B.24: Günümüzde Gezi Parkı'nın Taksim Meydanı'na bakan cephesi

Şekil B.25: Günümüzde Gezi Parkı'nın Taksim Meydanı'na bakan tribünleri

Şekil B.26: Günümüzde Gezi Parkı'nda kurulan çadırlardan bir örnek

Şekil B.27: Günümüzde Gezi Parkı'nın içindeki evlendirme dairesi ve otopark

Şekil B.28: Günümüzde Gezi Parkı'nın süs havuzu

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Tuba Üzümkesici

Doğum Yeri ve Tarihi: Gaziantep 01-03-1975

Adres: Çengelköy

Lisans Üniversite: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü